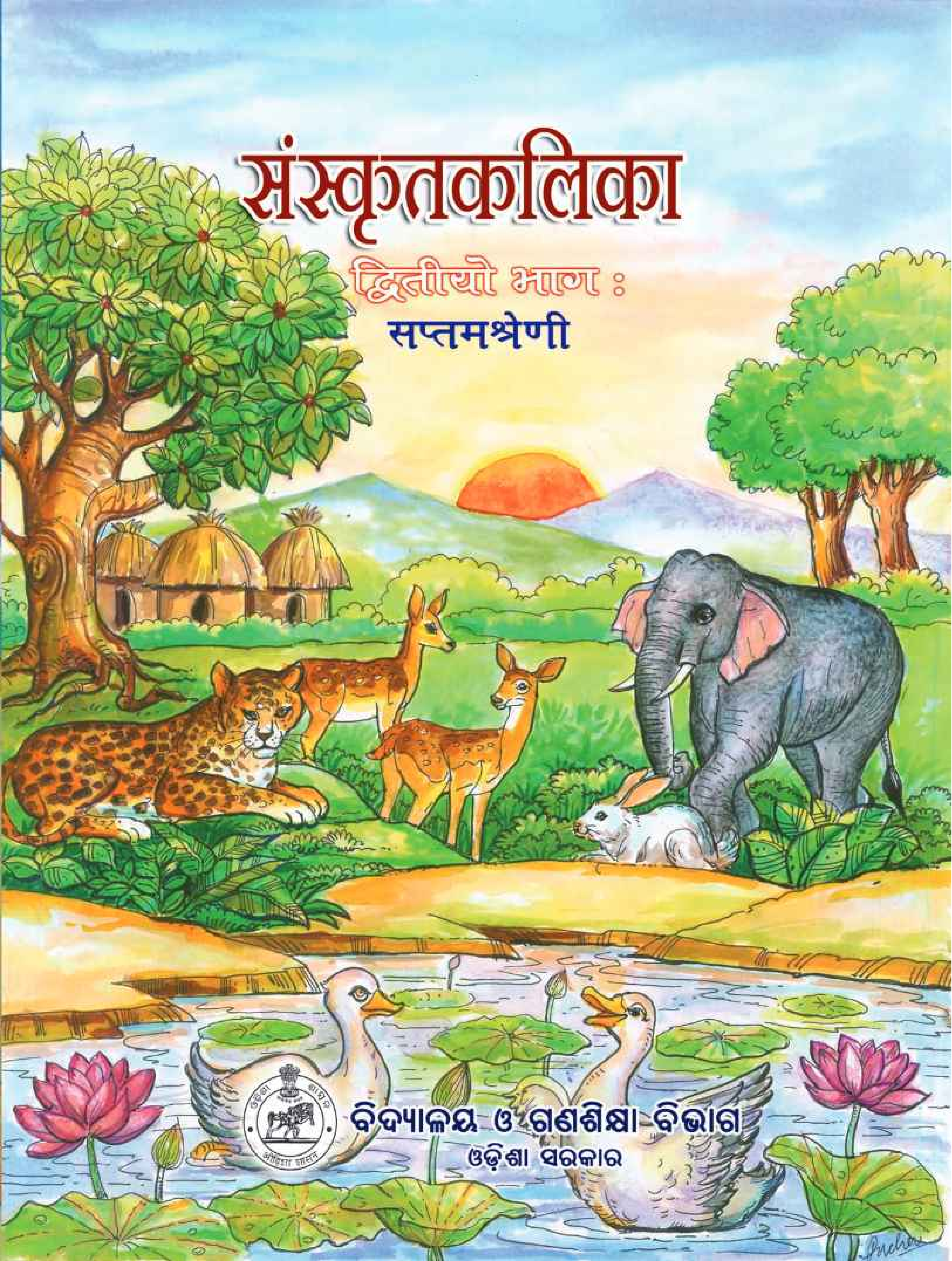

संस्कृतकलिका

द्वितीयो भागः

सप्तमश्रेणी

ବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ଗଣଶିକ୍ଷା ବିଭାଗ

ଓଡ଼ିଶା ସରକାର

ମୋ ନାମ:...................................

ମୋ ବାପାଙ୍କ ନାମ :..........................

ମୋ ମା'ଙ୍କ ନାମ :..........................

ମୋ ବିଦ୍ୟାଳୟର ନାମ:......................

ମୋ ଶ୍ରେଣୀ ଶିକ୍ଷକ/ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀଙ୍କ ନାମ

....

ମୋ ଗାଁ/ସାହିର ନାମ

....

संस्कृतकलिका

द्वितीयो भाग :

सप्तमश्रेणीसंस्कृतपाठ्यपुस्तकम्

DRAFT

विद्यालय: गणशिक्षाविभाग:च,
ओड़िशासर्वकारः

शिक्षक-शिक्षा-निर्देशालयः तथा राज्य- शैक्षिक - अनुसन्धान -प्रशिक्षण - परिषद् ।
ओड़िशा, भुवनेश्वरम् ।

ओड़िशा विद्यालय शिक्षा कार्यक्रम प्राधिकरणम्,
भुवनेश्वरम् ।

संस्कृतकलिका (द्वितीयो भागः)

सप्तमश्रेणी - संस्कृतपाठ्यपुस्तकम्
(परीक्षामूलक-संस्करणम्)

सम्पादक मण्डली

ड. कालीप्रसन्न शतपथी
ड. रवीन्द्रनाथ आचार्यः
ड. निर्मलसुन्दर मिश्रः
प. नृसिंह चरण पण्डा

समीक्षकः

प्रफेसर गोपालकृष्ण दाशः

संयोजिका

श्रीमती वन्दिता पट्टनायकः

मुख्यसंयोजिका

ड. सविता साहुः

प्रकाशकः विद्यालयः गणशिक्षाविभागःच, ओड़िशा सर्वकारः

प्रथमसंस्करणम् २०२६

प्रस्तुतिः शिक्षक - शिक्षा - निर्देशालयः तथा राज्यशैक्षिक - अनुसन्धान -प्रशिक्षण परिषद्, ओड़िशा, भुवनेश्वरम्

ओडिशा राज्यपाठ्य पुस्तक-प्रणयन-प्रकाशन-संस्था, भुवनेश्वरम्

मुद्रणम् पाठ्यपुस्तक-उत्पादन-विक्रयनिर्देशालयः, भुवनेश्वरम्

DRAFT

ପ୍ରସ୍ତାବନା

ଉତ୍ତରଂ ଯତ୍ ସମୁଦ୍ରସ୍ୟ ହିମାଦ୍ରେଶ୍ଚୈବ ଦକ୍ଷିଣମ୍ ।
ବର୍ଷଂ ତଦ୍‌ଭାରତଂ ନାମ ଭାରତୀ ଯତ୍ର ସନ୍ତତିଃ ॥

ସୁଜଳା ସୁଫଳା ଶସ୍ୟଶ୍ୟାମଳା ଭାରତଭୂମି ପବିତ୍ର, ସଂସ୍କୃତିସମ୍ପନ୍ନ ଓ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ଗନ୍ତାଘରରୂପେ ବହୁକାଳରୁ ବିଶ୍ୱବିଶ୍ରୁତ । ବୈଦେଶିକମାନେ କଳାକୌଶଳ ଓ ଜୀବନବିଜ୍ଞାନର ଅନୁସନ୍ଧାନ ତଥା ଜଡ଼ଚେତନ ଜଗତର ସମ୍ପର୍କରେ ଅବଗତ ହେବା ପାଇଁ ବିଶ୍ୱର ଜ୍ଞାନଗୁରୁ ଭାରତବର୍ଷକୁ ଆସିଥିବାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଇତିହାସରୁ ଉପଲବ୍ଧି ହୁଏ । ଫାହିୟାନ ହୁଏନ୍‌ସାଂ ଆଦି ସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣନାରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପ୍ରସୂ ଭାରତଭୂମିକୁ ଜ୍ଞାନଭୂମି ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଯାଇଛନ୍ତି । ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତବର୍ଷର ଭୂଗୋଳ, ଖଗୋଳ, ଆୟୁର୍ବେଦ ଓ ଯନ୍ତ୍ରବିଜ୍ଞାନ ଆଦିର ବର୍ଣ୍ଣନା ସହିତ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିଜ୍ଞାନର ଚର୍ଚ୍ଚା ସେମାନଙ୍କୁ ବିମୁଗ୍ଧ କରିଥିଲା । ପିଣ୍ଡ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ଏକାତ୍ମତା, ପାରମାତ୍ମିକ ସତ୍ତାର ଅନୁଭୂତିର ଯୋଗ-ତର୍କ - ମୀମାଂସା ପ୍ରଭୃତିର ପ୍ରୟୋଜନୀୟତା ସେମାନଙ୍କୁ କାରଣମୁଖୀ ହେବା ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଥିଲା । ଭାରତବର୍ଷର ଏହି ସମସ୍ତ ସଂସ୍କୃତି ଓ ସଭ୍ୟତାର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଚେତନା ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ହିଁ ଲିପିବଦ୍ଧ । ବୈଦିକ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ଓ ଲୌକିକ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ଲିପିବଦ୍ଧ ଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କରେ ଅନେକ ଉପାଦାନ ଉପଲବ୍ଧ । ଆଧୁନିକ ଭାରତୀୟ ଭାଷାମାନଙ୍କରେ ତତ୍ସମ ଓ ତଦ୍ଭବ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକରେ ବୈଦିକ ଓ ଲୌକିକ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ବହୁଧା ପ୍ରଭାବ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ । ଏଣୁ ଭାରତୀୟ ଭାଷାଭାଷୀ ଲୋକମାନଙ୍କର ଐକ୍ୟ, ସଂହତି, ଭାବନାର ଏକାତ୍ମତା ସଂସ୍କୃତଭାଷା ଦ୍ୱାରା ହିଁ ସମ୍ଭବ । ସଂସ୍କୃତରେ ବିଶ୍ୱକୁ ଆତ୍ମଚେତନାରେ ସନ୍ନିବଦ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ "ବସୁଧୈବ କୁଟୁମ୍ବକମ୍"ର ଯେଉଁ ବିଚାରଧାରା ରହିଛି, ତାହା କାଳକାଳ ଧରି ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱକୁ ଆଲୋକ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଚାଲିଥିବ ଏବଂ "ଉତ୍ତିଷ୍ଠତ, ଜାଗ୍ରତ, ପ୍ରାପ୍ୟ ବରାନ୍ ନିବୋଧତ" ର ବାଣୀ, ତାକୁ ଜୀବନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଗ୍ରସର ହେବାପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ପୁଷ୍ଟ କରି ତୋଳୁଥିବ ।

ଜାତୀୟ ଶିକ୍ଷାନୀତି ୨୦୨୦, ଜାତୀୟ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ରୂପରେଖ ୨୦୨୩, ଓଡ଼ିଶା ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ରୂପରେଖ ୨୦୨୫ ତଥା ଭାରତୀୟ ଜ୍ଞାନ ପରମ୍ପରାକୁ ଆଧାରକରି ଶିକ୍ଷାଦାନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପରିକଳ୍ପିତ ହୋଇଛି । ଆଜିର ଛାତ୍ର ଆସନ୍ତକାଲିର ନାଗରିକ । ତେଣୁ, ସେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନଠାରୁ ଭାରତୀୟତା, ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି, ଐତିହ୍ୟ ଆଦି ବିଷୟରେ ଆଗ୍ରହୀ ହୋଇ ମାନସିକ ଓ ଆତ୍ମିକ ସ୍ତରରେ ନିଜକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବେ । ଫଳରେ ମାତୃଭୂମି ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କ ଆତ୍ମୀୟତା ଅନୁଭୂତ ହେବ - ଏହି ବିଚାରଧାରାକୁ ଶିକ୍ଷାବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଛି ।

ଶିକ୍ଷାଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ତତ୍ତ୍ୱଗୁଡ଼ିକୁ ପୁଞ୍ଜି କରି ମାନବିକତାର କ୍ରମବିକାଶରେ ସପ୍ତମ ଶ୍ରେଣୀର କିଶୋର କିଶୋରୀମାନଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ନାଗରିକ ରୂପେ ଗଢ଼ିତୋଳି ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନର ସ୍ୱତଃ ବିକାଶ ନିମିତ୍ତ "ସଂସ୍କୃତ କଳିକା" ପୁସ୍ତକର ଏହି ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗଟି ରଚନା କରାଯାଇଛି । ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ପ୍ରବେଶ ନିମିତ୍ତ ବ୍ୟାକରଣକୁ ଉଦାହରଣ ଓ ପ୍ରୟୋଗ ମାଧ୍ୟମରେ ସରଳ ଓ ବୋଧଗମ୍ୟ କରାଯାଇଛି । ସମ୍ଭାଷଣ, ଗଳ୍ପକଥନ ଓ ପାରିବେଶିକ ଜଡ଼ଚେତନମାନଙ୍କ ଉଦାହରଣ ତଥା ପଦ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ମାଧ୍ୟମରେ ଜୀବନ ଉପଯୋଗୀ ତଥ୍ୟସବୁ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ସୁଭାଷିତ ଗୁଡ଼ିକର ଅର୍ଥ ବୁଝିବା ସହିତ ମନେ ରଖି ସୁନ୍ଦର ରୁଚିକର ସ୍ୱରରେ ଗାନ କରିପାରିବେ । ଫଳରେ ସେମାନଙ୍କର ମାତୃଭାଷାରେ ପ୍ରବେଶ, କଥନ, ଲିଖନ ଓ ମନୋନିବେଶ ମଧ୍ୟ ସହଜସାଧ୍ୟ ହୋଇପାରିବ । ଏହା ଶିକ୍ଷାନୀତିରେ ପଞ୍ଚକୋଷୀୟ ଶିକ୍ଷାନୀତିକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିବ ।

ତ୍ରିକୋଣୀୟ ଶିକ୍ଷାବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷିକାମାନଙ୍କର ଭୂମିକା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ବିଶେଷତଃ କୋମଳମତି, ଚପଳ, କିଶୋର - କିଶୋରୀମାନେ ଆତ୍ମନିରୀକ୍ଷଣ ପୂର୍ବକ ଆତ୍ମସଚେତନ ହେବା ପାଇଁ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ ଅତୀବ ଉପଯୋଗୀ ବୋଲି ସେମାନଙ୍କୁ ବୋଧଗମ୍ୟ କରାଇବା ଦରକାର । ଆବଶ୍ୟକସ୍ଥଳେ ଶ୍ରେଣୀ କକ୍ଷରେ ସୁମଧୁର ସ୍ୱରରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ସରଳ ପଦ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଗାଇ ଆଚରଣ ମାଧ୍ୟମରେ ଶିଖାଇ ପାରିବେ । ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଉପଲବ୍ଧ ପ୍ରାକୃତିକ ସଂରଚନା ଯଥା ବୃକ୍ଷଲତାଦିର ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ଆଦିକୁ ଦେଖାଇ ଜଟିଳ ଭାବକୁ ବୁଝାଇଦେଇ ପାରିବେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷିକାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହୋଦ୍ଦୀପ୍ତ ଆକର୍ଷଣ ହିଁ ସେମାନଙ୍କର ସଂସ୍କୃତଭାଷା ଶିକ୍ଷଣ, ଅଧିଗମନ ଓ ବୋଧନ ପାଇଁ ପ୍ରଶସ୍ତ ମାର୍ଗ ସୃଷ୍ଟି କରେ । କ୍ରମଶଃ ସଂସ୍କୃତ ସହ ବିବିଧଭାଷାର ଶବ୍ଦାର୍ଥଜ୍ଞାନ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଜିଜ୍ଞାସାର ସମାଧାନ କରିବା ପ୍ରୟାସ କରାଯାଇଛି । ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷିକାମାନେ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ସରଳତା ଓ ଜୀବନର ଉପାଦେୟତା ବୁଝାଇପାରିଲେ ପାଠ୍ୟଦାନ ସାର୍ଥକ ହୋଇପାରିବ । ଅଭିଭାବକ ଅଭିଭାବିକାମାନେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱସନ୍ତାନସନ୍ତତିଙ୍କୁ ଭାରତୀୟତା ପ୍ରତି ସ୍ୱପରିବାର ଓ ପରିବେଶରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ କରିପାରିବେ ।

ପରିଶେଷରେ ଏହି ପୁସ୍ତକ ପ୍ରସ୍ତୁତିରେ ସହାୟତା କରିଥିବା ସମସ୍ତ କର୍ମକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ସାଧୁବାଦ ଜ୍ଞାପନ କରୁଛି । ଏଥି ସହିତ ମୁଦ୍ରଣ ଲିଖନ ଓ ଚିନ୍ତନ ବିଷୟରେ ସଂରଚନାତ୍ମକ ପରାମର୍ଶ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛି, ଯାହା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସଂସ୍କରଣରେ ମାର୍ଗଦର୍ଶନ କରିବ ବୋଲି ଆଶା । ଇତି ଶମ୍ ।

ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ

ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷା ନିର୍ଦ୍ଦେଶାଳୟ ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଗବେଷଣା

ଓ

ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ପରିଷଦ, ଓଡ଼ିଶା, ଭୁବନେଶ୍ୱର

DRAFT

ପ୍ରାକ୍ ସୂଚନା

ସଂସ୍କୃତ ପାଠ୍ୟଖସଡ଼ା

୧. ଉପକ୍ରମ :

ସଂସ୍କୃତଭାଷା ବିଶ୍ୱର ପ୍ରାଚୀନତମ ଭାଷା । ବୈଦିକକାଳରୁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଂସ୍କୃତର ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଧାରା ପ୍ରବାହିତ । ଜ୍ଞାନ, ବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟକ ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ରଚିତ ହୋଇଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ବିଶେଷତଃ ଭାରତୀୟ ଭାଷାଶିକ୍ଷାପାଇଁ ସଂସ୍କୃତଭାଷା ସହାୟିକା ହୋଇଥାଏ । ଭାରତକୁ ଏକତା ସୂତ୍ରରେ ବାନ୍ଧି ଜାତୀୟ ସଂହତିକୁ ସୁଦୃଢ଼ କରିବାକୁ ସଂସ୍କୃତଭାଷା ଅଧ୍ୟୟନ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇଥାଏ । ଭାରତ ସଂବିଧାନର ଅଷ୍ଟମ ପରିଚ୍ଛେଦ ଅନୁଯାୟୀ ସଂସ୍କୃତଭାଷାକୁ ଆଧୁନିକ ଭାରତୀୟ ଭାଷାର (MIL) ମାନ୍ୟତା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି । ଏହି ଭାଷାଦ୍ୱାରା ଭାରତୀୟ ସଭ୍ୟତା, ସଂସ୍କୃତି, ଧର୍ମ, ଦର୍ଶନ, ପୁରାଣ, ଇତିହାସ, ଭୂଗୋଳ, ରାଜନୀତି, ଅର୍ଥନୀତି, ଜ୍ୟୋତିଷ, ଗଣିତ, ଚିକିତ୍ସା, ନୃତତ୍ତ୍ୱ, ପ୍ରବନ୍ଧନ ବିଦ୍ୟା ଓ ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମ୍ୟକ୍ ଜ୍ଞାନଲାଭ ହୋଇଥାଏ । ମାନବୀୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ବିଶ୍ୱବନ୍ଧୁତ୍ୱ ସଂସ୍କୃତଭାଷା ଦ୍ୱାରା ବିକାଶ ଲାଭ କରିଥାଏ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ମଧ୍ୟ ସ୍ତରରୁ ମାଧ୍ୟମିକ ସ୍ତର (ଷଷ୍ଠଶ୍ରେଣୀରୁ ଦଶମ ଶ୍ରେଣୀ) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ପଠନ ଓ ପାଠନ ନିମନ୍ତେ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଛି ।

୨. ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :

- ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ନିଜ ଲିପି ସହିତ ଦେବନାଗରୀ ଲିପିକୁ ପରିଚିତ କରାଇବା ।
- ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରାଥମିକ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରଦାନ କରିବା ।
- ବୋଧଜ୍ଞାନ ପୂର୍ବକ ଶ୍ରବଣ, କଥନ, ପଠନ ଓ ଲିଖନ କ୍ଷମତା ପ୍ରଦାନ କରିବା ।
- ସଂସ୍କୃତଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ।
- ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ନୈତିକ, ସାମାଜିକ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରିୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ବିକାଶ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇବା ।
- ପରିବେଶ ସୁରକ୍ଷା ପ୍ରତି ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ।

୩. ସାମାନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :

- ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ଗୁଡ଼ିକର ଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟତା ଉତ୍ପନ୍ନ କରାଇବା ।
- ସଂସ୍କୃତଭାଷାରେ ବ୍ୟାବହାରିକ ସରଳବାକ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ବୁଝିବା ଓ କହିବାର କ୍ଷମତା ବଢ଼ାଇବା ।
- ଅର୍ଥବୋଧ ସହିତ ସଂସ୍କୃତ ଗଦ୍ୟାଂଶକୁ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ କ୍ଷମତାର ବିକାଶ କରିବା ।
- ସଂସ୍କୃତ ଶ୍ଳୋକ/ ଗୀତ / ପଦ୍ୟ ମନେ ରଖି ସ୍ୱର ଲୟ ଓ ତାଳ ସହିତ ଗାନ କରିବାର କ୍ଷମତା ବୃଦ୍ଧି କରିବା ।

- ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ସରଳବାକ୍ୟ ରଚନା କରିବା ।
- ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟରେ ଥିବା ବିଷୟ ପ୍ରତି ଜିଜ୍ଞାସା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ।
- ଶ୍ରବଣ, କଥନ, ପଠନ, ଲିଖନ, ବାଚନ, ଅନୁବାଚନ, ଦୃଶ୍ୟ ଓ ଶ୍ରବ୍ୟ ପଦ୍ଧତି ଦ୍ୱାରା ଯୋଗ୍ୟତା ବୃଦ୍ଧି କରିବା ।

୪. କୌଶଳ ପରକ ଯୋଗ୍ୟତା :

(କ) ଶ୍ରବଣ :

- ସଂସ୍କୃତର ସରଳ ଗଦ୍ୟାଂଶ ଏବଂ ପଦ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଶୁଣି ଅର୍ଥ ବୁଝିବା ।
- ଶ୍ରେଣୀରେ ସହପାଠୀ ଓ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ସଂସ୍କୃତ କଥୋପକଥନ ଶୁଣି ତଦନୁଯାୟୀ ଅନୁକରଣ କରିବା ।

(ଖ) କଥନ :

- ସଂସ୍କୃତରେ ସରଳ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର କରି ଶିଖିବା ।
- ସହପାଠୀ ଓ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ସହିତ ସରଳ ସଂସ୍କୃତରେ ମନର ଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା ।

(ଗ) ପଠନ :

- ସଂସ୍କୃତର ଗଦ୍ୟ ଓ ଲଘୁ କଥାକୁ ଶୁଦ୍ଧ ଓ ସ୍ପଷ୍ଟ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ପଢ଼ିବା ।
- ସଂସ୍କୃତ ପଦ୍ୟ ଓ ଗୀତ ଗୁଡ଼ିକ ଠିକ୍ ଲୟ, ତାଳ ଓ ସ୍ୱରରେ ପାଠ କରିବା ।

(ଘ) ଲିଖନ :

- ପଠିତ ସାମଗ୍ରୀ ଉପରେ ସଂସ୍କୃତରେ ପଚରାଯାଇଥିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ସଂସ୍କୃତରେ ଲେଖିପାରିବା ।
- ଚିତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଆଧାରରେ ସରଳ ସଂସ୍କୃତ ବାକ୍ୟ ଲେଖି ଶିଖିବା ।

୫. ଭାଷିତ ତତ୍ତ୍ୱ କ୍ଷମତା :

(କ) ପଠିତ ବିଷୟକୁ ଆଧାର କରି ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ନିଜେ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚଟି ବାକ୍ୟ ଲେଖି ପାରିବା ।

(ଖ) ବିଶେଷ୍ୟ ତଥା କ୍ରିୟା ପଦର ବଚନ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ଶିଖିବା ।

ପ୍ରଥମଂ ଶ୍ରବଣଂ ଦ୍ୱିତୀୟଂ ମନନମ୍ ।
ତୃତୀୟଂ ସ୍ମରଣଂ ଚତୁର୍ଥଂ ଭାଷଣମ୍ ।
ପଞ୍ଚମଂ ପଠନଂ ଷଷ୍ଠଂ ଚ ଲେଖନମ୍ ।
ସପ୍ତମଂ ଗାୟନମ୍ ଅଷ୍ଟମଂ ବୋଧନମ୍ ।
ନବମଂ ନର୍ତ୍ତନଂ ଦଶମଂ କୀର୍ତ୍ତନମ୍ ।
ଭାଷାପ୍ରଶିକ୍ଷଣଂ ସାମାନ୍ୟସୋପାନମ୍ ।

DRAFT

ସପ୍ତମ ଶ୍ରେଣୀ ନିମନ୍ତେ ବିସ୍ତୃତ – ସଂସ୍କୃତ ପାଠ୍ୟଖସଡ଼ା

କ୍ରମ ସଂଖ୍ୟା	(ବିସ୍ତୃତ ଧାରଣା ଏବଂ ଅବଧାରଣା)	ପ୍ରସ୍ତାବିତ କ୍ରିୟାକଳାପ	ସମୟ ନିର୍ଘଣ୍ଟ ସଂଖ୍ୟା	ପ୍ରସ୍ତାବିତ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ	ମୂଲ୍ୟାଙ୍କ	ମନ୍ତବ୍ୟ
୧.	ବିଶେଷ୍ୟ : (କ) ‘ଋ’ କାରାନ୍ତ ପୁଂଲିଙ୍ଗ ପିତୃ, କର୍ତ୍ତୃ, ଦାତୃ ଇତ୍ୟାଦି । (ଖ) ‘ଇ’ କାରାନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ – ମତି, ଗତି, ପ୍ରୀତି ଇତ୍ୟାଦି । (ଗ) ‘ଈ’ କାରାନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ – ନଦୀ, ଭଗିନୀ, ଲେଖନୀ ଇତ୍ୟାଦି । (ଘ) ‘ଇ’ କାରାନ୍ତ ଓ ‘ଉ’ କାରାନ୍ତ ନପୁଂସକ ଲିଙ୍ଗ – ବାରି, ମଧୁ ଇତ୍ୟାଦି । (ଙ) ‘ଋ’ କାରାନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ	ଚିତ୍ର ଆଧାରିତ		(କ) ସ୍ତମ୍ଭମେଳନ (ଖ) ଭଗ୍ନ ବର୍ଣ୍ଣ ସଂଯୋଜନା (ଗ) ବିକ୍ଷିପ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ମେଳନ (ଘ) ଚିତ୍ର ଦେଖି ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ	୦୮	
୨.	ସର୍ବନାମ : (କ) ତତ୍, ଏତତ୍, ଶବ୍ଦର ତିନି ଲିଙ୍ଗର ସମସ୍ତ ବିଭକ୍ତିରେ ପ୍ରାୟୋଗିକ ବିଧି ମାଧ୍ୟମରେ ରୂପ ପରିଚୟ ।	ସଚିତ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ସରଳବାକ୍ୟ ଆଧାରିତ	ବର୍ଷକୁ ୧୦୫ଟି କାଳାଂଶ (ପିରିୟଡ)	(କ) ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ (ଖ) ଶବ୍ଦମେଳନ (ଗ) ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ଅଭ୍ୟାସ	୦୫	
୩.	କାରକ : କାରକ ଗୁଡ଼ିକର ସାମାନ୍ୟ ପରିଚୟ ପ୍ରଥମାଠାରୁ ସପ୍ତମୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଭକ୍ତିର ପରିଚୟ ଓ ଅଭ୍ୟାସ	ଚିତ୍ର ତଥା ରେଖା ଚିତ୍ର ଆଧାରିତ		(କ) ସରଳ ବାକ୍ୟରଚନା (ଖ) ସଂଶୋଧନ (ଗ) ପଦ ପରିବର୍ତ୍ତନ	୦୮	

କ୍ରମ ସଂଖ୍ୟା	(ବିସ୍ତୃତ ଧାରଣା ଏବଂ ଅବଧାରଣା)	ପ୍ରସ୍ତାବିତ କ୍ରିୟାକଳାପ	ସମୟ ନିର୍ଘଣ୍ଟ ସଂଖ୍ୟା	ପ୍ରସ୍ତାବିତ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ	ମୂଲ୍ୟାଙ୍କ	ମନ୍ତବ୍ୟ
୪.	କ୍ରିୟା : (କ) ଲୃଟ୍ ଲକାର (ଭବିଷ୍ୟତ୍ କାଳ) (ଖ) 'ଲଙ୍' ଲକାର (ଅତୀତ କାଳ) (ଗ) 'ସ୍ମ' ର ପ୍ରୟୋଗ (ଅତୀତକାଳକୁ ବୁଝାଇବା ପାଇଁ 'ଲଟ୍' ଲକାର ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷ କ୍ରିୟା ସହ 'ସ୍ମ'ର ପ୍ରୟୋଗ । (ଘ) ଲୋଟ୍ ଲକାର (ଆଦେଶ ଓ ଅନୁଜ୍ଞା) (ଙ) ବିଧିଲିଙ୍ ଲକାର (ବିଧି ଓ ସମ୍ଭାବନା)	(କ) ସରଳ ବାକ୍ୟ ଆଧାରିତ (ଖ) ଚିତ୍ରଗତ ପ୍ରୟୋଗ		(କ) ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ (ଖ) ବାକ୍ୟରଚନା (ଗ) ସ୍ତମ୍ଭମେଳନ	୦୮	
୫.	ଅବ୍ୟୟ : (କ) ଅଲମ୍, ଅନ୍ତଃ, ବହିଃ, ଅଧଃ, ଉପରି, ଉଚ୍ଚୈଃ, ନୀଚୈଃ, କଦାପି, ପୁନଃ	(କ) ସରଳ ବାକ୍ୟ ଆଧାରିତ (ଖ) ଚିତ୍ରଗତ ପ୍ରୟୋଗ	ବର୍ଷକୁ ୧୦୫ଟି କାଳାଂଶ (ପିରିୟଡ)		୦୫	
୬.	ଶ୍ଳୋକ/ ଗୀତ (କ) ସୁଭାଷିତ (ଖ) ବନ୍ଦନା - ସରସ୍ୱତୀ ବନ୍ଦନା (ଗ) ପ୍ରଶସ୍ତି - ଭାରତ / ଉତ୍କଳ (ଘ) ଆଧୁନିକ ଗୀତ - ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶଗତ ମାଙ୍ଗଳିକ ମନ୍ତ୍ର ।	(କ) ସ୍ୱର ସହିତ ଗାନ (ଖ) ଅଭିନୟ ସହିତ ଗାନ (ଗ) ଶ୍ଳୋକ ଉଚ୍ଚାରଣ ଓ ଶ୍ଳୋକାନ୍ତ ଆଦି ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଆୟୋଜନ		(କ) ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ (ଖ) ବାକ୍ୟ ଗଠନ (ଗ) ସ୍ତମ୍ଭ ମେଳନ (ଘ) ପଦ ପରିବର୍ତ୍ତନ	୦୮	
୭.	ଯୋଗାସନ	ସମ୍ଭାଷଣ, ଉଚ୍ଚାରଣ ଅଭ୍ୟାସ ଓ ପ୍ରୟୋଗ		(କ) ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ (ଖ) ସ୍ତମ୍ଭ ମେଳନ (ଗ) ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର	୦୨	
୮.	ନାଟିକା	ଅଭିନୟ ଶିକ୍ଷା, ସମ୍ଭାଷଣନୀତିଶିକ୍ଷା			୦୬	ଲିଖିତ-୫୦ ମୌଖିକ-୫୦

ସିଲାବସ୍ ଓ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ସମୀକ୍ଷା ପାଇଁ କୋର କମିଟି

୧.	କମିଶନର ତଥା ଶାସନ ସଚିବ, ବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ଗଣଶିକ୍ଷା ବିଭାଗ	ଅଧ୍ୟକ୍ଷ
୨.	ରାଜ୍ୟ ପ୍ରକଳ୍ପ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, ଓଡ଼ିଶା ବିଦ୍ୟାଳୟ ଶିକ୍ଷା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରାଧିକରଣ	ସଦସ୍ୟ
୩.	ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, ଉଚ୍ଚ ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା	ସଦସ୍ୟ
୪.	ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା	ସଦସ୍ୟ
୫.	ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା	ସଦସ୍ୟ
୬.	ସଭାପତି, ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦ	ସଦସ୍ୟ
୭.	ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, ଉଚ୍ଚ ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦ	ସଦସ୍ୟ
୮.	ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ଉତ୍ପାଦନ ଓ ବିକ୍ରୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାଳୟ	ସଦସ୍ୟ
୯.	ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, ବୈଷୟିକ ଶିକ୍ଷା ଓ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାଳୟ	ସଦସ୍ୟ
୧୦.	ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, ଓଡ଼ିଶା ଭାଷା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ	ସଦସ୍ୟ
୧୧.	ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, ସମାଜ କଲ୍ୟାଣ, ମହିଳା ଓ ଶିଶୁ ବିକାଶ ବିଭାଗ, ଓଡ଼ିଶା	ସଦସ୍ୟ
୧୨.	ଏନ ସି ଇ ଆର ଟି ପ୍ରତିନିଧି	ସଦସ୍ୟ
୧୩.	ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, ଆଞ୍ଚଳିକ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ, ଭୁବନେଶ୍ୱର	ସଦସ୍ୟ
୧୪.	ପ୍ରଫେସର ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ପ୍ରଧାନ, ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, ଆଞ୍ଚଳିକ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ, ଭୋପାଳ ଏବଂ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, ଏସ୍ ସି ଏଫ, ଓଡ଼ିଶା	ସଦସ୍ୟ
୧୫.	ଡକ୍ଟର ଗୋପାଳ ପ୍ରସାଦ ମହାପାତ୍ର, ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ପ୍ରାଧ୍ୟାପକ, ସଂସ୍କୃତ ବିଭାଗ	ସଦସ୍ୟ
୧୬.	ଡକ୍ଟର କିଶୋର ଚନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି, ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ (ବିଜ୍ଞାନ)	ସଦସ୍ୟ
୧୭.	ଡକ୍ଟର ବିନୟ ପଟ୍ଟନାୟକ, ମୁଖ୍ୟ ପରାମର୍ଶଦାତା, ଏନ ଏସ୍ ଟି ସି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ, ଏନ୍ ସି ଇ ଆର ଟି	ସଦସ୍ୟ
୧୮.	ଡକ୍ଟର ସୁଶାନ୍ତ କୁମାର ଦାସ, ପୂର୍ବତନ ସଭାପତି, ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦ, ଓଡ଼ିଶା	ସଦସ୍ୟ
୧୯.	ଡକ୍ଟର ଲଳିତ କୁମାର ଲେଙ୍କା, ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ପ୍ରାଧ୍ୟାପକ, ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ, ଏକାମ୍ର କଲେଜ, ଭୁବନେଶ୍ୱର	ସଦସ୍ୟ
୨୦.	ଡକ୍ଟର ସରୋଜଲକ୍ଷ୍ମୀ ସିଂ, ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, ରମାଦେବୀ ଉଚ୍ଚ ମାଧ୍ୟମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ, ଭୁବନେଶ୍ୱର	ସଦସ୍ୟ
୨୧.	ଡକ୍ଟର ଖଗେଶ୍ୱର ଦାସ, ଇଂରାଜୀ ବିଶେଷଜ୍ଞ, ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, ପଦ୍ମପୁର କଲେଜ, ବରଗଡ଼	ସଦସ୍ୟ
୨୨.	ଡକ୍ଟର ବଳରାମ ସାହୁ, ପ୍ରଫେସର ମାଇକ୍ରୋବାଇଓଲୋଜି, ସୋଆ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ଓଡ଼ିଶା କୃଷି ଓ ବୈଷୟିକ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ଭୁବନେଶ୍ୱର	ସଦସ୍ୟ
୨୩.	ଡକ୍ଟର ଗୌରାଙ୍ଗ ମହାନ୍ତି, ପଦାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନ ବିଶେଷଜ୍ଞ, ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, ଖଲ୍ଲିକୋଟ ସ୍ୱୟଂଶାସିତ କଲେଜ, ବ୍ରହ୍ମପୁର, ଗଞ୍ଜାମ	ସଦସ୍ୟ
୨୪.	ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷା ନିର୍ଦ୍ଦେଶାଳୟ ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଗବେଷଣା ଓ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ପରିଷଦ, ଓଡ଼ିଶା	ସଦସ୍ୟ ସଚିବ

DRAFT

राष्ट्र - गीतम्

वन्दे मातरं, वन्दे मातरम् ।
सुजलां सुफलां मलयज - शीतलाम्
शस्य - श्यामलां मातरम्,
वन्दे मातरम् ।।
शुभ्र - ज्योत्स्ना - पुलकित - यामिनीम्
फुल्ल - कुसुमित - द्रुमदल - शोभिनीम्
सुहासिनीं सुमधुर - भाषिणीम्
सुखदां वरदां मातरम्,
वन्दे मातरं, वन्दे मातरम् ।।

'वन्दे मातरम् इति गीतं वङ्किमचन्द्र चट्टोपाध्यायमहोदयेन रचितस्य काव्यस्य आदिमः अंशः अस्ति, यत् संस्कृत - भाषायां गुम्फितम् अस्ति । इदं गीतं स्वातन्त्र्य - संग्रामे भारतवासिनां नितरां प्रेरणाप्रदम् आसीत् । २४. ०१. १९५० इति दिनाङ्के भारतस्य राष्ट्रपतिः डाँ राजेन्द्र प्रसादः संविधान - सभायाम् एवम् उद्घोषितवान् - ''वन्दे मातरम् यत् भारतस्य स्वातन्त्र्यान्दोलनस्य उद्दीपने एकाम् ऐतिहासिकीं भूमिकां निरूढवत्, तत् राष्ट्र- गानेन, 'जन - गण - मन इत्यनेन सह समानरूपेण भविष्यति, समानं च महत्त्वं धारयिष्यति ।''

DRAFT

ସୂଚୀପତ୍ରମ୍

पाठानुक्रमणिका

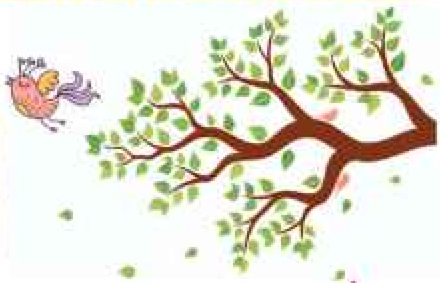

१.	प्रथम: पाठ:	–	ऋ कारान्त पुंलिङ्ग:	१
२.	द्वितीय: पाठ:	–	इ कारान्त स्त्रीलिङ्ग:	५
३.	तृतीय: पाठ:	–	ई कारान्त स्त्रीलिङ्ग:	८
४.	चतुर्थ: पाठ:	–	उ ऊ ऋ कारान्त स्त्रीलिङ्ग:	११
५.	पञ्चम: पाठ:	–	इ उ कारान्त नपुंसकलिङ्ग:	१५
६.	षष्ठ: पाठ:	–	कारक – विभक्तिप्रयोग: (प्रथमा विभक्ति:)	१८
७.	सप्तम: पाठ:	–	द्वितीया विभक्ति:	२२
८.	अष्टम: पाठ:	–	तृतीया विभक्ति:	२५
९.	नवम: पाठ:	–	चतुर्थी विभक्ति:	२८
१०.	दशम: पाठ:	–	पञ्चमी विभक्ति:	३२
११.	एकादश: पाठ:	–	षष्ठी विभक्ति:	३५
१२.	द्वादश: पाठ:	–	सप्तमी विभक्ति:	३८
१३.	त्रयोदश: पाठ:	–	आज्ञा गुरूणां ह्यविचारणीया	४२
१४.	चतुर्दश: पाठ:	–	कीर्तिर्यस्य स जीवति	४७
१५.	पञ्चदश: पाठ:	–	स्म प्रयोग: – सम्भाषणम्	५२
१६.	षोड़श: पाठ:	–	कर्तव्यं पालयेत्	५५
१७.	सप्तदश: पाठ:	–	सुनागरिक:	६१
१८.	अष्टादश: पाठ:	–	वन्दे भारतमातरम्	६७
१९.	नवदश: पाठ:	–	नित्यं पिबाम: सुभाषितरसम्	७९
२०.	विंश: पाठ:	–	सूर्यनमस्कार:	८७
२१.	एकविंश: पाठ:	–	सेवा हि परमो धर्म:	९७
२२.	द्वाविंश: पाठ:	–	अन्त्याक्षरी क्रीड़ा	१०३
२३.	त्रयोविंश: पाठ:	–	ईशावास्यम् इदं सर्वम् ।	११४
२४.	चतुर्विंश: पाठ:	–	सूक्तिमाला ।	१२३

DRAFT

ବହିର ନାମ - ସଂସ୍କୃତକଳିକା ବିଷୟ : ସଂସ୍କୃତ

ଦ୍ୱିତୀୟୋ ଭାଗଃ

ଶ୍ରେଣୀ : ସପ୍ତମ

କ୍ରମିକ ସଂଖ୍ୟା	ପାଠ-କ୍ରମ	ବିଷୟ ନାମ	ପୃଷ୍ଠା	ପାଠ୍ୟକ୍ରମର ଲକ୍ଷ୍ୟ	ଶିକ୍ଷଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ
1.	प्रथमः पाठः –	ऋकारान्त पुंलिङ्गः	୧-୪	C-1.1	ଋକାରାନ୍ତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକୁ ଜାଣିବା, ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ଓ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା
2.	द्वितीयः पाठः –	इ कारान्त स्त्रीलिङ्गः	୫-୭	C-1.2	ଇକାରାନ୍ତ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ଓ ସଂଗ୍ରହ
3.	तृतीयः पाठः –	ई कारान्त स्त्रीलिङ्गः	୮-୧୦	C-1.2	ଈକାରାନ୍ତ ଶବ୍ଦକୁ ଜାଣିବା ଓ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ବସ୍ତୁଗୁଡ଼ିକ ଚିହ୍ନଟ କରିବା
4.	चतुर्थः पाठः –	उ ऊ एवं ऋ कारान्त स्त्रीलिङ्गः	୧୧-୧୪	C-1.2	ଉ, ଊ ଓ ଋକାରାନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକୁ ଜାଣିବା ଏବଂ ବ୍ୟବହାର କରି ଅର୍ଥ ବୁଝିବା ।
5.	पञ्चमः पाठः –	इ उ कारान्त नपुंसकलिङ्गः	୧୫-୧୭	C-1.2	ଇ, ଓ ଉକାରାନ୍ତ ନପୁଂସକ ଲିଙ୍ଗକୁ ଚିହ୍ନି ବ୍ୟବହାର କରିବା ।
6.	षष्ठः पाठः –	कारक – विभक्ति प्रयोगः (प्रथमा विभक्ति प्रयोगः)	୧୮-୨୧	C-1.3	କାରକ ବିଭକ୍ତିର ସଂଜ୍ଞା ନିରୂପଣ । କେଉଁ ବିଭକ୍ତି ଯୋଗେ କେଉଁ କାରକ ହୁଏ, ଉଦାହରଣ ସହ କର୍ତ୍ତୃକାରକର ବ୍ୟବହାର ।
7.	सप्तमः पाठः –	द्वितीया विभक्ति प्रयोगः	୨୨-୨୪	C-1.3	ବିଭିନ୍ନ ଶବ୍ଦର ଦ୍ୱିତୀୟା ବିଭକ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଧାରଣା ଓ ପ୍ରୟୋଗ ।
8.	अष्टमः पाठः –	तृतीया विभक्ति प्रयोगः	୨୫-୨୭	C-1.3	ତୃତୀୟା ବିଭକ୍ତି ଓ କରଣ କାରକ ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ ତଥା ପ୍ରୟୋଗ ।
9.	नवमः पाठः –	चतुर्थी विभक्ति प्रयोगः	୨୮-୩୧	C-1.3	ଚତୁର୍ଥୀ ବିଭକ୍ତି ଓ ସମ୍ପ୍ରଦାନ କାରକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ ଏବଂ ବ୍ୟବହାର ।
10.	दशमः पाठः –	पञ्चमी विभक्ति प्रयोगः	୩୨-୩୪	C-1.3	ପଞ୍ଚମୀ ବିଭକ୍ତି ଓ ଅପାଦାନ କାରକର ପ୍ରୟୋଗ
11.	एकादशः पाठः –	षष्ठी विभक्ति प्रयोगः	୩୫-୩୭	C-1.3	ସମ୍ବନ୍ଧପଦ ଓ ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତିର ପ୍ରୟୋଗ ଶିକ୍ଷା
12.	द्वादशः पाठः –	सप्तमी विभक्ति प्रयोगः	୩୮-୪୧	C-1.3	ସପ୍ତମୀ ବିଭକ୍ତି ଓ ଅଧିକରଣ କାରକକୁ ଜାଣିବା ଓ ବ୍ୟବହାର ।
13.	त्रयोदशः पाठः –	आज्ञा गुरूणां ह्यविचारणीया	୪୨-୪୬	C-1.3	ଲୃଟ୍ ଲକାର ଭବିଷ୍ୟତ୍ କାଳ ବ୍ୟବହାର ଓ ଗୁରୁଙ୍କର ଆଦେଶ ପାଳନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଚେତନା ବିସ୍ତାର ଧାରଣା ।
14.	चतुर्दशः पाठः –	कीर्तिर्यस्य स जीवति	୪୭-୫୧	C-1.2 & 1.3	କଥା ପଠନ ଓ ଲିଖନ ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି କରିବା । ଲଙ୍ ଲକାର ଓ ଅତୀତ କାଳ ବ୍ୟବହାର । ଉତ୍କଳୀୟ କଳା କୌଶଳ ଐତିହ୍ୟ ତଥା ତ୍ୟାଗ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରେରଣାତ୍ମକ କଥା ପ୍ରତି ରୁଚି ବର୍ଦ୍ଧନ ।

DRAFT

15.	पञ्चदशः पाठः -	स्म प्रयोगः	୫୨-୫୪		ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳରେ "ସ୍ମ" ଯୋଗକଲେ ଅତୀତ କାଳ ଅର୍ଥକୁ ବୁଝାଇବା ଶିକ୍ଷା । ସଂସ୍କୃତରେ ସମ୍ଭାଷଣ କୌଶଳ ଏବଂ ମହାପୁରୁଷଙ୍କର ଚରିତ୍ର ଚିତ୍ରଣ ଜ୍ଞାନ ।
		प्रयोग सम्भाषणम्		C-1.3	
16.	षोडशः पाठः -	कर्तव्यं पालयेत्	୫୫-୬୦		ବିଧିଲିଙ୍ ଲକାର, ଉଚିତ ବିଧି ସମ୍ଭାବନା ଅର୍ଥରେ କ୍ରିୟା ବ୍ୟବହାର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ରକ୍ଷା ବିଷୟ ଓ ନୀତି ଶିକ୍ଷା ତଥା ଗୀତି ପ୍ରବୃତ୍ତି ବର୍ଦ୍ଧି ।
		(विधिलिङ् लकारः)		C-1.3	
17.	सप्तदशः पाठः -	सुनागरिकः (लोट्लकारः)	୬୧-୬୬	C-1.3	ନାଗରିକର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିଷୟରେ ସଚେତନତା ।
18.	अष्टादशः पाठः -	वन्दे भारतमातरम्	୬୭-୭୮	C-1.3	ଲୋଟ୍ ଲକାର ଅନୁଜ୍ଞା, ଆଦେଶ ପାଳନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବ୍ୟବହାର ଏବଂ ସଂଳାପ ଶିକ୍ଷା, ଦେଶଭକ୍ତି, ଜାତୀୟ ପତାକାର ଚକ୍ର ଓ ରଙ୍ଗର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ସୈନିକ ମାନଙ୍କର ବୀରତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଜ୍ଞାନ, କୃଷକଙ୍କର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ, ବୈଜ୍ଞାନିକମାନଙ୍କର ମହତ୍ତ୍ୱ ଓ ବିଜୟଗାଥା ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ ।
19.	नवदशः पाठः -	नित्यं पिबामः सुभाषितरसम्	୭୯-୮୬	C-1.2	ନୀତିବାଣୀ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜାଣିବା, ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନରେ ବ୍ୟବହାର କରିବା, ନୀତିଶ୍ଲୋକ ମନେରଖି ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥଳରେ ବଚନରେ ଓ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଉପଯୋଗ କରିବା ।
20.	विंशः पाठः -	सूर्यनमस्कारः	୮୭-୯୬	C-1.1-C-1.2	ଯୋଗାସନ ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି, ସୂର୍ଯ୍ୟ ନମସ୍କାର ମାଧ୍ୟମରେ କୃତଜ୍ଞତା, କଳା ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ବୃଦ୍ଧି ହେବା ।
21.	एकविंशः पाठः -	सेवा हि परमो धर्मः	୯୭-୧୦୨	C-1.1-C-1.2	ଭାରତୀୟ ଜ୍ଞାନ ପରମ୍ପରା ବିଷୟରେ ଜାଣିବା, ଚିକିତ୍ସା ଶୁଶ୍ରୂଷା ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ବଢ଼ିବା, ଅତୀତକାଳ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଶେଷ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରିବା ।
22.	द्वाविंशः पाठः -	अन्त्याक्षरी क्रीडा	୧୦୩-୧୧୩	C-1.1-C-1.2	ମନୋରଞ୍ଜନ ସହ ସୂକ୍ତିମାଳାର ଆସ୍ୱାଦନ ।
23.	त्रयोविंशः पाठः -	ईशावास्यम् इदं सर्वम् ।	୧୧୪-୧୨୨	C-1.2-C-2.2	ନାଟକ ଏବଂ ପୌରାଣିକ କାହାଣୀ ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି । ଈଶ୍ୱର ସର୍ବବ୍ୟାପକ ବୋଲି ଧାରଣା ଜାଗ୍ରତ କରିବା ।
24.	चतुर्विंशः पाठः -	सूक्तिमाला ।	୧୨୩-୧୩୨	C-1.1-C-1.2	ଜୀବନଯାପନ ପାଇଁ ସୂକ୍ତିର ଆବଶ୍ୟକତା ଓ ହିତୋପଦେଶ ତଥା ସ୍ମରଣ କରି ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ।

सरस्वतीप्रार्थना

या कुन्देन्दुतुषारहारधवला या शुभ्रवस्त्रा वृता ।
या वीणावरदण्डमण्डितकरा या श्वेतपद्मासना । ।।
या ब्रह्माच्युतशंकरप्रभृतिभिर्देवैः सदा वन्दिता ।
सा मां पातु सरस्वती भगवती निःशेषजाड्यापहा ।। १ ।।

शुक्लां ब्रह्मविचार – सार – परमामाद्यां जगद्व्यापिनीम् ।
वीणा – पुस्तक – धारिणीमभयदां जाड्यान्धकारापहाम् ।।
हस्ते स्फाटिकमालिकां विदधतीं पद्मासने संस्थिताम् ।
वन्दे तां परमेश्वरीं भगवतीं बुद्धिप्रदां शारदाम् ।। २ ।।

सरस्वति महामाये ! विद्ये ! कमललोचने !
विश्वरूपे ! विशालाक्षि ! विद्यां देहि नमोऽस्तु ते ।। ३ ।।

प्रथमः पाठः

(ପ୍ରଥମ ପାଠ)

ऋ कारान्त - पुंलिङ्गः

ଋ କାରାନ୍ତ ପୁଂଲିଙ୍ଗ

पितृ (पिता)

जामातृ (जामाता)

दातृ (दाता)

वक्तृ (वक्ता)

भ्रातृ (भ्राता)

सवितृ (सविता)

भोक्तृ (भोक्ता)

श्रोतृ (श्रोता)

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ଜାମାତା - ଜ୍ୱାଇଁ, ଭ୍ରାତା = ଭାଇ, ସବିତା = ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଭୋକ୍ତା = ଯିଏ ଖାଉଥାଏ ।

होतृ (होता)

विजेतृ (विजेता)

द्रष्टृ (द्रष्टा)

वप्तृ (वप्ता)

अभिनेतृ (अभिनेता)

विक्रेतृ (विक्रेता)

क्रेतृ (क्रेता)

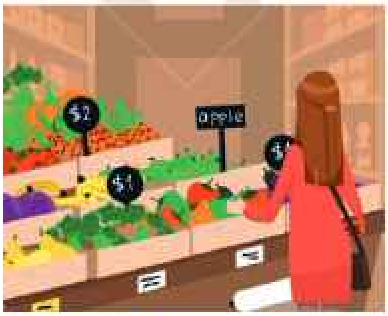

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ହୋତା - ଯିଏ ହୋମ କରେ, ଦ୍ରଷ୍ଟା = ଯିଏ ଦେଖୁଥାଏ, ବପ୍ତା - ଯିଏ ବୁଣେ, ବିକ୍ରେତା = ଯିଏ ବିକେ, କ୍ରେତା - ଯିଏ କିଣେ ।

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. योजयतु (ଯୋଗକର)

वक्ता

सविता

दाता

श्रोता

वप्ता

२. परिचयं ददातु (ପରିଚୟ ଦିଅ)

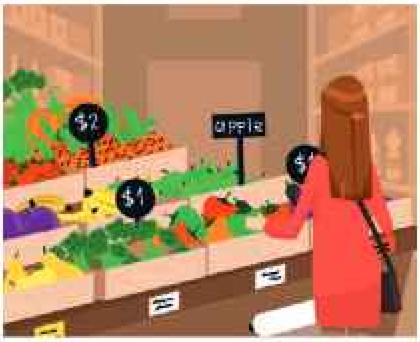

३. शून्यस्थानं पूरयतु (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର) –

(क) व ....

(ख) वि ...... ता

(ग) अभिने ....

(घ) .... माता

(ङ) विक्रे ....

(च) .... ता

४. शुद्धपदं लिखतु (ଶୁଦ୍ଧ ପଦ ଲେଖ) –

यथा –

ता श्रो – श्रोता

तथा

(क) वि स ता

(ख) क्रे ता वि

(ग) जा ता मा

(घ) ता जे वि

(ङ) ष्टा द्र

५. संस्कृतेन लिखतु (ସଂସ୍କୃତରେ ଲେଖ) –

ସୂର୍ଯ୍ୟ, ବାପା, ଯିଏ ଦିଏ, ଜ୍ୱାଇଁ, ଭାଇ ।

DRAFT

द्वितीयः पाठः

(ଦ୍ୱିତୀୟ ପାଠ)

इ ଇ कारान्त - स्त्रीलिङ्गः

ଇ କାରାନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ

दृष्टिः

कलिः

वेणिः

रात्रिः

वृष्टिः

विपणिः

वीथिः

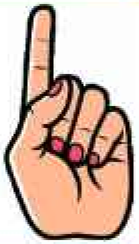 अङ्गुलिः

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - କଳିଃ = କଢ଼, ବିପଣିଃ = ବଜାର, ବୀଥିଃ = ସଡ଼କ ।

गतिः, भक्तिः, आलिः, आकृतिः, आवलिः
भीतिः, खनिः, भूमिः, प्रकृतिः, युवतिः
वृद्धिः, धमनिः, कृतिः, संस्कृतिः

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

पठतु (ପଢ଼) –

१. कटिः मूर्तिः

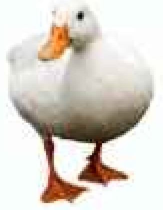

आटिः प्रणतिः

२. योजयतु (ଯୋଗକର) –

विपणिः

दृष्टिः

अङ्गुलिः

कलिः

कटिः

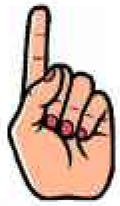

ଶବ୍ଦାର୍ଥ – ଆଳିଃ = ସଖୀ, ଆବଳିଃ = ସମୂହ, ଖନିଃ = ଖଣି, କୃତିଃ = କାର୍ଯ୍ୟ, କଟିଃ = ଅଣ୍ଟା, ଆଟିଃ = ବତକ ।

DRAFT

३. परिचयं ददातु (ପରିଚୟ ଦିଅ) –

४. शून्यस्थानं पूरयतु (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର) –

(क) आव ....

(ख) रा ....

(ग) प्र ....तिः

(घ) .... लिः

(ङ) वृ ....

(च) .... थिः

४. शुद्धपदं लिखतु (ଶୁଦ୍ଧ ପଦ ଲେଖ) –

यथा – लिःङ्गु अ = अङ्गुलिः

तथा –

(क) ष्टिः दृ

(ख) क्तिः भ

(ग) तिः नी

(घ) लिः व आ

(ङ) टिःक

(च) र्तिः मू

DRAFT

ତୁମ ପାଇଁ କାମ – ବତକ ଓ ଫୁଲକଢ଼ର ଚିତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କରି ଖାତାରେ ମାରି ସଂସ୍କୃତ ନାମ ଲେଖ ।

तृतीयः पाठः

(ତୃତୀୟ ପାଠ)

ई ଈ कारान्त - स्त्रीलिङ्गः

ଈ କାରାନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ

नदी

पुष्पधानी

लेखनी

अङ्कनी

द्रोणी

पृथिवी

कर्त्तरी

मार्जनी

भगिनी	वाणी	गौरी
भारती	सरस्वती	नेत्री
प्रदर्शिनी	कुमारी	पुरी

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ପୁଷ୍ପଧାନୀ = ଫୁଲଦାନୀ । ପ୍ରଦର୍ଶିନୀ = ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ।

DRAFT

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. पठतु वदतु (ପଢ଼ କୁହ) –

भित्तिघटी

सरणी

भगिनी

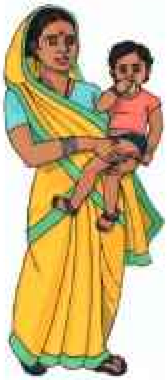

जननी

२. योजयतु (ଯୋଗକର) –

सरणी

कर्त्तरी

लेखनी

मार्जनी

पुष्पधानी

३. परिचयं ददातु (ପରିଚୟ ଦିଅ) -

४. शून्यस्थानं पूरयतु (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର) -

(क) ....दी   (ग) प्रदर्शि..............

(ख) क..............री   (घ) लेख..............   (ङ) ....गिनी

५. शुद्धपदं लिखतु (ଶୁଦ୍ଧପଦ ଲେଖ) -

यथा - र्ज नी मा = मार्जनी

तथा - (क) धा नी पु ष्प   (ग) क री र्त्त

(ख) णी स र   (घ) दी न   (ङ) स ती र स्व

DRAFT

ତୁମ ପାଇଁ କାମ - ଘଣ୍ଟା, କଇଁଚି, ଫୁଲଦାନୀ ଚିତ୍ର ଖାତାରେ ମାରି ସଂସ୍କୃତ ନାମ ଲେଖ ।।

चतुर्थः पाठः
(ଚତୁର୍ଥ ପାଠ)

उ ଉ कारान्त - स्त्रीलिङ्गः
ଉ କାରାନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ

धेनुः तनुः

रज्जुः चञ्चुः

ऊ ଊ कारान्त - स्त्रीलिङ्गः
ଊ କାରାନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ

वधूः चमूः

श्वश्रूः प्रसूः

DRAFT

ऋ ଋ कारान्त - स्त्रीलिङ्गः ଋ କାରାନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ

मातृ (माता)

दुहितृ (दुहिता)

सीता

मातृ (माता)
(सुनयना)

स्वसृ (स्वसा)
ऊर्मिला

ननान्दृ (ननान्दा)
शान्ता

DRAFT

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. बन्धनीमध्यात् चित्वा अधोलिखितानां चित्राणां नामानि लिखतु
(ବନ୍ଧନୀମଧ୍ୟରୁ ବାଛି ନିମ୍ନଲିଖିତ ଚିତ୍ରମାନଙ୍କର ନାମଗୁଡ଼ିକ ଲେଖ ।)

....　　　　..........................

....　　　　..........................

(दुहिता, हनुः, अलाबूः, कर्कन्धूः)

DRAFT

२. योजयतु (ଯୋଗ କର) –

धेनुः

भूः

माता

जम्बूः

३. परिचयं ददातु (ପରିଚୟ ଦିଅ) -

४. शून्यस्थानं पूरयतु (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର) -

(क) स्व..........।

(ख) त.......... ।

(ग) ....नान्दा ।

(घ) ....श्रुः ।

DRAFT

पञ्चमः पाठः

(ପଞ୍ଚମ ପାଠ)

इ ଇ कारान्त - नपुंसकलिङ्गः

ଇ କାରାନ୍ତ ନପୁଂସକ ଲିଙ୍ଗ

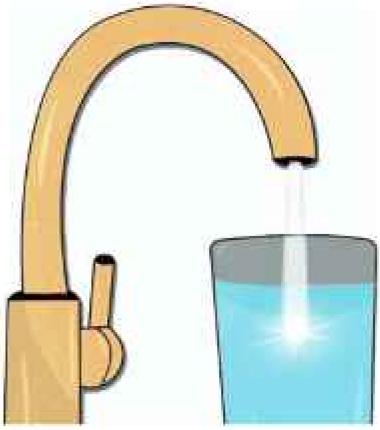

वारि

अस्थि

दधि

सक्थि

DRAFT

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ବାରି = ପାଣି, ଦଧି = ଦହି, ଅସ୍ଥି = ହାଡ଼, ସକ୍ଥି = ଜଂଘ ।

उ ଉ कारान्त - नपुंसकलिङ्गः ଉ କାରାନ୍ତ ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗ

मधु

श्मश्रु

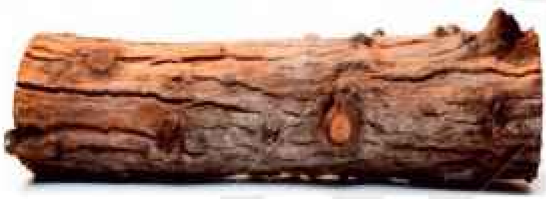

दारु

अश्रु

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ମଧୁ = ମହୁ, ଶ୍ମଶ୍ରୁ = ଦାଢ଼ି, ଦାରୁ = କାଠ, ଅଶ୍ରୁ = ଲୁହ ।

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. योजयतु (ଯୋଗ) -

सक्थि

श्मश्रु

अस्थि

दारु

मधु

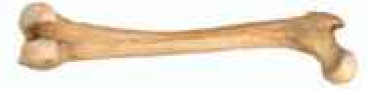

२. परिचयं ददातु (ପରିଚୟ ଦିଅ) -

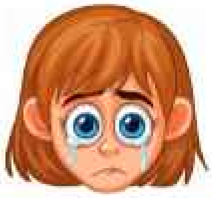

३. शून्यस्थानं पूरयतु - (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)

(क) ....धि (ग) स......... (ङ) अ.........

(ख) ....रि (घ) ....रु (च) श्म.........

षष्ठः पाठः
(ଷଷ୍ଠ ପାଠ)

कारक विभक्ति प्रयोगः
(କାରକ ବିଭକ୍ତି ବ୍ୟବହାର)

कक्षारम्भ : – छात्राः उपविशन्ति । शिक्षकः प्रविशति । छात्राः उत्तिष्ठन्ति । शिक्षकः उपविशन्तु इति वदति । सर्वे उपविशन्ति ।

शिक्षक : – छात्राः । पूर्वं क्रियापदं सर्वनामपदं सर्वे जानन्ति अद्य कारकविषये आलोचयामः ।

छात्राः – श्रीमन् ! किं नाम कारकम् ।

शिक्षकः – वाक्ये क्रियापदेन सह यस्य सम्बन्धः भवति तत् कारकम् । कारकं षड्विधम् ।

छात्रः – कानि च तानि ?

शिक्षकः – कर्तृ, कर्म, करणम्, सम्प्रदानम्, अपादानम्, अधिकरणम् च ।

छात्रः – कृपया उदाहरणद्वारा स्पष्टं करोतु ।

शिक्षकः – अधुना चित्रं पश्यतु।

ददाति इति क्रियापदम्

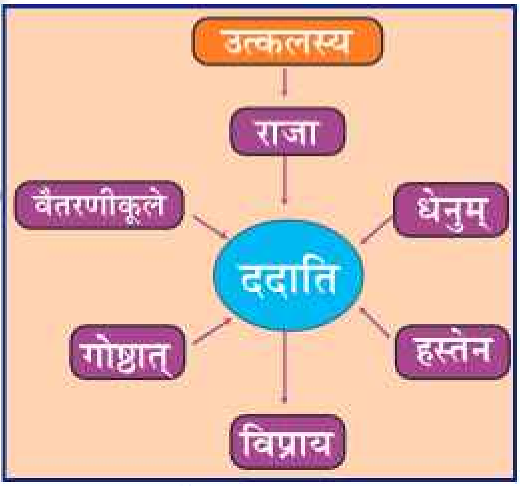

अत्र – कः ददाति ?

राजा ददाति । (राजा – (कर्त्ता) कर्तृकारकम्)

– कां ददाति ?

धेनुं ददाति ! (धेनुं – (कर्म) कर्मकारकम्)

– केन ददाति ?

हस्तेन ददाति।

(हस्तेन – (करणम्) करणकारकम्)

– कस्मै ददाति ?

विप्राय ददाति ? (विप्राय – (सम्प्रदानम्) सम्प्रदानकारकम्)

– कस्मात् ददाति ?

गोष्ठात् ददाति । (गोष्ठात् – (अपादानम्) अपादानकारकम्)

– कुत्र ददाति ?

वैतरणीकूले ददाति । (वैतरणीकूले (अधिकरणम्) अधिकरणकारकम्)

छात्रः – "उत्कलस्य" इति पदस्य ददाति इति क्रियापदेन सह सम्बन्धः नास्ति । तर्हि (ତେବେ) उत्कलस्य इति पदं किम् ?

DRAFT

शिक्षक : – उत्कलस्य इति पदस्य केवलं राजा इति कर्तृपदेन सह सम्बन्धः ।
अतः तत्र न कारकम्, तत्र सम्बन्धपदम् ।

पठतु स्मरतु – (ପଢ଼ ଓ ମନେରଖ)

> कर्त्ता कर्म च करणं सम्प्रदानं ततः परम् ।
> अपादानं तथाधारः इत्याहुः कारकाणि षट् ।
> सम्बन्धस्य क्रियाभावात् कारकत्वं न विद्यते ।।

प्रथमा विभक्तिः (कर्तृकारकम्) (ପ୍ରଥମା ବିଭକ୍ତି - କର୍ତ୍ତା କାରକ)
स्वरान्तपुंलिङ्गः (ସ୍ୱରାନ୍ତ ପୁଂଲିଙ୍ଗ)

पश्यतु, उच्चैः पठतु, लिखतु च । ଦେଖ ବଢ଼ପାଟିରେ ପଢ଼ ଓ ଲେଖ ।

एषः **कः** | एतौ **कौ** | एते **के**

एषः अश्वः | **एतौ अश्वौ** | **एते अश्वाः**

DRAFT

एषः गजः । एतौ गजौ । एते गजाः

एषः ग्रामः । .... । .... । .... ।

एषः कविः । एतौ कवी । एते कवयः ।

एषः अतिथिः । .... । .... । .... ।

एषः शिशुः । एतौ शिशू । एते शिशवः ।

एषः पशुः । ...... । ..... । .... ।

सः गजः । तौ गजौ । ते गजाः ।

सः ग्रामः । .... । .... ।

सः कविः । तौ कवी । ते कवयः ।

सः अतिथिः । .... । .... ।

सः शिशुः । तौ शिशू । ते शिशवः ।

सः पशुः । .... । .... ।

एषः पिता । एतौ पितरौ । एते पितरः ।

सः पिता । तौ पितरौ । ते पितरः ।

एषः भ्राता । ...... । ..... । .... ।

सः भ्राता । .... । .... ।

ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ପ୍ରତି : ପିତା - ଜନ୍ମଦାତା, ପାଳନକର୍ତ୍ତା, ବିଦ୍ୟାଦାତା, ଭୟରୁ ଉଦ୍ଧାରକାରୀ, ଅନ୍ନଦାତା, ଶ୍ୱଶୁର ଏବଂ ଈଶ୍ୱର ପ୍ରଭୃତି ପିତୃ ପଦବାଚ୍ୟ ।

स्वरान्त - स्त्रीलिङ्गः (ସ୍ୱରାନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)

पश्यतु, उच्चैः पठतु, लिखतु च - ଦେଖ, ବଡ଼ ପାଟିରେ ପଢ଼ ଓ ଲେଖ

एषा का | एते के | एताः काः

एषा माला | एते माले | एताः मालाः

एषा लता । एते लते । एताः लताः ।

सा लता । ते लते । ताः लताः ।

एषा बालिका । .... । ....

सा बालिका । .... । ....

एषा गतिः । एते गती । एताः गतयः ।

सा गतिः । ते गती । ताः गतयः ।

एषा रात्रिः । .... । ....

सा रात्रिः । .... । ....

एषा नदी । एते नद्यौ । एता नद्यः ।

सा नदी । ते नद्यौ । ताः नद्यः ।

एषा कूपी । .... । ....

सा कूपी । .... । ....

एषा धेनुः । एते धेनू । एताः धेनवः ।

सा धेनुः । ते धेनू । ताः धेनवः ।

एषा रज्जुः । .... । ....

सा रज्जुः । .... । ....

एषा वधूः । एते वध्वौ । एताः वध्वः ।

सा वधूः । ते वध्वौ । ताः वध्वः ।

एषा श्वश्रूः । ... . । ... .

सा श्वश्रूः । ते श्वश्र्वौ । ... ... ।

ଶବ୍ଦାର୍ଥ : ଗତିଃ - ଗମନ, କୂପୀ - ବୋତଲ, ରଜ୍ଜୁ = ଦଉଡ଼ି, ଶ୍ୱଶ୍ରୂଃ - ଶାଶୂ ।

स्वरान्तनपुंसकलिङ्गः (ସ୍ୱରାନ୍ତ ନପୁଂସକ ଲିଙ୍ଗ)

पश्यतु, उच्चैः पठतु, लिखतु च । ଦେଖ, ବଡ଼ପାଟିରେ ପଢ଼ ଓ ଲେଖ –

एतत् **किम्** | एते **के** | एतानि **कानि**

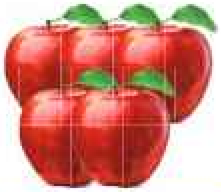

एतत् फलम् | **एते फले** | **एतानि फलानि**

एतत् चित्रम् । एते चित्रे । एतानि चित्राणि ।

एतत् मित्रम् । .... । ....

एतत् वारि । एते वारिणी । एतानि वारीणि ।

एतत् अक्षि । .... । .... ।

एतत् मधु । एते मधुनी । एतानि मधूनि ।

एतत् अम्बु । .... । .... ।

तत् चित्रम् । ते चित्रे । तानि चित्राणि ।

तत् मित्रम् । .... । .... ।

तत् वारि । ते वारिणी । तानि वारीणि ।

तत् अक्षि । .... । .... ।

तत् मधु । ते मधुनी । तानि मधूनि ।

तत् अम्बु । .... । .... ।

ଶବ୍ଦାର୍ଥ : अक्षि – ଆଖି, अम्बु – ପାଣି)

DRAFT

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. स्तम्भं मेलयतु – (ସ୍ତମ୍ଭ ମେଳନ କର)

'क' स्तम्भः	'ख' स्तम्भः
एषः	गुलिकाः
कविः	श्लोकाः
गुलिका	एते
श्लोकः	कवयः
भाषा	भाषाः
लेखनी	लेखन्यः

ତୁମ ପାଇଁ କାମ – ନିଜ ଘରେ ପ୍ରତିଦିନ ଦେଖୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ବସ୍ତୁମାନଙ୍କୁ ପୁଂଲିଙ୍ଗ, ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ଏବଂ ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗ ଭାବରେ ପୃଥକ୍ କରି ଲେଖ ।

सप्तमः पाठः

(ସପ୍ତମ ପାଠ)

द्वितीया विभक्तिः
(ଦ୍ୱିତୀୟା ବିଭକ୍ତି ବ୍ୟବହାର)

पश्यतु, उच्चैः पठतु, लिखतु च । ଦେଖ, ବଡ଼ପାଟିରେ ପଢ଼ ଓ ଲେଖ

छात्रः अस्ति ।

विद्यालयः अस्ति ।

छात्रः विद्यालयं गच्छति ।

युवकः अस्ति

मापिका अस्ति ।

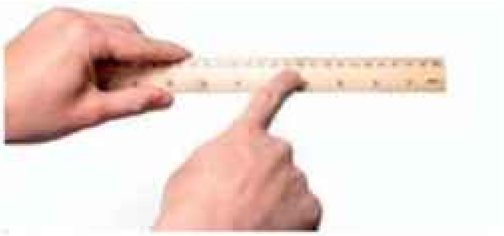

युवकः मापिकां धरति ।

बालिका अस्ति ।

फलम् अस्ति ।

बालिका फलं खादति ।

द्वितीयाविभक्तिः - वयं जानीमः (ଆମେ ଜାଣିବା)

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
बालकम्	बालकौ	बालकान्
कविम्	कवी	कवीन्
शिशुम्	शिशू	शिशून्
पितरम्	पितरौ	पितॄन्
जामातरम्	जामातरौ	जामातॄन्
लताम्	लते	लताः
गतिम्	गती	गतीः
नदीम्	नद्यौ	नदीः
धेनुम्	धेनू	धेनूः
वधूम्	वध्वौ	वधूः
फलम्	फले	फलानि
पत्रम्	पत्रे	पत्राणि
अक्षि	अक्षिणी	अक्षीणि
मधु	मधुनी	मधूनि

DRAFT

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. शून्यस्थानं पूरयतु - ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।

(क) सैनिकम्, सैनिकौ, ...

(ख) धेनुम्, ..., धेनूः

(ग) मतिम्, मती, ...

(घ) वधूम्, ..., वधूः

(ङ) ......, जामातरौ, जामातॄन्

२. मातृभाषया अर्थं लिखतु - ମାତୃଭାଷାରେ ଅର୍ଥ ଲେଖ ।

मार्गम्, तरून्, दातारम्, कविताः, नदी ।

୩. **संस्कृतभाषया लिखतु - ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଲେଖ ।**

ମୁନିମାନଙ୍କୁ, ଶିକ୍ଷକଦୁହିଁଙ୍କୁ, ଭାଇମାନଙ୍କୁ, ବାଳିକାକୁ, ବାପାଙ୍କୁ ।

୪. **पश्यतु शून्यस्थानं पूरयतु च - ଦେଖ ଓ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର । (ଦ୍ୱିତୀୟା ବିଭକ୍ତି ଆଧାରରେ)**

– छात्र: विद्यालयं गच्छति । (विद्यालय)

(क) जना: .... प्रणमन्ति । (गुरु)

(ख) पत्रकार: .... प्रकाशयति । (वार्त्ता)

(ग) बालक: .... पश्यति । (पितृ)

(घ) स: .... निर्माति । (मूर्ति)

(ङ) एष: .... नयति । (लेखनी)

(च) रमा .... प्राप्नोति । (उपाधि)

DRAFT

अष्टमः पाठः
(ଅଷ୍ଟମ ପାଠ)

तृतीया विभक्तिः
(ତୃତୀୟା ବିଭକ୍ତି ବ୍ୟବହାର)

स्वरान्त – पुंलिङ्गः (ସ୍ୱରାନ୍ତ ପୁଂଲିଙ୍ଗ)

पश्यतु, उच्चैः पठतु, लिखतु च । ଦେଖ ବଡ଼ପାଟିରେ ପଢ଼ ଓ ଲେଖ ।

बालकः

कन्दुकः

बालकः कन्दुकेन खेलति ।

शिशुः हस्तेन खादति

बालकः पादाभ्यां चलति ।

घोटकः पादैः गच्छति ।

DRAFT

स्वरान्त – स्त्रीलिङ्गः (ସ୍ୱରାନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)

बालिका

द्विचक्रिका

बालिका द्विचक्रिकया गच्छति ।

स्वरान्त - नपुंसकलिङ्गः

जनः यानेन गच्छति । मानवः नेत्राभ्यां पश्यति । माता पुष्पैः पूजयति ।

पश्यतु, उच्चैः पठतु, लिखतु च । ଦେଖ ବଢ଼ପାଟିରେ ପଢ଼ ଓ ଲେଖ –

प्रथमाविभक्तिः	तृतीयाविभक्तिः		
एकवचनम्	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
बालकः	बालकेन	बालकाभ्याम्	बालकैः
गजः	गजेन	गजाभ्याम्	गजैः
छात्रः	छात्रेण	छात्राभ्याम्	छात्रैः
शिक्षकः	शिक्षकेण	**शिक्षकाभ्याम्**	शिक्षकैः
बालिका	बालिकया	**बालिकाभ्याम्**	बालिकाभिः
माला	मालया	**मालाभ्याम्**	मालाभिः
लेखनी	लेखन्या	**लेखनी**भ्याम्	लेखनीभिः
फलम्	फलेन	फलाभ्याम्	फलैः
चित्रम्	**चित्रेण**	चित्राभ्याम्	चित्रैः
कविः	**कविना**	कविभ्याम्	कविभिः
शिशुः	**शिशुना**	शिशुभ्याम्	शिशुभिः
पिता	**पित्रा**	पितृभ्याम्	पितृभिः
धेनुः	धेन्वा	धेनुभ्याम्	धेनुभिः
वधूः	वध्वा	वधूभ्याम्	वधूभिः

ଶବ୍ଦାର୍ଥ : ଦ୍ୱିଚକ୍ରିକା – ସାଇକେଲ, ଲେଖନ୍ୟା – କଲମରେ ।

DRAFT

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. शून्यस्थानं पूरयतु - (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)

(क) चित्रेण, चित्राभ्याम्, ... ।

(ख) पित्रा, ..., पितृभिः ।

(ग) पुष्पेण, ... , पुष्पैः ।

(घ) .... , गजाभ्याम्, गजैः ।

(ङ) वानरेण, वानराभ्याम्, ... ।

(च) बालिकया, ..., बालिकाभिः ।

२. पश्यतु, शून्यस्थानं पूरयतु च - ଦେଖ ଓ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର (ତୃତୀୟା ବିଭକ୍ତି ଆଧାରରେ)

✍ वीरः <u>घोटकेन</u> गच्छति । (घोटकः)

✍ सज्जनः .... ददाति । (हस्तौ)

✍ बालकाः .... खादन्ति । (चमसाः) (ଚାମଚ)

✍ माता .... पूजयति । (माला)

✍ छात्राः .... लिखन्ति । (लेखन्यः)

✍ एते .... शृण्वन्ति । (कर्णौ)

DRAFT

नवमः पाठः
(ନବମ ପାଠ)

चतुर्थी विभक्तिः
(ଚତୁର୍ଥୀ ବିଭକ୍ତି ବ୍ୟବହାର)

स्वरान्त-पुंलिङ्गः (ସ୍ୱରାନ୍ତ ପୁଂଲିଙ୍ଗ)

पश्यतु, उच्चैः पठतु, लिखतु च । ଦେଖ ବଡ଼ପାଟିରେ ପଢ଼ ଓ ଲେଖ ।

ग्राममुख्यः

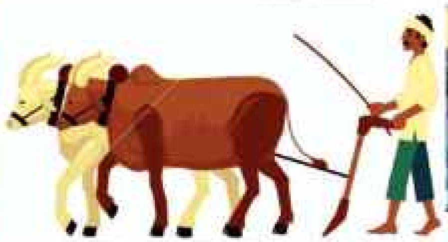

कृषकः

ग्राममुख्यः कृषकाय धनं ददाति ।

छात्रा

शिक्षिका

छात्रा शिक्षिकायै पुष्पं ददाति ।

पत्रवाहकः

गृहिणी

पत्रवाहकः गृहिण्यै पत्रं ददाति ।

ଶବ୍ଦାର୍ଥ : ଗ୍ରାମମୁଖ୍ୟଃ = ଗାଁ ମୁଖିଆ, ପତ୍ର ବାହକଃ = ଚିଠି ବହନକାରୀ (ଡାକବାଲା) ।

पश्यतु, उच्चैः पठतु, जानातु च ।ଦେଖ ବଡ଼ପାଟିରେ ପଢ଼ ଓ ଜାଣ ।

- धनिकः **मित्राय** उपायनं ददाति ।
- पिता **पुत्राय** चन्द्रं दर्शयति ।
- गुरुः **शिष्याय** उपदेशं यच्छति ।
- शिष्यः **गुरवे** प्रणामं निवेदयति ।

उच्चैः पठतु - अवधेयम् (ମନେରଖ)

प्रथमाविभक्तिः	चतुर्थीविभक्तिः		
एकवचनम्	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
युवकः	युवकाय	युवकाभ्याम्	युवकेभ्यः
वैज्ञानिकः	वैज्ञानिकाय	वैज्ञानिकाभ्याम्	वैज्ञानिकेभ्यः
कविः	कवये	कविभ्याम्	कविभ्यः
मुनिः	मुनये	मुनिभ्याम्	मुनिभ्यः
बन्धुः	बन्धवे	बन्धुभ्याम्	बन्धुभ्यः
गुरुः	गुरवे	गुरुभ्याम्	गुरुभ्यः
कर्त्ता	कर्त्रे	कर्त्तृभ्याम्	कर्तृभ्यः
अभियन्ता	अभियन्त्रे	अभियन्तृभ्याम्	अभियन्तृभ्यः
भूमिः	भूमये / भूम्यै	भूमिभ्याम्	भूमिभ्यः
सन्ततिः	सन्ततये/ सन्तत्यै	सन्ततिभ्याम्	सन्ततिभ्यः
धेनुः	धेनवे / धेन्वै	धेनुभ्याम्	धेनुभ्यः
तनुः	तनवे / तन्वै	तनुभ्याम्	तनुभ्यः
वधूः	वध्वै	वधूभ्याम्	वधूभ्यः
मित्रम्	मित्राय	मित्राभ्याम्	मित्रेभ्यः
दधि	दध्ने	दधिभ्याम्	दधिभ्यः
वस्तु	वस्तुने	वस्तुभ्याम्	वस्तुभ्यः

DRAFT

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. उदाहरणं पश्यतु, वाक्यानि लिखतु च –
ଉଦାହରଣ ଦେଖ ଓ ବାକ୍ୟ ଲେଖ ।

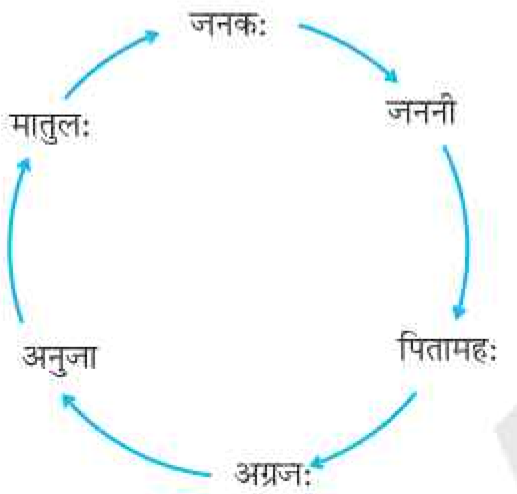

यथाः – जनकः जनन्यै रूप्यकं ददाति ।
जननी ....
पितामहः ....
अग्रजः ....
अनुजा ....
मातुलः ....

(जनन्यै, पितामहाय, अग्रजाय, अनुजायै, मातुलाय, जनकाय)

२. कोष्ठके स्थितानां शब्दानां साहाय्येन शून्यस्थानं पूरयतु –
(କୋଠରୀରେ ଥିବା ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ସାହାଯ୍ୟରେ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।)

उदाहरणम् –

जननी बालकेभ्यः अन्नं ददाति । (बालकान्, बालकेभ्यः)

(क) पिता .... वेतनं ददाति । (सेवकेभ्यः, सेवकान्)

(ख) राष्ट्रपतिः .... पुरस्कारं ददाति । (सैनिकेभ्यः, सैनिकान्)

(ग) प्रधानशिक्षकः............. प्रमाणपत्रं ददाति । (छात्रान्, छात्रेभ्यः)

(घ) आपणिकः .... वस्तूनि ददाति । (ग्राहकेभ्यः, ग्राहकान्)

३. रिक्तस्थानं पूरयतु – (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର) ।

- ❒ मुख्यातिथिः प्रतिनिधये उपायनं ददाति ।
- ❒ गुरुः .... आशिषं ददाति ।

DRAFT

- आपणिकः ...... वस्तु ददाति ।
- कृषकः .... शस्यं ददाति ।
- श्वशुरः .... कङ्कणानि ददाति ।
- पुत्रः .... औषधं ददाति ।
- छात्रः .... प्रणामम् अर्पयति ।

(शिष्याय, ध्वजाय, पित्रे, वधूभ्यः, धेनवे, ग्राहकाय)

DRAFT

दशमः पाठः

(ଦଶମ ପାଠ)

पञ्चमी विभक्तिः
(ପଞ୍ଚମୀ ବିଭକ୍ତି ବ୍ୟବହାର)

पश्यतु वदतु - (ଦେଖ, କୁହ)

वृक्षात् फलानि पतन्ति ।

बालः **वाहनात्** अवतरति ।

नलिकायाः जलं निपतति ।

महिला **नद्याः** जलम् आनयति ।

उच्चैः पठतु । ବଡ଼ପାଟିରେ ପଢ଼ ।

- अभिनेता **विदेशात्** आगच्छति ।
- वृष्टिः **आकाशात्** पतति ।

DRAFT

अवधेयम् - (ମନେରଖ)

प्रथमाविभक्तिः		पञ्चमीविभक्तिः	
एकवचनम्	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
घटः	घटात्	घटाभ्याम्	घटेभ्यः
हस्तः	हस्तात्	हस्ताभ्याम्	हस्तेभ्यः
पेटिका	पेटिकायाः	पेटिकाभ्याम्	पेटिकाभ्यः
लेखनी	लेखन्याः	लेखनीभ्याम्	लेखनीभ्यः
गुरुः	गुरोः	गुरुभ्याम्	गुरुभ्यः
धेनुः	धेनोः धेन्वाः	धेनुभ्याम्	धेनुभ्यः
वधूः	वध्वाः	वधूभ्याम्	वधूभ्यः
वनम्	वनात्	वनाभ्याम्	वनेभ्यः

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. शून्यस्थानानि पूरयतु
(ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର) –

(क) देशात्, देशाभ्याम्, ... ।

(ख) ...., लताभ्याम्, लताभ्यः ।

(ग) ...., वधूभ्याम्, वधूभ्यः ।

(घ) गुरोः, ..., गुरुभ्यः ।

(ङ) नद्याः, नदीभ्याम्, ... ।

(च) वनात्, ..., वनेभ्यः ।

२. पदानां साहाय्येन वाक्यानि लिखतु ।
(ପଦଗୁଡ଼ିକ ସାହାଯ୍ୟରେ ଶୁଦ୍ଧବାକ୍ୟ ରଚନା କର)

अश्वः	वृक्षात्	पतति
नदी	आकाशात्	आगच्छति
फलम्	ग्रामात्	वहति
वृष्टिः	पर्वतात्	

३. शून्यस्थाने उचितं पदं लिखतु – (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନରେ ଶୁଦ୍ଧ ପଦ ଲେଖ)

(क) .... जनाः भारतम् आगच्छन्ति ।

(ख) पक्षिणः .... सरोवरम् आगच्छन्ति ।

(ग) .... पर्णानि पतन्ति ।

(घ) .... प्रकाशः आगच्छति ।

(ङ) महान् वृक्षः .... उद्भवति ।

(बीजात्, लताभ्यः, सवितुः, विदेशात्, दूरात्)

DRAFT

ତୁମ ପାଇଁ କାମ – ଏହି ପାଠରୁ ଦଶଟି ସଂସ୍କୃତ ବାକ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ଅକ୍ଷରରେ ଖାତାରେ ଲେଖି ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ଦେଖାଅ ।

एकादशः पाठः

(ଏକାଦଶ ପାଠ)

षष्ठी विभक्तिः
(ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତି ବ୍ୟବହାର)

पश्यतु उच्चैः पठतु च – (ଦେଖ ଓ ବଡ଼ପାଟିରେ ପଢ଼)

रामकृष्णः

विवेकानन्दः

ओड़िशा

रामकृष्णस्य शिष्यः विवेकानन्दः ।

ओड़िशायाः राजधानी भुवनेश्वरम् ।

DRAFT

धेनुः

वत्सः

वृक्षः

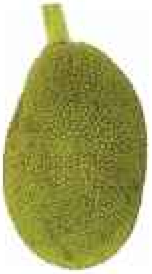

फलम्

धेनोः वत्सः ।

वृक्षस्य फलम् ।

- देशस्य नाम भारतम् ।
- शिवस्य पुत्रः गणेशः ।
- पत्रिकायाः नाम उत्कलप्रसङ्गः ।

उच्चैः पठतु (ବଡ଼ପାଟିରେ ପଢ଼)

उच्चैः पठतु - अवधेयम् (ମନେରଖ)

प्रथमाविभक्तिः	षष्ठीविभक्तिः		
एकवचनम्	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
नर्तकः	नर्तकस्य	नर्तकयोः	नर्तकानाम्
पुत्रः	पुत्रस्य	पुत्रयोः	पुत्राणाम्
नगरम्	नगरस्य	नगरयोः	नगराणाम्
मूलम्	मूलस्य	मूलयोः	मूलानाम्
गिरिः	गिरेः	गिर्योः	गिरीणाम्
अग्निः	अग्नेः	अग्न्योः	अग्नीनाम्
गुरुः	गुरोः	गुर्वोः	गुरूणाम्
भानुः	भानोः	भान्वोः	भानूनाम्
पिता	पितुः	पित्रोः	पितॄणाम्
दाता	दातुः	दात्रोः	दातॄणाम्
लता	लतायाः	लतयोः	लतानाम्
कविता	कवितायाः	कवितयोः	कवितानाम्
नीतिः	नीतेः / नीत्याः	नीत्योः	नीतीनाम्
धेनुः	धेनोः / धेन्वाः	धेन्वोः	धेनूनाम्
वधूः	वध्वाः	वध्वोः	वधूनाम्
देवी	देव्याः	देव्योः	देवीनाम्
मार्जनी	मार्जन्याः	मार्जन्योः	मार्जनीनाम्
वारि	वारिणः	वारिणोः	वारीणाम्
अक्षि	अक्ष्णः	अक्ष्णोः	अक्ष्णाम्
वस्तु	वस्तुनः	वस्तुनोः	वस्तूनाम्

ଶବ୍ଦାର୍ଥ : ଓଡ଼ିଶାୟାଃ – ଓଡ଼ିଶାର, ଧେନୋଃ – ଗାଈର, ନଦ୍ୟାଃ – ନଈର, ବଧ୍ୱାଃ = ବୋହୂର, ମାର୍ଜନ୍ୟାଃ– ଝାଡୁର, ଅକ୍ଷ୍ଣଃ = ଆଖିର ।

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. वन्धनीमध्यस्थशुद्धपदैः शून्यस्थानानि पूरयतु –

ବନ୍ଧନୀମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଶୁଦ୍ଧପଦରେ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।

यथा – **भारतस्य** राजधानी देहली । (भारतात्, भारतस्य)

(क) .... राजधानी भुवनेश्वरम् । (ओड़िशायाम्, ओड़िशायाः)

(ख) .... राजधानी श्रीनगरम् । (कश्मीरस्य, कश्मीरात्)

(ग) .... राजधानी गान्धिनगरम् । (गुजरातस्य, गुजराते)

(घ) .... मुखं प्रशान्तं भवति। (मुनौ, मुनेः)

(ङ) .... गतिः वक्रा। (नद्याः, नद्यः)

२. स्तम्भमेलनं करोतु – (ସ୍ତମ୍ଭମେଳନ କର)

क – स्तम्भः	ख – स्तम्भः
गृहस्य	वेदानाम्
वेदस्य	नदीनाम्
लेखन्याः	गृहाणाम्
बालिकायाः	लेखनीनाम्
नद्याः	बालिकानाम्

३. उचितपदैः रिक्तस्थानं पूरयतु –

(ଉଚିତ ପଦରେ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)

यथा – वयं प्रतिदिनं महापुरुषाणां जीवनचरितं पठामः ।

- गोपालकः .... पालनं करोति ।
- तेषां .... कविताः रमणीयाः सन्ति ।
- .... आज्ञा पालनीया ।
- विवेकानन्दस्य .... पठनेन शान्तिः भवति ।
- .... जलं कलुषितं भवति।

(उपदेशानां, नदीनां, महापुरुषाणां, कवीनां, धेनूनां, गुरूणाम्)

DRAFT

द्वादशः पाठः

(ଦ୍ୱାଦଶ ପାଠ)

सप्तमी विभक्तिः
(ସପ୍ତମୀ ବିଭକ୍ତି ବ୍ୟବହାର)

पश्यतु उच्चैः पठतु च - (ଦେଖ ଓ ବଡ଼ପାଟିରେ ପଢ଼)

नर्तकी **मञ्चे** नृत्यति ।

शिशुः **दोलायाम्** अस्ति ।

नौका **नद्यां** चलति ।

मीनाः **जले** तरन्ति ।

फलानि **कण्डोलयोः** सन्ति ।

पुस्तकानि **निधानिकयोः** सन्ति ।

DRAFT

जलं **द्रोण्योः** निपतति ।

चक्राणि **यानयोः** सन्ति ।

यानानि **मार्गेषु** गच्छन्ति ।

वार्ताः **पत्रिकासु** सन्ति ।

चित्राणि **पुस्तकेषु** सन्ति ।

जलं **कूपीषु** अस्ति ।

ଶବ୍ଦାର୍ଥ : କଣ୍ଡୋଳୟୋଃ = ଦୁଇଟି ଟୋକେଇରେ, ନିଧାନିକୟୋଃ – ଦୁଇଟିଥାକରେ, ଦ୍ରୋଣ୍ୟୋଃ = ଦୁଇଟି ବାଲ୍‌ଟିରେ ।

उच्चैः पठतु (ବଡ଼ପାଟିରେ ପଢ଼)

उच्चैः पठतु - अवधेयम् (ମନେରଖ)

प्रथमाविभक्तिः	सप्तमीविभक्तिः		
एकवचनम्	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
हस्तः	हस्ते	हस्तयोः	हस्तेषु
प्रकोष्ठः	प्रकोष्ठे	प्रकोष्ठयोः	प्रकोष्ठेषु
पादः	पादे	पादयोः	पादेषु
कविः	कवौ	कव्योः	कविषु
गुरुः	गुरौ	गुर्वोः	गुरुषु
भ्राता	भ्रातरि	भ्रात्रोः	भ्रातृषु
कर्त्ता	कर्त्तरि	कर्त्रोः	कर्त्तृषु
पेटिका	पेटिकायाम्	पेटिकयोः	पेटिकासु
सञ्चिका (ଫାଇଲ)	सञ्चिकायाम्	सञ्चिकयोः	सञ्चिकासु
लेखनी	लेखन्याम्	लेखन्योः	लेखनीषु
धेनुः	धेनौ / धेन्वाम्	धेन्वोः	धेनुषु
रज्जुः	रज्ज्वौ / रज्ज्वाम्	रज्ज्वोः	रज्जुषु
गृहम्	गृहे	गृहयोः	गृहेषु
नगरम्	नगरे	नगरयोः	नगरेषु
मधु	मधुनि	मधुनोः	मधुषु

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. बन्धनीमध्यस्थयथार्थ पदेन रिक्तस्थानं पूरयतु –
ବନ୍ଧନୀମଧ୍ୟସ୍ଥ ଯଥାର୍ଥ ପଦଦ୍ୱାରା ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।

यथा – **सन्न्यासी कुटीरे कटं प्रसारयति । (कुटीरम्, कुटीरे)**

(क) सर्पः .... दशति । (पादस्य, पादे)

(ख) कथाः .... सन्ति । (पुराणानि, पुराणेषु)

(ग) जगन्नाथमन्दिरं .... अस्ति । (पुरीम्, पुरीनगरे)

(घ) पक्षिणः ...... उपविशन्ति । (शाखासु, शाखाः)

(ङ) सिंहाः .... वसन्ति । (गुहायाम्, गुहाभिः)

२. उदाहरणानुसारम् एतैः पदैः वाक्यानि रचयतु –

(ଉଦାହରଣ ଅନୁସାରେ ଏହିସବୁ ପଦରେ ବାକ୍ୟରଚନା କର)

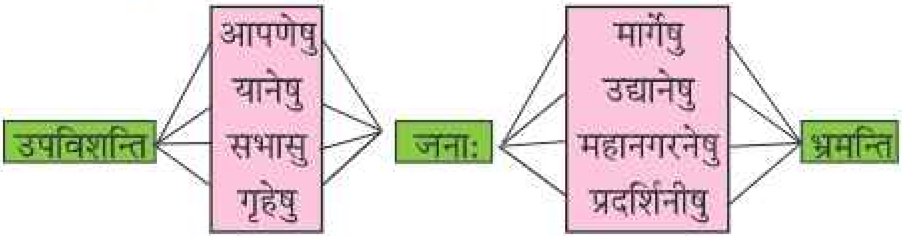

उदाहरणम् –

१. जनाः आपणेषु उपविशन्ति । २. जनाः मार्गेषु भ्रमन्ति ।

३. .... ४. ....

५. .... ६. ....

७. .... ८. ....

DRAFT

त्रयोदशः पाठः
(ତ୍ରୟୋଦଶ ପାଠ)

आज्ञा गुरूणां ह्यविचारणीया

लृट्लकारः (भविष्यत्कालः)

रामः रात्रौ शयनं करोति । शयनकाले स्वप्नं पश्यति स्वप्ने गुरुः वदति वत्स ! प्रातः कालः भविष्यति । श्वः प्रभाते किं किं भविष्यति शृणु –

प्रभाते सूर्यः उदेष्यति। पद्मं सरोवरे विकसिष्यति । वायुः मन्दं मन्दं वक्ष्यति । पवनेन पद्मं दोलायितं भविष्यति । भ्रमरः पद्मं द्रक्ष्यति । स आनन्देन गुञ्जिष्यति । मधुनः कृते स पद्मस्य उपरि स्थास्यति । सरोवरः रमणीयः भविष्यति । माता गृहे देवं पूजयिष्यति । अहमपि देवं पूजयिष्यामि । सरोवरतः पद्मम् आनेष्यामि । देवाय पद्मं दास्यामि । त्वं मम गृहम् आग मष्यसि । पूजायां योगदानं करिष्यसि । पूजाशेषे माता प्रसादं वितरिष्यति। वयं सानन्दं प्रसादं खादिष्यामः । भक्त्या देवं नंस्यामः । देवस्य अनुग्रहं प्राप्स्यामः । ततः समस्त निद्रा अपगता । स कथयति । गुरोः आदेशम् अवश्यं पालयिष्यामि यतः आज्ञा गुरूणां ह्यविचारणीया ।

अवधेयम् (ମନେରଖ)

१.

सः/ सा	वितरिष्यति	त्वं वितरिष्यसि	अहं वितरिष्यामि
तौ / ते	वितरिष्यतः	युवां वितरिष्यथः	आवां वितरिष्यावः
ते / ताः	वितरिष्यन्ति	यूयं वितरिष्यथ	वयं वितरिष्यामः

२.

बालकः/ बालिका
सः/सा/भवान्/भवती
→ पूजयिष्यति, पठिष्यति, नेष्यति, स्थास्यति, नंस्यति

बालकौ / बालिके
तौ/ते/ भवन्तौ/ भवत्यौ
→ पूजयिष्यतः, पठिष्यतः, नेष्यतः, स्थास्यतः, नंस्यतः

बालकाः / बालिकाः
ते/ताः / भवन्तः/भवत्यः
→ पूजयिष्यन्ति, पठिष्यन्ति, नेष्यन्ति, स्थास्यन्ति, नंस्यन्ति

DRAFT

त्वं	पूजयिष्यसि पठिष्यसि नेष्यसि स्थास्यसि नंस्यसि
युवां	पूजयिष्यथः पठिष्यथः नेष्यथः स्थास्यथः नंस्यथः
यूयं	पूजयिष्यथ पठिष्यथ नेष्यथ स्थास्यथ नंस्यथ
अहं	पूजयिष्यामि पठिष्यामि नेष्यामि स्थास्यामि नंस्यामि
आवां	पूजयिष्यावः पठिष्यावः नेष्यावः स्थास्यावः नंस्यावः
वयम्	पूजयिष्यामः पठिष्यामः नेष्यामः नंस्यामः स्थास्यामः

DRAFT

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. निजभाषया अनुवादं करोतु (ନିଜଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କର) –

(क) प्रभाते सूर्यः उदेष्यति ।

(ख) भ्रमरः पद्मं द्रक्ष्यति ।

(ग) देवाय पद्मं दास्यामि ।

२. शून्यस्थानानि पूरोतु (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର) –

(क) पद्मं सरोवरे .... । (विकसिष्यति, वक्ष्यति, उदेष्यति)

(ख) भ्रमरः पद्मं .... । (द्रक्ष्यति, वितरिष्यति, प्राप्स्यति)

(ग) देवस्य अनुग्रहं .... । (खादिष्यामः, प्राप्स्यामः, नंस्यामः)

३. स्तम्भं मेलयतु (ସ୍ତମ୍ଭମେଳନ କର)

यथा– वयं	नंस्यथ
(क) अहं	पठिष्यसि
(ख) बालका	खादिष्यति
(ग) बालिका	पूजयिष्यन्ति
(घ) त्वं	प्राप्स्यामि
(ङ) यूयं	द्रक्ष्यामः

DRAFT

गृहकार्यम् (ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ)

१. आज्ञा गुरूणां ह्यविचारणीया इति विषयतः भविष्यत्कालस्य दश क्रियापदानि संगृह्य उत्तरपुस्तिकायां लिखतु –

२. उदाहरणानुसारं धातुरूपं व्यवहरतु –

यथा – अहं साहित्यं (पठ्धातुः) पठिष्यामि

(क) बालकः पुस्तकं (नीधातुः) ....

(ख) माता ग्रामं (गम् धातुः) ....

(ग) बालिकाः क्रन्दनं (कृधातुः) ....

(घ) त्वं पुस्तकं (दा धातुः) ....

(ङ) वयम् अत्र (स्था धातुः) ....

३. वयम् अर्थान् जानीमः ଆମେ ଅର୍ଥ ଜାଣିବା

भविष्यति	–	ହେବ
उदेष्यति	–	ଉଦୟହେବ
विकसिष्यति	–	ଫୁଟିବ
वक्ष्यति	–	ବହିବ
द्रक्ष्यति	–	ଦେଖିବ
गुञ्जिष्यति	–	ଗୁଞ୍ଜନ କରିବ
पूजयिष्यति	–	ପୂଜା କରିବ
आनेष्यामि	–	ଆଣିବି
दास्यामि	–	ଦେବି
आगमिष्यसि	–	ଆସିବ
नेष्यसि	–	ନେବ
वितरिष्यति	–	ବାଣ୍ଟିବ / ବିତରଣ କରିବ
खादिष्यामः	–	ଆମେ ଖାଇବା
नंस्यामः	–	ଆମେ ନମସ୍କାର କରିବା
प्राप्स्यामः	–	ଆମେ ପାଇବା / ଲାଭ କରିବା
पालयिष्यामः	–	ଆମେ ପାଳନ କରିବା ।

DRAFT

चतुर्दशः पाठः
(ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ପାଠ)

कीर्त्तिः यस्य स जीवति
(कीर्त्तिर्यस्य)

DRAFT

लङ्लकारः (ଲଙ୍ ଲକାର)
ଅତୀତକାଳର କ୍ରିୟା

ओड़िशाराज्ये प्राक् गङ्गवंशस्य राजत्वम् अभवत् । तस्य वंशस्य तृतीयः नरसिंहदेवः यथा पराक्रमी तथा कलाकुशलः आसीत् । एकदा सः भ्रमणार्थं चन्द्रभागानदीकूलम् अगच्छत् । तत्र समुद्रतीरे सः एकं देवालयं निर्मातुम् अचिन्तयत् । सः मन्दिरनिर्माणाय आदिशत् । बहवः शिल्पिनः आमन्त्रिताः अभवन् । प्रायतः द्वादशशतसंख्याकाः शिल्पिनः देवालयनिर्माणे नियोजिताः । तेषां प्रमुखः आसीत् विश्वः (विशुः महारणा) । देवालयनिर्माणं चतुर्दशभिः वर्षैः समाप्तम् अभवत् । परन्तु मन्दिरस्य चूड़ायां कलसं (दधिनउति) स्थापयितुं ते असमर्थाः अभवन् । कुपितः नृपः आदिशत् – यदि सत्वरं देवालयचूड़ायां कलसः स्थापितः न भविष्यति, तर्हि सर्वेषां शिल्पिनां शिरश्छेदनं भविष्यति इति । सर्वे दुःखेन अचिन्तयन् मरणं नूनम् । अस्मिन् समये एकः किशोरः तत्र उपस्थितः अभवत् । धर्मपदः अहं, विश्वस्य पुत्र इति आत्मनः परिचयम् अददात् । चिन्ता मास्तु, अहं स्थापयिष्यामि इति कथयन् मन्दिरस्य उपरि चूड़ायां रात्रिकाले कलसम् अस्थापयत् । एतेन शिल्पिनः

आनन्दिता: सन्त: अपि स्वभूमिकानिर्वाहे विफलताहेतो: दु:खिता: अभवन् । शिल्पिनां जीवनरक्षणाय स: मन्दिरशिखरत: समुद्रं प्रति लम्फप्रदानम् अकरोत्, जीवनम् अत्यजत् च । मृतोऽपि स: अमर:। यावत् कोणार्क: स्थास्यति तावत् धर्मपदनाम जना: गास्यन्ति । अत: उक्तम् कीर्तिर्यस्य स जीवति ।

अवधेयम् (ମନେରଖ)

१.

स:/ सा	आसीत्	त्वम् आसी:	अहम्	आसम्
तौ / ते	आस्ताम्	युवाम् आस्तम्	आवाम्	आस्व
ते / ता:	आसन्	यूयम् आस्त	वयम्	आस्म

बालक: / बालिका → अगच्छत्, अचिन्तयत्, आदिशत्, अददात्, अकरोत्

बालकौ / बालिके → आगच्छताम्, अचिन्तयताम्, आदिशताम्, अदत्ताम्, अकुरुताम्

बालका:/बालिका: → अगच्छन्, अचिन्तयन्, आदिशन्, अददु:, अकुर्वन्

DRAFT

त्वम्	अगच्छः अचिन्तयः आदिशः अददाः अकरोः
युवाम्	अगच्छतम् अचिन्तयतम् आदिशतम् अदत्तम् अकुरुतम्
यूयम्	अगच्छत अचिन्तयत आदिशत अदत्त अकुरुत
अहम्	अगच्छम् अचिन्तयम् आदिशम् अददाम् अकरवम्
आवाम्	अगच्छाव अचिन्तयाव आदिशाव अदद्व अकुर्व
वयम्	अगच्छाम अचिन्तयाम आदिशाम अदद्म अकुर्म

DRAFT

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. निजभाषया अनुवादं करोतु (ନିଜଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କର) –

(क) गङ्गवंशस्य तृतीयः नृपतिः नरसिंहदेवः आसीत् ।

(ख) सः भ्रमणार्थं चन्द्रभागाकूलम् अगच्छत् ।

(ग) सर्वेषां शिल्पिनां शिरश्छेदनं भविष्यति ।

२. शून्यस्थानानि पूरयतु (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର) –

(क) नरसिंहदेवः मन्दिरनिर्माणार्थम् .... । (अपतत्, अभवत्, अचिन्तयत्)

(ख) धर्मपदः आत्मनः परिचयम् ...... । (अददात्, अचिन्तयत्, अगच्छत्)

३. स्तम्भमेलनं करोतु – (ସ୍ତମ୍ଭମେଳନ କର)

यथा–आत्मनः	अभवन्
कलाकुशलः	परिचयम्
असमर्थः	आसीत्
जीवनम्	आदिशत्
नृपः	नूनम्
मरणं	अत्यजत्

DRAFT

गृहकार्यम् (ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ)

१. कीर्त्तिः यस्य स जीवति इति विषयतः अतीतकालस्य दश क्रियापदानि संगृह्य उत्तरपुस्तिकायां लिखतु ।

२. उदाहरणानुसारं धातुरूपं व्यवहरतु ।

यथा – सर्वे दुःखेन (चिन्त्धातुः) – अचिन्तयन्

(क) समः पराक्रमी (अस् धातु) – ....

(ख) दुष्टः कुकार्यम् (त्यज्धातुः) – ....

(ग) बालकाः विद्यालयम् (गम् धातुः) ....

(घ) गतदिवसे वृष्टिः (भूधातुः) ....

(ङ) सः आत्मनः परिचयम् (दा धातुः) ....

३. वयम् अर्थान् जानीमः ଆମେ ଅର୍ଥ ଜାଣିବା

अभवत्	–	ଥିଲା
आसीत्	–	ଥିଲା
अगच्छत्	–	ଗଲା
अचिन्तयत्	–	ଚିନ୍ତା କଲା
आदिशत्	–	ଆଦେଶ ଦେଲେ
अभवन्	–	ହେଲେ
नियोजिताः	–	ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ
अददात्	–	ଦେଲା
अकथयन्	–	କହିଲେ
अस्थापयत्	–	ରଖିଲା (ସ୍ଥାପନା କଲା)
अकरोत्	–	କଲା
अत्यजत्	–	ତ୍ୟାଗ କଲା
गास्यन्ति	–	ଗାନ କରିବେ
जीवति	–	ବଞ୍ଚିରହେ ।

DRAFT

पञ्चदशः पाठः

(ପଞ୍ଚଦଶ ପାଠ)

'स्म – प्रयोगः'
(ବର୍ତ୍ତମାନକାଳ କ୍ରିୟାରେ 'ସ୍ମ' ଯୋଗ କଲେ ଅତୀତକାଳକୁ ବୁଝାଏ)

सम्भाषणम्

शिक्षकः – भो छात्राः ! अद्य किं पठितुम् इच्छन्ति ?

छात्राः – श्रीमन् ! अद्य वयं विवेकानन्दविषये ज्ञातुम् इच्छामः ।

शिक्षकः – उत्तमम् । विवेकानन्दस्य बाल्यकालविषये जानन्ति वा ?

मानसः – न, विवेकानन्दः बाल्ये कीदृशः आसीत् ? सः किं किं करोति स्म ?

शिक्षकः – विवेकानन्दः बाल्ये साहसी आसीत् । सः मित्रैः सह क्रीड़ति स्म । प्रतिदिनं देवालयं गच्छति स्म । धर्मविषये गुरुजनान् पृच्छति स्म ।

लता – सः अन्यत् किं करोति स्म ?

शिक्षकः – विवेकानन्दः जनसेवां करोति स्म । सः प्रतिदिनं शाकान्नं खादति स्म ।

उमेशः – श्रीमन् । मम माता वदति स्म यत् विवेकानन्दः दक्षिणेश्वरमन्दिरं गच्छति स्म ।

शिक्षकः – आम् । स प्रतिदिनं दक्षिणेश्वरमन्दिरं गच्छति स्म। रामकृष्णदेवं गुरुरूपेण पूजयति स्म ।

गीता – तस्य विषये अन्यः कोऽपि विशेषः ?

शिक्षकः – सः सर्वदा संहतिम् इच्छति स्म। तस्य प्रभावेण युवकाः संघटिताः भवन्ति स्म । तस्य बाल्यनाम नरेन्द्रः भवति स्म । कालान्तरे सः विश्वविख्यातः भवति स्म । सः देशे विदेशे भ्रमति स्म । भारतीयसंस्कृतिम् उपदिशति स्म ।

अस्तु, अद्य पर्याप्तम् । श्वः पुनः नूतनं विषयं ज्ञास्यामः ।

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. एकपदेन निजभाषया उत्तरं लिखतु – (ଏକପଦରେ ନିଜଭାଷାରେ ଉତ୍ତର ଲେଖ ।)

(क) विवेकानन्दः बाल्ये **कीदृशः आसीत्** ?

(ख) विवेकानन्दः **कं गुरुरूपेण स्वी**करोति स्म ?

(ग) विवेकानन्दस्य बाल्य**नाम** किं भवति स्म ?

२. उचितपदेन शून्यस्थानं पूरयतु – (ଶୁଦ୍ଧପଦରେ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।)

(क) विवेकानन्दः जनसेवां .... ।

(ख) धर्मविषये गुरुजनान् .... ।

(ग) सः प्रतिदिनं दक्षिणेश्वर–मन्दिरं .... ।

(पृच्छति स्म, करोति स्म, गच्छति स्म)

३. स्तम्भमेलनं करोतु – (ସ୍ତମ୍ଭମେଳନ କର)

'क' स्तम्भः	'ख' स्तम्भः
माता	गच्छति स्म
दक्षिणेश्वरं	खादति स्म
शाकान्नं	वदति स्म
विश्वविख्यातः	इच्छति स्म
संहतिम्	भवति स्म

गृहकार्यम् (ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ)–

1. सम्भाषणम् इति विषयतः '**स्म**' प्रयोगस्य दश क्रियापदानि संगृह्य उत्तरपुस्तिकायां लिखत ।
2. उदाहरणानुसारं '**स्म**' प्रयोगं करोतु ।

यथा – राम: गृहं (गम् – **गच्छति स्म**)

(क) वानरः वृक्षे (स्था धातु)

(ख) रमेशः पुस्तकं (पठ्)

(ग) लतिका पुष्पाणि (नी)

(घ) त्वं मातरं (पूज्धातुः)

(ङ) अहं गृह कार्यं (कृ–धातु)

शब्दार्थाः अद्य – ଆଜି, किम् – କ'ଣ, श्रीमन् – ମହାଶୟ, ज्ञातुम् – ଜାଣିବାକୁ, उत्तमम् – ଭଲ, करोति स्म – କରିଥିଲେ, आसीत् – ଥିଲେ, क्रीड़ति स्म – ଖେଳୁଥିଲେ, स्वीकरोति स्म –ସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲେ, कोऽपि – କିଛି, କେହିହେଲେ ମଧ୍ୟ, तस्य – ତାଙ୍କର, पर्याप्तम् – ଯଥେଷ୍ଟ, पुनः – ପୁଣି, संहतिम् – ଏକତା, ज्ञास्यामः – ଜାଣିବା ।

षोड़शः पाठः

(ଷୋଡ଼ଶ ପାଠ)

कर्तव्यं पालयेत्

विधिलिङ्लकारः
(ବିଧିଲିଙ୍ଲକାର)

माता पुत्रं माधवं वदति – पुत्र ! आकाशं पश्य । आकाशः मेघाच्छन्नः अस्ति । प्रायतः वृष्टिः भवेत् । त्वम् अग्रजं रमेशं वद । सः सत्वरं प्रान्तरं गच्छेत् । तत्र धेनुः अस्ति । तां यथाशीघ्रं गृहम् आनयेत् । गोशालायां तस्याः बन्धनं कुर्यात् । धेनुं कदाचित् मक्षिकाः दशेयुः । तासां निवारणं कुर्यात् । माता पुनः वदति, पुत्र ! मम वचनं शृणु । त्वम् आपणं गत्वा द्रव्याणि आनयेः । गमनकाले छत्रं नयेः । नोचेत् सिक्तः स्याः । वृष्टिजलेन मार्गः पूर्णः स्यात् । पवनकारणतः भग्नाः वृक्षाः मार्गे पतेयुः । ते मार्गस्य अवरोधं कुर्युः । त्वम् अपि मार्गे पतेः । वृष्टिसमये वज्रपातः अपि भवेत् । त्वं सर्वत्र दृष्टिं दद्याः । अतः शीघ्रं द्रव्याणि आनीय आगच्छेः ।

मातुः वचनेन माधवः शीघ्रम् आपणं गतवान्, द्रव्याणि आनीतवान् च । तस्य अग्रजः रमेशः अपि धेनुम् आनीय गोशालायां स्थापितवान् ।

अतः उपयुक्तसमये सर्वं कार्यं कुर्यात्, कर्त्तव्यं पालयेत् च । शास्त्रेऽपि उक्तम् अस्ति –

दृष्टिपूतं न्यसेत् पादं वस्त्रपूतं जलं पिबेत् ।
शास्त्रपूतं वदेद् वाक्यं मनःपूतं समाचरेत् ।।

अवधेयम् (ମନେରଖ)

१.

सः /सा	भवेत्	त्वं	भवेः	अहं	भवेयम्
तौ / ते	भवेताम्	युवां	भवेतम्	आवां	भवेव
ते /ताः	भवेयुः	यूयं	भवेत	वयं	भवेम

२.

बालकः / बालिका → गच्छेत्, कुर्यात्, पतेत्, वदेत्, पिबेत्

बालकौ / बालिके → गच्छेताम्, कुर्याताम्, पतेताम्, वदेताम्, पिबेताम्

बालकाः / बालिकाः → गच्छेयुः, कुर्युः, पतेयुः, वदेयुः, पिबेयुः

त्वं → गच्छेः, कुर्याः, पतेः, वदेः, पिबेः

DRAFT

युवां → गच्छेतम्, कुर्यातम्, पतेतम्, वदेतम्, पिबेतम्

यूयं → गच्छेत, कुर्यात, पतेत, वदेत, पिबेत

अहं → गच्छेयम्, कुर्याम्, पतेयम्, वदेयम्, पिबेयम्

आवां → गच्छेव, कुर्याव, पतेव, वदेव, पिबेव

वयं → गच्छेम, कुर्याम, पतेम, वदेम, पिबेम

DRAFT

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. निजभाषया अनुवादं करोतु (ନିଜଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କର) –

(क) धेनुं यथाशीघ्रं गृहम् आनयेत् ।

(ख) भग्ना: वृक्षा: मार्गे पतेयु: ।

(ग) शास्त्रपूतं वाक्यं वदेत् ।

२. शून्यस्थानानि पूरयतु (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର) –

(क) त्वं गमनकाले छत्रं .... । (नये:, नयानि, नयन्तु)

(ख) वृष्टिजलेन मार्ग: पूर्ण: .... । (स्याताम्, स्यात्, स्याम्)

(ग) .... जलं पिबेत् । (वस्त्रपूतम्, शास्त्रपूतम्, दृष्टिपूतम्)

३. स्तम्भमेलनं करोतु - (ସ୍ତମ୍ଭମେଳନ କର)

यथा – वाक्यं वदेत्

(क)	सिक्त:	पश्य
(ख)	आकाशं	पिबेत्
(ग)	मक्षिका:	स्यात्
(घ)	जलं	शृणु
(ङ)	वचनं	दशेयु:

DRAFT

गृहकार्यम् (ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ)

१. कर्त्तव्यं पालयेत् इति विषयत: उचित-सम्भावनार्थकानि दश क्रियापदानि संगृह्य उत्तरपुस्तिकायां लिखतु –

२. उदाहरणानुसारं क्रियारूपं व्यवहरतु ।

यथा – अद्य वृष्टि: (भू) = भवेत्

(क) स: सत्वरं गृहं (गम्) = ...

(ख) त्वं पुस्तकं (नी) = ...

(ग) घट: जलेन पूर्ण: (अस्) = ...

(घ) फलानि वृक्षात् (पत्)= ....

(ङ) त्वम् असत्यं न (वद्)= ....

३. वयम् अर्थान् जानीम: (ଆମେ ଅର୍ଥ ଜାଣିବା)

पश्य –	ଦେଖ	पतेयु: –	ପଡ଼ିଥାଇ ପାରନ୍ତି
अस्ति –	ହୋଇଅଛି	कुर्यु: –	କରିପାରନ୍ତି
भवेत् –	ହୋଇପାରେ	पते: –	ପଡ଼ିପାର
गच्छेत् –	ଯିବା ଉଚିତ	दद्या: –	ଦେବା ଉଚିତ
आनयेत्–	ଆଣିବା ଉଚିତ	आगच्छे: –	ଆସିବା ଉଚିତ
कुर्यात् –	କରିବା ଉଚିତ	पालयेत् –	ପାଳନ କରିବା ଉଚିତ
शृणु –	ଶୁଣ	न्यसेत् –	ରଖିବା ଉଚିତ
आनये: –	ଆଣିବା ଉଚିତ	पिबेत् –	ପିଇବା ଉଚିତ
नये: –	ନେବା ଉଚିତ	वदेत् –	କହିବା ଉଚିତ
सिक्त: –	ଓଦା	समाचरेत् –	ଆଚରଣ କରିବା ଉଚିତ
स्या: –	ହୋଇପାରୁ		

३. वयम् अर्थान् जानीम:

अहं पठेयम् आवां पठेव
वयं पठेम शास्त्रम् ।
त्वमेव पठे: युवां पठेतम्
यूयं पठेत नित्यम् ।।
पठेद् बालक: पठेतां छात्रौ
पठेयु: सर्वे जना: ।।
जानीयु: सत्यं शृणुयु: गीतां
भवेयु: नूनं धन्या: ।

वेदवचनम् -

पश्येम शरदः शतम्
जीवेम शरदः शतम्
शृणुयाम शरदः शतम् ।

गीतासूक्तिः

१. दुःखेष्वनुद्विग्नमनाः सुखेषु विगतस्पृहः ।
वीतरागभयक्रोधः स्थितधीर्मुनिरुच्यते ।।

२. तद्विद्धि प्रणिपातेन परिप्रश्नेन सेवया।
उपदेक्ष्यन्ति ते ज्ञानं ज्ञानिनस्तत्त्वदर्शिनः ।।

३. विद्याविनयसम्पन्ने ब्राह्मणे गवि हस्तिनि ।
शुनि चैव श्वपाके च पण्डिताः समदर्शिनः ।

४. कर्मण्येवाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन ।
मा कर्मफलहेतुर्भूर्मा ते सङ्गोऽस्त्वकर्मणि ।।

५. क्रोधाद् भवति सम्मोहः सम्मोहात् स्मृतिविभ्रमः ।
स्मृतिभ्रंशाद् बुद्धिनाशो बुद्धिनाशात् प्रणश्यति ।।

६. श्रद्धावान् लभते ज्ञानं तत्परः संयतेन्द्रियः ।
ज्ञानं लब्ध्वा परां शान्तिमचिरेणाधिगच्छति ।।

७. सर्वधर्मान् परित्यज्य मामेकं शरणं व्रज ।
अहं त्वां सर्वपापेभ्यो मोक्षयिष्यामि मा शुचः ।।

स्वास्थ्यरक्षणाय नियमाः

ब्राह्मे मुहूर्त्ते उत्तिष्ठेत् स्वस्थो रक्षार्थमायुषः ।
सर्वमेव परित्यज्य शरीरमनु पालयेत् ।।
भोजनान्ते पिबेत् तक्रं वासरान्ते पिबेत् पयः ।
निशान्ते च पिबेत् वारि त्रिभी रोगो न जायते ।।

सप्तदशः पाठः
(ସପ୍ତଦଶ ପାଠ)
सुनागरिकः (ସୁନାଗରିକ)

लोट् - लकारप्रयोगविधिः
(ଲୋଟ୍-ଲକାର ପ୍ରୟୋଗ ବିଧି)

श्रीधरनामा बालकः गुरुकुले पठति । तस्य मित्रं गिरिधरः अपि तत्र तिष्ठति । विभिन्नेषु विषयेषु तयोः प्रत्यहं वार्तालापः चलति।

प्रसङ्गक्रमेण श्रीधरः गुरुदेवात् सुनागरिकताविषये यत् ज्ञानं लब्धवान् तदेव कथयति । गिरिधरोऽपि साग्रहं शृणोति ।

श्रीधरः कथयति, **शृणु मित्र गुरुदेवः** कथितवान् – सर्वे छात्राः सुनागरिकाः भवन्तु । अहं तस्य वचनं पालयानि । त्वमपि पालय ।

अहं सुनागरिकरूपेण समाजे सुपरिचितः भवानि । त्वमपि तथा भव । तस्य वचनानुसारं प्रत्यहं सूर्य्योदयात् प्राक् शय्यां त्यज । भगवत्स्मरणं कुरु । अतः परं शौचकर्माणि योगाभ्यासं स्नानं च कुरु । यःकः अपि सुनागरिकःभवितुम् इच्छति सः अपि नियमान् पालयतु, शुद्धवस्त्रं धारयतु देवार्चनं करोतु, गुरुजनान् मानयतु, तेषां वचनानि शृणोतु, अवधारयतु च । सर्वे उत्तमं खाद्यं भक्षयन्तु, दरिद्रान् भोजयन्तु च । पदि धैर्य्यधारणं कुर्वन्तु, परिजनान् अपि कुशलानि पृच्छन्तु । वृक्षान् रोपयन्तु, परिवेशसुरक्षां च विदधतु । भारतीयज्ञानपरम्परां विदन्तु । वयं सर्वे पापकार्य्यं प्रति बिभयाम, पुण्यकार्य्यं करवाम, परस्परं हितं चिन्तयाम, देशसेवां च करवाम । सर्वेषां कल्याणं चिन्तयाम । शास्त्रे उक्तम् –

सर्वे भवन्तु सुखिनः सर्वे सन्तु निरामयाः ।
सर्वे भद्राणि पश्यन्तु मा कश्चिद् दुःखभाग्भवेत् ।।

अवधेयम् (ମନେରଖ)

१.

सः /सा – करोतु तौ / ते – कुरुताम् ते /ताः – कुर्वन्तु	त्वं – कुरु युवां – कुरुतम् यूयं – कुरुत	अहं – करवाणि आवां – करवाव वयं – करवाम

बालकः / बालिका
सः / सा /भवान् / भवती
→ भवतु, रोपयतु, अस्तु, चिन्तयतु, पश्यतु

बालकौ / बालिके
तौ /ते /भवन्तौ / भवत्यौ
→ भवताम्, रोपयताम्, स्ताम्, चिन्तयताम्, पश्यताम्

बालकाः / बालिकाः
ते/ ताः / भवन्तः / भवत्यः
→ भवन्तु, रोपयन्तु, सन्तु, चिन्तयन्तु, पश्यन्तु

त्वं
→ भव, रोपय, एधि, चिन्तय, पश्य

DRAFT

२.

युवां → भवतम्, रोपयतम्, स्तम्, चिन्तयतम्, पश्यतम्

यूयं → भवत, रोपयत, स्त, चिन्तयत, पश्यत

अहं → भवानि, रोपयानि, असानि, चिन्तयानि, पश्यानि

आवां → भवाव, रोपयाव, असाव, चिन्तयाव, पश्याव

वयं → भवाम, रोपयाणि, असाम, चिन्तयाम, पश्याम

DRAFT

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. निजभाषया अनुवादं करोतु (ନିଜଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କର) –

(क) त्वमपि सुनागरिकः भव ।

(ख) भवान् गुरुजनान् मानयतु ।

(ग) छात्रः नियमान् पालयतु ।

२. शून्यस्थानानि पूरयतु (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର) –

(क) वयं सुनागरिका: .... । (भवानि, भवाव, भवाम)

(ख) त्वं सूर्योदयात् प्राक् शय्यां .... । (त्यज, त्यजतम्, त्यजत)

(ग) भवन्त: वृक्षान् .... । (रोपयन्तु, रोपयतु, रोपयताम्)

३. स्तम्भ मेलनं करोतु (ଉଭୟ ସ୍ତମ୍ଭକୁ ମିଳାଇ ଲେଖ) –

यथा–गुरुजनान्	मानयतु
(क) भवान्	रोपयन्तु
(ख) वृक्षान्	पश्यन्तु
(ग) वयं	कुरु
(घ) भद्राणि	बिभयाम
(ङ) त्वं	तिष्ठतु

DRAFT

गृहकार्यम् (ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ)

१. 'सुनागरिक' विषयत: आदेशार्थकानि दश क्रियापदानि संगृह्य उत्तरपुस्तिकायां लिखतु ।

२. उदाहरणानुसारं धातुरूपं व्यवहरतु –

यथा – त्वम् अपि तथा (भू) = भव

(क) अहं सुपरिचित: (भू) ......

(ख) भवान् देवार्चनं (कृ) ......

(ग) स: गुरुजनान् (मान्) ....

(घ) सर्वे निरामया: (अस्) ....

(ङ) वयं हितं (चिन्त्) ....

३. वयम् अर्थान् जानीमः (ଆମେ ଅର୍ଥ ଜାଣିବା)

वार्त्तालापः	–	କଥାବାର୍ତ୍ତା	मानयतु	–	ମାନୁ / ସମ୍ମାନ କରୁ
लब्धवान्	–	ଲାଭ କଲା	शृणोतु	–	ଶୁଣୁ
शृणु	–	ଶୁଣ	अवधारयतु	–	ମନେରଖ
भवन्तु	–	ହୁଅନ୍ତୁ	भक्षयन्तु	–	ଖାଆନ୍ତୁ
पालयानि	–	ମୁଁ ପାଳନ କରେ	भोजयन्तु	–	ଖାଇବାକୁ ଦିଅନ୍ତୁ / ଖୁଆନ୍ତୁ
पालय	–	ପାଳନ କର	कुर्वन्तु	–	କରନ୍ତୁ
भवानि	–	ମୁଁ ହୁଏ	पृच्छन्तु	–	ପଚାରନ୍ତୁ
भव	–	ହୁଅ	रोपयन्तु	–	ଲଗାନ୍ତୁ
प्रत्यहम्	–	ପ୍ରତିଦିନ	विदधातु	–	ବିଧାନ କରନ୍ତୁ
प्राक्	–	ପୂର୍ବରୁ	विदन्तु	–	ଜାଣନ୍ତୁ
त्यज	–	ତ୍ୟାଗ କର	बिभयाम	–	ଭୟକରୁ
कुरु	–	କର	करवाम	–	କରୁ
भवितुम्	–	ହେବା ପାଇଁ	चिन्तयाम	–	ଚିନ୍ତାକରୁ
पालयतु	–	ପାଳନ କରୁ	सन्तु	–	ହୁଅନ୍ତୁ
धारयतु	–	ଧାରଣ କରୁ / ପିନ୍ଧୁ	पश्यन୍तु	–	ଦେଖନ୍ତୁ

DRAFT

३. वयं जानीमः (ଆମେ ଜାଣିବା)

लोट्लकारगीतम् (माता-पुत्रसंलापः)

मातः ! वदानि ? वद त्वं पुत्र !
अहं पठानि ? पठ रे अत्र ।
किं करवाणि ? कुरु सन्ततम्
स्वधर्मकृत्यं देशाय हितम् ।। १ ।।

किं करवाव ? आवां बालकौ
युवां भवतं देशसेवकौ ।
कृषिं करोतु ग्रामे गौतमः
वीरः सैनिकः भवतु भीमः ।। २ ।।
किं करवाम ? बालकाः वयम् ।
कुरुत कर्म त्यजत भयम् ।

यूयं हि कर्मवीराः भवत ।

उद्योगशालां सञ्चटयत ।। ३ ।।

एकत्र बालः बाला पठताम्

भ्राता भगिनी चेति जानीताम्

गुरुदर्शितपथेन याताम्।

सत्यं च प्रियं मितं वदताम् ।। ४ ।।

जाति – वर्ण – धर्मादिविभिन्नाः

भारतीयाः तु सर्वे समानाः ।

शान्तिं च मैत्रीं मुदा इच्छन्तु ।

शत्रुतः सर्वे देशं रक्षन्तु ।। ५ ।।

अष्टादशः पाठः

(ଅଷ୍ଟାଦଶ ପାଠ)

वन्दे भारतमातरम्

१. अयोध्या	२. मथुरा	३. हरिद्वारम्	४. काशी	५. काञ्ची	६. अवन्तिका
७. वैशाली	८. द्वारिका	९. पुरी	१०. गया	११. प्रयागराजः	१२. पाटलीपुत्रम्
१३. विजयनगरम्	१४. इन्द्रप्रस्थम्	१५. सोमनाथः	१६. अमृतसरः	१७. अमरनाथः	१८. लामायुरुः
१९. वैष्णवदेवी	२०. ज्वालामुखी	२१. केदारनाथः	२२. बद्रीनाथः	२३. ज्योतिर्मठः	२४. कुरुक्षेत्रम्
२५. सम्मेतशिखरम्	२६. वैद्यनाथः	२७. नवद्वीपः	२८. कामाख्या	२९. तवाङ्गः	३०.परशुरामकुण्डम्
३१. सनामह्निः	३२. त्रिपुरसुन्दरी	३३. भोरमदेवः	३४. भद्राचलम्	३५. श्रीशैलम्	३६. तिरुपतिः
३७. तिरुवन्नामलयः	३८. श्रीरङ्गम्	३९. रामेश्वरम्	४०. कन्याकुमारी	४१. शबरीमलयः	४२. शृङ्गेरी
४३. रजतपीठपुरम्	४४. गोमन्तकम्	४५. कूडलसंगमः	४६. पाण्डुरङ्गपुरम्	४७. भीमशङ्करः	४८. त्र्यम्बकेश्वरम्
४९. घुश्मेश्वरम्	५०. ओङ्कारेश्वरम्	५१. पदलिप्तपुरम्	५२. नागेश्वरम्	५३. अर्बुदगिरिः	५४. अजयमेरुः

मानचित्रं मापकानुसारं नास्ति।

एषा अस्माकं वत्सला **भारतमाता** । साक्षात् पर्वतराजः हिमालयः मुकुटरूपेण अस्याः मस्तके शोभते । अस्याः चरणौ प्रक्षालयति स्वयं रत्नाकरः समुद्रः । भारतभूमौ महेन्द्रः, मलयः, सह्यः, रैवतकः, विन्ध्यः, अरावलिः इत्यादयः श्रेष्ठाः पर्वताः विराजन्ते। अत्रैव गङ्गा, यमुना, सरस्वती, सिन्धुः, ब्रह्मपुत्रः, गण्डकी, महानदी, नर्मदा, गोदावरी, कृष्णा, कावेरी इत्यादयः पवित्राः नद्यः प्रवहन्ति । नद्यः अपि अस्माकं मातरः इव ।

अयोध्या, मथुरा, हरिद्वारम्, काशी, काञ्ची, अवन्तिका, वैशाली, द्वारिका, पुरी, गया, प्रयागः, पाटलीपुत्रं, विजयनगरम्, इन्द्रप्रस्थं, सोमनाथः, अमृतसरः इत्यादीनि मङ्गलानि तीर्थक्षेत्राणि नगराणि च भारतभूमौ एव सुशोभन्ते ।

कृषकबान्धवा: अस्माकं भारतभूमिं सर्वदा स्व-स्वेदबिन्दुभि: सिञ्चन्ति । एतेषां परिश्रमेण एव भारतभूमि: हरितवर्णमयी समृद्धा शस्यश्यामला च सञ्जाता । भारतमातु: समृद्धे: एषा आभा हरितवर्णरूपेण अस्माकं राष्ट्रध्वजे विराजते । **'जयतु कृषक:'** इति वक्तुम् अस्मान् प्रेरयति ध्वजस्थित: एष: हरितवर्ण: ।

अस्माकं राष्ट्रध्वजः त्रिवर्णयुतः । अस्मिन् राष्ट्रध्वजे केशरः, श्वेतः, हरितः, च वर्णाः, विराजन्ते । ध्वजस्य मध्ये सुन्दरं नीलवर्णं चक्रमपि शोभते। ध्वजे विराजमानाः वर्णाः चक्रं च विशिष्टं सन्देशं प्रयच्छन्ति ।

त्रिवर्णध्वजस्य ऊर्ध्वभागे विराजते केशरवर्णः । एष वर्णः त्यागपरम्परायाः शौर्यपरम्परायाः च सूचकः अस्ति । ये भारतमातुः आजीवनं सेवां कृतवन्तः, देशस्य स्वतन्त्रतां प्राप्तुं सहर्षं स्वप्राणान् अर्पितवन्तः च, तेषां वीराणां बलिदानं सूचयति एषः वर्णः । **'जयतु सैनिकः'** इति वक्तुम् अस्मान् प्रेरयति ध्वजस्थितः अयं केशरवर्णः ।

मध्ये स्थितः श्वेतवर्णः शान्तेः सत्यस्य च द्योतकः अस्ति । अणुशास्त्रे, सङ्गणकशास्त्रे, चिकित्साशास्त्रे, अन्तरिक्षशास्त्रे, आयुधशास्त्रे इत्यादिषु विज्ञानस्य विभिन्नेषु क्षेत्रेषु भारतीयैः वैज्ञानिकैः महत् यशः प्राप्तम् अस्ति । वैज्ञानिकानां तत् **धवलं यशः** धवलवर्णरूपेण राष्ट्रध्वजस्य मध्ये विलसति। भारतीयं विज्ञानं शान्तिं प्रगतिं सुरक्षां च परिपोषयति । **'जयतु वैज्ञानिकः'** इति वक्तुम् अस्मान् प्रेरयति ध्वजमध्यस्थः अयं धवलवर्णः ।

ध्वजे विराजमानस्य घननीलवर्णस्य चक्रस्य नाम धर्मचक्रम् इति। अस्मिन् चक्रे चतुर्विंशतिः अराः सन्ति । एतत् चक्रं चलनीयं कर्तव्यपथे वै, न विरम, सततं चल इति भावं बोधयति । सूर्यः विरामं विना नित्यं सञ्चरति । नदी कष्टानि सहमाना अपि ध्येयं प्रति नित्यं प्रवहति । इदं चक्रं जीवने श्रान्तेः आलस्यस्य प्रमादस्य च स्थानं न भवतु इति सन्देशं प्रयच्छति ।

वयं सर्वेऽपि धन्याः यत् अस्यां पवित्रभूम्यां जन्म प्राप्तवन्तः। वयं पवित्रायाः भारतमातुः नित्यं वन्दनं कुर्मः अस्याः गौरववर्धनार्थं च प्रयत्नं कुर्मः । आगच्छन्तु मिलित्वा सर्वे गायामः –

वयं बालका भारतभक्ताः
वयं बालिका भारतभक्ताः ।
वयं हि सर्वे भारतभक्ताः
पृथ्वीं स्वर्गं जेतुं शक्ताः ।।

वयं शब्दार्थान् जानीमः (ଆମେ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥକୁ ଜାଣିବା)

शब्दः	अर्थः	हिन्दी	English	मातृभाषायाम् अर्थः
वन्दे	प्रणामं करोमि	प्रणाम करता/ती हूँ	I greet	ପ୍ରଣାମ କରୁଛି
आलिङ्ग्य	आलिङ्गनं कृत्वा	आलिङ्गनं कर के	Having embraced	ଆଲିଙ୍ଗନ କରି
बहुत्र	बहुषु स्थानेषु	अनेक स्थानों पर	In many places	ବହୁ ସ୍ଥାନରେ
शृणुमः	श्रवणं कुर्मः	हम सुनते हैं	We listen	ଶୁଣୁଛୁ
जिज्ञासा	ज्ञातुम् इच्छा	जानने की इच्छा	Curiosity	ଜାଣିବାର ଇଚ୍ଛା
उपन्यासम्	बृहत्कथारूपम्	उपन्यास को	Novel	ଉପନ୍ୟାସକୁ
रम्यम्	सुन्दरम्	रमणीय	Pleasant	ସୁନ୍ଦର
आन्दोलने	क्रान्तौ	आन्दोलन में	In the movement	ଆନ୍ଦୋଳନରେ
वत्सला	स्नेहयुक्ता	स्नेहमयी	Loving	ସ୍ନେହମୟୀ
माहात्म्यम्	महत्त्वम्	महिमा	Greatness	ମହିମା
मुकुटरूपेण	किरीटरूपेण	मुकुट रूप से	As a crown	ମୁକୁଟ ପରି
पर्वतराजः	पर्वतानां राजा	पर्वतों का राजा	The king of mountains	ପର୍ବତଶ୍ରେଷ୍ଠ
रत्नाकरः	समुद्रः	सागर	Sea/Ocean	ସମୁଦ୍ର
तीर्थक्षेत्राणि	पुण्यक्षेत्राणि	तीर्थस्थल	Holy places	ତୀର୍ଥକ୍ଷେତ୍ରଗୁଡ଼ିକ
विराजमानः	शोभायमानः	सुशोभित होता हुआ	Shining	ଶୋଭାପାଉଥିବା
सूचकः	बोधकः	सूचित करने वाला	Indicator	ସୂଚନା ଦେଉଥିବା
केशरवर्णः	केसरवर्णः	केसरिया रंग	Saffron colour	କେଶର/ଗୈରିକ ରଙ୍ଗ
प्राप्तुम्	लब्धुम्	पाने के लिए	To get	ପାଇବାକୁ
वक्तुम्	भाषितुम्	बोलने के लिए	To speak	କହିବାକୁ
कृषक-बान्धवाः	कृषीवल-बान्धवाः	किसान भाई	Our dear farmers	କୃଷକବନ୍ଧୁମାନେ
स्वेदबिन्दुभिः	घर्मस्य जलकणैः	पसीने की बुँद से	By sweat - drops	ଝାଳକଣାଗୁଡ଼ିକଦ୍ୱାରା
सिञ्चन्ति	सिञ्चनं कुर्वन्ति	सींचते हैं	Sprinkle	ସିଞ୍ଚନ କରୁଛନ୍ତି
शस्यश्यामला	शस्यैः घनश्यामा	उपजों से हरी-भरी	Densely covered with flora	ଶସ୍ୟ/ଶସ୍ୟଶ୍ୟାମଳ
आभा	कान्तिः	चमकः	Lustre	କାନ୍ତି

शब्दः	अर्थः	हिन्दी	English	मातृभाषायाम् अर्थः
अणुशास्त्रे	परमाणुशास्त्रे	परमाणु विज्ञान में	In atomic science	ପରମାଣୁ ବିଜ୍ଞାନରେ
आयुधशास्त्रे	शस्त्रविज्ञाने	शस्त्रास्त्र विज्ञान में	In science of weapons	ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରବିଜ୍ଞାନରେ
धवलम्	शुक्लम्	श्वेत	White	ଧଳା
घननीलवर्णस्य	गाढनीलवर्णस्य	गहरे नीले रंग का	Of navy - blue colour	ଘନନୀଳବର୍ଣ୍ଣର
अराः	चक्रस्य यष्टिकाः	तीलियाँ	Spokes of wheel	ଅରଗୁଡ଼ିକ
कर्तव्यपथे	कर्तव्यस्य मार्गे	कर्तव्य मार्ग पर	On the path of duty	କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପଥରେ
सहमाना	सहनं कुर्वती	सहती हुई	Bearing	ସହୁଥିବା
श्रान्तेः	क्लान्तेः	थकान का	Of tiredness	କ୍ଳାନ୍ତିର
प्रमादस्य	अनवधानतायाः	असावधानता का	Of carelessness	ଅସାବଧାନତାର
जेतुम्	विजयं प्राप्तुम्	जीतने के लिए	To win	ଜୟ କରିବାକୁ

वयं जानीमः (ଆମେ ଜାଣିବା)

प्राचीन-भौगोलिक-नाम्नाम्-आधुनिक-नामानि नामान्तराणि च

प्राचीनानि तीर्थक्षेत्राणि नगराणि च

हरिद्वारम् – मांया / मायापुरी (ଉତ୍ତରାଖଣ୍ଡ) विजयनगरम्–हम्पे (ଆନ୍ଧ୍ର ପ୍ରଦେଶ) घुश्मेश्वरम् – घुष्णेराबाम्(ମହାରାଷ୍ଟ୍ର) रजतपीठपुरम् – उडुपि / ओडुप (କର୍ଣ୍ଣାଟକ)	**काशी** – **वाराणसी** (ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ) **पाटलीपुत्रम्** – **पटना** (ବିହାର) **गोमन्तकम्** – **गोवा** (ଗୋଆ) अवन्तिका–उज्जैनः (ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ) पाण्डुरङ्गपुरम् – पण्ढरपुरम् (ମହାରାଷ୍ଟ୍ର)	अर्बुदगिरिः – आबू – पर्वतः / दिलवाडा (ରାଜସ୍ଥାନ) इन्द्रप्रस्थम् – देहली / दिल्ली (ଦିଲ୍ଲୀ) अजयमेरः – अजमेरः, पुष्करं च (ରାଜସ୍ଥାନ)	पदलिप्तपुरम् – पालीताणा / पुण्डरीक – गिरिः / शत्रुञ्जय – गिरिराजः (ଗୁଜରାଟ)

पवित्राः नद्यः

यमुना – कालिन्दी **सरयूः** – घाघरा **शुतुद्रिः** – शतुद्रुः / सतलुज् **शोणा** – सोन्	**परूष्णी** – रावी **चर्मण्वती** – चम्बल् **रेवा** – नर्मदा **गोदा** – गोदावरी	**तापी** – ताप्ती **वेत्रवती** –वेतवा **वितस्ता** – झेलम् **कौशिकी** – कोसी	**गङ्गा** – जाह्नवी (भागीरथी /अलकनन्दा) **शारदा** – काली/ महाकाली **गण्डकी** – नारायणी / सदानीरा **चन्द्रभागा** – असिक्नी / चिनाब

श्रेष्ठाः पर्वतमालाः

महेन्द्रगिरिः – पूर्वी – घाट पर्वतमाला **रैवतकः** – गिरनारः पर्वतमाला **सह्याद्रिः** – पश्चिमी –घाटः पर्वतमाला (उपरि – भागः)	**अरावलिः** – अरावली पर्वतमाला **विन्ध्याचलः** – विन्ध्यः पर्वतमाला **मलयाचलः** – पश्चिमी – घाटः पर्वतमाला (अधः – भागः)

वयम् अभ्यासं कुर्मः (ଆମେ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା)

१. अधः प्रदत्तानां प्रश्नानाम् उपयुक्तम् उत्तरं बन्धनीमध्यात् चित्वा लिखतु । (ତଳେ ଦିଆଯାଇଥିବା ପ୍ରଶ୍ନମାନଙ୍କର ଉପଯୁକ୍ତ ଉତ୍ତର ବନ୍ଧନୀ ମଧ୍ୟରୁ ବାଛି ଲେଖ)

(क) पर्वतराजः कः ?

(ख) कः भारतमातुः चरणौ प्रक्षालयति ?

(ग) अस्माकं राष्ट्रध्वजः कीदृशः ?

(घ) ध्वजस्थितः केशरवर्णः अस्मान् किं वक्तुं प्रेरयति ?

(ङ) कृषकबान्धवाः भारतभूमिं कैः सिञ्चन्ति ?

(च) केषां धवलं यशः राष्ट्रध्वजस्य मध्ये विलसति ?

(छ) सूर्यः कं विना नित्यं सञ्चरति ?

(जयतु सैनिकः, स्वेदविन्दुभिः, विरामं, वैज्ञानिकानां, समुद्रः, हिमालयः, त्रिवर्णयुतः)

२. अधः प्रदत्तानां प्रश्नानां पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखतु – (ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ)

(क) पवित्राः नद्यः काः ?

....

(ख) धर्मचक्रं कं भावं बोधयति ?

....

(ग) कृषकबान्धवानां परिश्रमेण भारतभूमिः कथं सञ्जाता ?

....

(घ) विज्ञानस्य केषु क्षेत्रेषु भारतीयैः यशः प्राप्तम् ?

....

(ङ) अन्ते सर्वे किं गीतं गायन्ति ?

....

DRAFT

३. अध: प्रदत्तानां शब्दानाम् उदाहरणानुसारं रिक्तस्थानेषु रूपाणि लिखतु – (ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ଉଦାହରଣ ଅନୁସାରେ ଶୂନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଶୁଦ୍ଧରୂପ ଲେଖ)

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	
(क)	चरणम्	चरणौ	....	(द्वितीया विभक्ति:)
(ख)	नदी	....	नद्य:	(प्रथमा विभक्ति:)
(ग)	ललाटे	....	ललाटेषु	(सप्तमी विभक्ति:)
(घ)	देशाय	देशाभ्याम्	....	(चतुर्थी विभक्ति:)
(ङ)	चक्रम्	....	चक्राणि	(प्रथमा विभक्ति:)
(च)	वैज्ञानिकेन	....	वैज्ञानिकै:	(तृतीया विभक्ति:)
(छ)	अहम्	आवाम्	....	(प्रथमा विभक्ति:)
(ज)	विज्ञानस्य	....	विज्ञानानाम्	(षष्ठी विभक्ति:)

४. अध: प्रदत्तनि वाक्यानि पठित्वा मातृभाषया – अनुवादं करोतु – (ନିମ୍ନଲିଖିତ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ପଢ଼ି ମାତୃଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କର)

(क) भारतभूमौ पवित्रा: नद्य: प्रवहन्ति ।
(ख) भारतस्य मस्तके हिमालय: मुकुटरूपेण शोभते ।
(ग) भारतभूमौ श्रेष्ठा: पर्वता: विराजन्ते ।
(घ) राष्ट्रध्वजे केशर:, श्वेत:, हरित: च वर्णा: सन्ति ।
(ङ) वयं भारते जन्म प्राप्तवन्त: ।

५. अध: प्रदत्तानां शब्दानाम् उदाहरणानुसारं विभक्तिं वचनं च लिखतु – (ଉଦାହରଣ ଅନୁଯାୟୀ ନିମ୍ନ ପ୍ରଦତ୍ତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ବିଭକ୍ତି ଓ ବଚନ ଲେଖ)

शब्द:		विभक्ति:	वचनम्
(क) भारतमाता	–	प्रथमाविभक्ति:	एकवचनम्
(ख) नद्य:	–	....	....
(ग) ललाटे	–	....	....
(घ) तीर्थक्षेत्राणाम्	–	....	....
(ङ) देशस्य	–	....	....
(च) बलिदानम्	–	....	....
(छ) कृषकबान्धवा:	–	....	....

(ज) अस्मान् – ....

(झ) क्षेत्रेषु – ....

६. पाठे प्रयुक्तानि क्रियापदानि रिक्तस्थानेषु लिखतु – (ପାଠରେ ଥିବା କ୍ରିୟାପଦଗୁଡ଼ିକୁ ବାଛି ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନରେ ଲେଖ)

....शृणुमः....	....	....	....
....	....	....	....
....	....	....	....
....	....	....	....

गृहकार्यम् –(ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ)

१. जयतु सैनिकः, जयतु कृषकः, जयतु वैज्ञानिकः इति उद्घोषान् बृहत्फलके विलिख्य विद्यालयस्य कक्षायाः भित्तिषु च स्थापयन्तु । एतेषां मातृभाषया अनुवादं च कुर्वन्तु ।

२. ओडिशाप्रदेशे विद्यमानानां नदीनां पर्वतानां तीर्थक्षेत्राणां च नामानि लिखतु ।

३. विरामदिनेषु मातापितृभ्यां सह कृषिक्षेत्रं गच्छन्तु । तत्र कृषिकार्यं दृष्ट्वा संस्कृतभाषया पञ्चभिः वाक्यैः अस्य वर्णनं कुर्वन्तु अथवा चित्रं रचयन्तु ।

४. दशानां (१०) देशभक्तानां नामसहितानि चित्राणि संगृह्य 'A-3' आकारस्य कलापत्रके संश्लेषयन्तु ।

DRAFT

नवदशः पाठः
(ଊନବିଂଶ ପାଠ)

नित्यं पिबामः सुभाषितरसम्

(मानवानां विविधमूल्यानां विकासाय श्रेष्ठजनैः उक्तानि सुवचनानि एव सुभाषितानि)

वस्त्रेण वपुषा वाचा विद्यया विनयेन च ।
वकारैः पञ्चभिर्युक्तो नरो भवति पूजितः ।। १ ।।

पदच्छेदः – वस्त्रेण वपुषा वाचा विद्यया विनयेन च वकारैः पञ्चभिः युक्तः नरः भवति पूजितः ।

अन्वयः – वस्त्रेण वपुषा वाचा विद्यया विनयेन च (एतैः) पञ्चभिः वकारैः युक्तः नरः पूजितः भवति।

भावार्थः – यः जनः समुचितानि वस्त्राणि धरति, शरीरेण स्वस्थः अस्ति, सदा सुमधुरं हितकरं च वचनं वदति, सर्वदा अध्ययने संलग्नः भवति, तथा च विनम्रतया च व्यवहरति तादृशः पञ्चभिः वकारैः – अर्थात् वस्त्रं वपुः वाक् विद्या विनयः – इति एतैः सम्मानं प्राप्नोति ।

ଅର୍ଥ : ପାଞ୍ଚଟି ବକାର ଯଥା ବସ୍ତ୍ର, ବପୁ (ଶରୀର), ବଚନ, ବିଦ୍ୟା ଏବଂ ବିନୟ ଦ୍ୱାରା ବିଭୂଷିତ ବ୍ୟକ୍ତି ସବୁଠାରେ ସମ୍ମାନ ପାଏ ।

षड् दोषाः पुरुषेणेह हातव्या भूतिमिच्छता ।
निद्रा तन्द्रा भयं क्रोध आलस्यं दीर्घसूत्रता ।। २।।

पदच्छेद : – षड् दोषाः पुरुषेण इह हातव्याः भूतिम् इच्छता निद्रा तन्द्रा भयम् क्रोधः आलस्यम् दीर्घसूत्रता।

अन्वयः – इह भूतिम् इच्छता पुरुषेण निद्रा तन्द्रा भयं कोधः आलस्यं दीर्घसूत्रता (पतने) षड् दोषाः हातव्याः।

भावार्थः – अस्मासु निद्रादयः षड् दोषाः भवन्ति। एते अस्माकम् ऐश्वर्यस्य उन्नतेश्च अवरोधकाः भवन्ति । अतः यदि मानवः स्वजीवने धनिकः, विद्वान् वा भवितुम् इच्छति, ऐश्वर्यं वैभवं च प्राप्तुं वाञ्छति तर्हि सः अतिनिद्रां, तन्द्रां, भीतिं, क्रोधम्, आलस्यं, विलम्बेन कार्यकरणस्य प्रवृत्तिं च एतान् षड् दोषान् परित्यजेत् ।

ଅର୍ଥ : ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ନିଦ୍ରା, ତନ୍ଦ୍ରା (ଘୁମେଇବା, ଶିଥିଳତା) ଭୟ, କ୍ରୋଧ, ଆଳସ୍ୟ ଓ ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରତା (କାର୍ଯ୍ୟକୁ ବିଳମ୍ବରେ କରିବା) ପ୍ରଭୃତି ଛଅଟି ଦୋଷକୁ ତ୍ୟାଗ କରିବା ଉଚିତ ।)

जलबिन्दुनिपातेन क्रमशः पूर्यते घटः ।
स हेतुः सर्वविद्यानां धर्मस्य च धनस्य च ।। ३ ।।

पदच्छेदः – जलबिन्दु – निपातेन क्रमशः पूर्यते घटः सः हेतुः सर्वविद्यानां धर्मस्य च धनस्य च ।

अन्वयः – घटः क्रमशः जलबिन्दु–निपातेन पूर्यते, सः हेतुः सर्वविद्यानां धर्मस्य च धनस्य च भवति ।

भावार्थ : यथा निरन्तरं जलस्य बिन्दूनां पतनेन रिक्तः अपि घटः पूर्णः भवति तथैव जीवने निरन्तरम् अभ्यासेन सामान्यः अपि मानवः सर्वप्रकारकं ज्ञानं धर्मं, धनं च लभते ।

ଅର୍ଥ : ଯେପରି ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ଜଳ ଦ୍ୱାରା କ୍ରମେ ଘଟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥାଏ, ସେହିପରି କ୍ରମଶଃ ଅଭ୍ୟାସଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟ ସମସ୍ତ ବିଦ୍ୟା, ଧର୍ମ ଓ ଧନର ଅଧିକାରୀ ହୁଏ ।

प्रियवाक्यप्रदानेन सर्वे तुष्यन्ति जन्तवः ।
तस्मात् तदेव वक्तव्यं वचने का दरिद्रता ।। ४ ।।

पदच्छेद : – प्रियवाक्य – प्रदानेन सर्वे तुष्यन्ति जन्तवः तस्मात् तत् एव वक्तव्यं वचने का दरिद्रता ।

अन्वयः – सर्वे जन्तवः प्रियवाक्यप्रदानेन तुष्यन्ति, तस्मात् तद् एव वक्तव्यं, वचेन का दरिद्रता ?

भावार्थः – मधुरभाषणेन सर्वे अपि प्राणिनः अस्माकं सर्वाणि मित्राणि, माता, पिता, भ्राता, इत्यादयः प्रसन्नाः, भवन्ति । मधुरभाषणेन कापि हानिः नास्ति । अतः सर्वदा मधुरभाषणम् एव करणीयम् । मधुरभाषणे कदापि सङ्कोचः न करणीयः ।

ଅର୍ଥ : ମଧୁରକଥା କହିବା ଦ୍ୱାରା ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ଖୁସି ହୁଅନ୍ତି, ତେଣୁ ସବୁବେଳେ ମଧୁର କଥା କହିବା ଉଚିତ । ମଧୁରକଥା କହିବାରେ କୁଣ୍ଠା ପ୍ରକାଶ କରିବା ଅନୁଚିତ ।

आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्थो महान् रिपुः ।
नास्त्युद्यमसमो बन्धुः कृत्वा यं नावसीदति ।। ५ ।।

पदच्छेदः – आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्थः महान् रिपुः न अस्ति उद्यमसमः बन्धुः कृत्वा यं न अवसीदति ।

अन्वयः – आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्थः महान् रिपुः (अस्ति) । उद्यमसमः बन्धुः नास्ति, (जनः) यं (उद्यमं) कृत्वा न अवसीदति ।

भावार्थः - आलस्यम् एव मनुष्यस्य शरीरे विद्यमानः महान् शत्रुः अस्ति । तत् एव अस्माकं कार्यस्य सम्पादने अवरोधकं भवति । परिश्रमः एव अस्माकं वास्तविकं मित्रम् अस्ति । यः परिश्रमं करोति सः कदापि दुःखं न प्राप्नोति ।

ଅର୍ଥ : ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ଶରୀରରେ ରହୁଥିବା ଆଳସ୍ୟ ହିଁ ତାର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଶତ୍ରୁ ଅଟେ । ଉଦ୍ୟମ ପରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବନ୍ଧୁ ନାହିଁ କାରଣ ଉଦ୍ୟମୀ ବା ପରିଶ୍ରମୀ କେବେ ହେଲେ ଦୁଃଖ ପାଏ ନାହିଁ ।

अष्टादशपुराणेषु व्यासस्य वचनद्वयम् ।
परोपकारः पुण्याय पापाय परपीडनम् ।। ६ ।।

पदच्छेदः - अष्टादश-पुराणेषु व्यासस्य वचन-द्वयं परोपकारः पुण्याय पापाय परपीडनम् ।

अन्वयः - अष्टादशपुराणेषु व्यासस्य वचनद्वयम् (अस्ति), परोपकारः पुण्याय परपीड़नं पापाय (च भवति) ।

भावार्थः - महर्षेः वेदव्यासस्य अष्टादश-पुराणानां सारः वचनद्वये अस्ति -

- परेषाम् उपकारेण पुण्यं भवति ।
- परेषां पीडनेन पापं भवति इति ।

अतः अस्माभिः सर्वदा परोपकारः करणीयः ।
अन्येषां पीडनं कदापि न करणीयम् ।

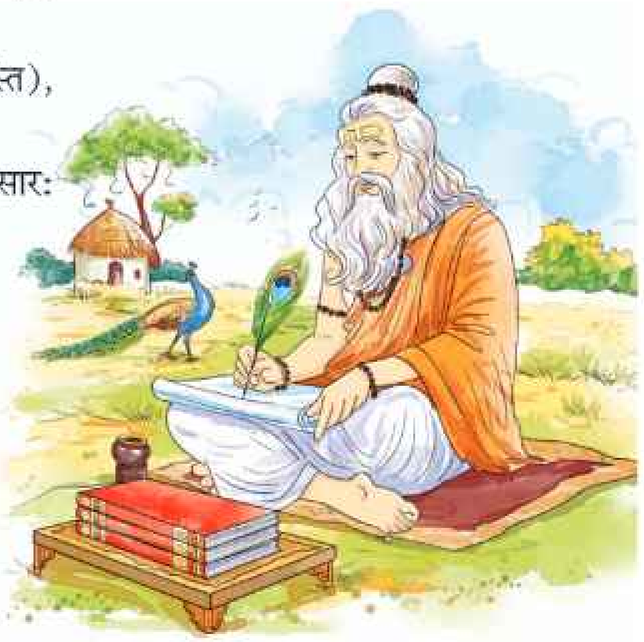

ଅର୍ଥ : ମହର୍ଷି ବ୍ୟାସଦେବଙ୍କ ରଚିତ ଅଠରଟି ପୁରାଣରେ ଦୁଇଟି ମୁଖ୍ୟ କଥା ରହିଛି । ଯଥା - ପରର ଉପକାର କଲେ ପୁଣ୍ୟ (କଲ୍ୟାଣକାରୀ ସୁଖ) ଓ ପରର ଅପକାର କଲେ (ପୀଡ଼ା ଦେଲେ) ପାପ (ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ) ମିଳେ ।

वयं शब्दार्थान् जानीमः (ଆମେ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥକୁ ଜାଣିବା)

शब्दः	अर्थः	हिन्दी	English	मातृभाषायाम् अर्थः
वपुषा	शरीरेण	शरीर से	By physique	ଶରୀରରେ
सम्मानन्	आदरः	आदर	Respect	ସମ୍ମାନ
हातव्याः	त्यक्तव्याः	छोड़ना चाहिए	Worth discarding	ତ୍ୟାଗକରିବା ଉଚିତ
भूतिम्	वैभवम्	ऐश्वर्य	Prosperity	ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ
तन्द्रा	निद्रालुता	हल्कीनिंद	drowsiness	ନିଦ୍ରାଳୁତା
दीर्घसूत्रता	विलम्बकार्यप्रवृत्तिः	कार्य को आगे टालने की प्रवृत्ति	Procrastination	ବିଳମ୍ବରେ କର୍ମ କରିବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି
वाञ्छति	इच्छति	चाहता/ ती है	wants/ Desires	ଇଚ୍ଛା କରେ
निपातेन	पतनेन	गिरने से	By falling	ପଡ଼ିବା ଦ୍ୱାରା
हेतुः	कारणम्	कारण	Reason	କାରଣ
तुष्यन्ति	सन्तोषम् अनुभवन्ति	संतुष्ट होते हैं	Feeling satisfied	ଖୁସି ହୁଅନ୍ତି
रिपुः	शत्रुः	वैरी	Enemy	ଶତ୍ରୁ
पुण्यम्	सत्कर्मणां फलम्	सत्कार्यों के फल	Fruits of meritorious deeds	ପୁଣ୍ୟ
परपीडनम्	अन्येभ्यः कष्टप्रदानम्	दूसरों को पीड़ा देना	Bothering others	ଅନ୍ୟକୁ କଷ୍ଟ ଦେବା

वयम् अभ्यासं कुर्मः (ଆମେ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା)

१. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि एकपदेन लिखतु - (ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଏକପଦରେ ଲେଖ)

(क) नरः कतिभिः वकारैः पूजितः भवति ? ....

(ख) पुरुषेण कति दोषाः हातव्याः ? ....

(ग) सर्वे केन तुष्यन्ति ? ....

(घ) जलबिन्दुनिपातेन क्रमश: क: पूर्यते ? ....

(ङ) आलस्यं केषां महान् रिपु: अस्ति ? ....

२. **निम्नलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि पूर्णवाक्येन लिखतु – (ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ)**

(क) नर: कथं पूजित: भवति ?

....

(ख) पुरुषेण के दोषा: हातव्या: ?

....

(ग) सर्वे जन्तव: केन तुष्यन्ति ?

....

(घ) किं कृत्वा मनुष्य: नावसीदति ?

....

(ङ) व्यासस्य वचनद्वयं किम् ?

....

३. **उदाहरणानुसारं श्लोकांशान् यथोचितं योजयतु – (ଉଦାହରଣ ଅନୁସାରେ ଶ୍ଳୋକ ଅଂଶଗୁଡ଼ିକୁ ଯୋଡ଼)**

(क)	विद्यया वपुषा वाचा वस्त्रेण विनयेन च । •	• निद्रा तन्द्रा भयं क्रोध आलस्यं दीर्घसूत्रता ।।
(ख)	षड् दोषा: पुरुषेणेह हातव्या भूतिमिच्छता । •	• वकारै: पञ्चभिर्युक्तो नरो भवति पूजित: ।।
(ग)	जलबिन्दुनिपातेन क्रमश: पूर्यते घट: । •	• स हेतु: सर्वविद्यानां धर्मस्य च धनस्य च ।।

४. **निम्नलिखितानां वाक्यानां समानार्थकान् श्लोकांशान् पाठात् चित्वा लिखतु –**
(ନିମ୍ନଲିଖିତ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ସମାନ ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିବା ଶ୍ଳୋକ ଅଂଶକୁ ପାଠରୁ ବାଛି ଲେଖ)

(क) मधुरवाण्या सर्वे प्रसन्ना: भवन्ति ।

(ख) परिश्रमेण तुल्य: बान्धव: नास्ति ।

(ग) परोपकारेण मानवस्य पुण्यार्जनं भवति ।

वयं जानीमः ଆମେ ଜାଣିବା

पर्यायपदानि (अमरकोशः)

वपुः – गात्रं वपुः संहननं शरीरं वर्ष्म विग्रहः ।।

नराः – मनुष्याः मानुषाः मर्त्याः मनुजाः मानवाः नराः ।।

भूतिः – विभूतिर्भूतिरैश्वर्यम् (विभूतिः भूतिः ऐश्वर्यम्) ।

मनः – चित्तं तु चेतो हृदयं स्वान्तं हृन्मानसं मनः ।।

बुद्धिः – बुद्धिर्मनीषा धिषणा धीः प्रज्ञा शेमुषी मतिः ।
प्रेक्षोपलब्धिश्चित्संवित्प्रतिपत् – ज्ञप्तिचेतनाः ।।

धनम् – द्रव्यं वित्तं स्वापतेयं रिक्थमृक्थं धनं वसु ।
हिरण्यं द्रविणं द्युम्नमर्थरैविभवा अपि ।।

पण्ड़ित – विद्वान्विपश्चिद्दोषज्ञः सन्सुधीः कोविदो बुधः ।
धीरो मनीषी ज्ञः प्राज्ञः संख्यावान्पण्ड़ितः कविः ।।

दिवाकरः – सूरसूर्यार्यमादित्यद्वादशात्मदिवाकराः ।
भास्कराहस्करब्रध्नः प्रभाकरविभाकराः ।

जन्तुः – प्राणी तु चेतनो जन्मी जन्तुजन्युशरीरिणः ।
जातिर्जातं च सामान्यं व्यक्तिस्तु पृथगात्मता ।।

रिपुः – रिपौ वैरिसपत्नारिद्विषद्द्वेषणदुर्हृदः ।।

गृहकार्यम् (ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ)

१. सुभाषितेषु प्रदत्तानि तृतीयाविभक्तिरूपाणि संगृह्य उत्तरपुस्तिकायां लिखतु ।
तेषां प्रयोगं कृत्वा वाक्यानि अपि लिखतु ।

विंशः पाठः

(ବିଂଶ ପାଠ)

सूर्यनमस्कारः

(सर्वे उत्साहेन योगशिक्षिकायाः समीपं गच्छन्ति)

छात्राः – नमो नमः आचार्ये !

आचार्या – शुभं भवतु । उपविशन्तु सर्वे ।

छात्राः – आचार्ये ! किम् अद्य भवती अस्मान् योगासनं शिक्षयिष्यति ?

आचार्या – आम् ! समीचीनम् । अद्य सूर्यनमस्कारविधिं जानीमः । अहं प्रथमतः वदामि ।

भवन्तः – सर्वे अनुवदन्तु ।

(आचार्या प्रथमं साभिनयं वदति छात्राः अनुकुर्वन्ति)

१. ॐ मित्राय नमः।	२. ॐ रवये नमः।	३. ॐ सूर्याय नमः।
४. ॐ भानवे नमः।	५. ॐ खगाय नमः।	६. ॐ पूष्णे नमः।
७. ॐ हिरण्यगर्भाय नमः।	८. ॐ मरीचये नमः।	९. ॐ आदित्याय नमः।
१०. ॐ सवित्रे नमः।	११. ॐ अर्काय नमः।	१२. ॐ भास्कराय नमः।

(सर्वान्ते) **ॐ सवितृसूर्यनारायणाय नमः।**

आचार्या – अत्युत्तमम् । इदानीम् एकेन श्लोकेन सूर्यनमस्कारस्य उपकारविषयं वदामि। भवन्तः शृण्वन्तु अनुवदन्तु च।

आदित्यस्य नमस्कारान् ये कुर्वन्ति दिने दिने।
आयुः प्रज्ञा बलं वीर्यं तेजस्तेषां च जायते ॥

एवं योगासनेषु सूर्यनमस्कारः एकः श्रेष्ठः आसनक्रमः अस्ति । सूर्यनमस्कारेण शारीरिकं, मानसिकम्, आध्यात्मिकं च बलं वर्धते । अतः वयं प्रतिदिनं सूर्यनमस्कारं करवाम । स्वस्थं शरीरं स्वस्थं मनः च प्राप्नवाम ।

छात्राः – नमोनमः आचार्ये !

वयं शब्दार्थान् जानीम: (ଆମେ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥକୁ ଜାଣିବା)

शब्द:	अर्थ:	हिन्दी	English	मातृभाषायाम् अर्थ:
अनुवदन्तु	पश्चात् उच्चारणं कुर्वन्तु	दोहराएँ	Repeat	ଶୁଣି କରି କୁହନ୍ତୁ
प्रज्ञा	मेधा	बुद्धि	Intelligence/Wisdom	ଉତ୍ତମ ବୁଦ୍ଧି
वीर्यम्	पराक्रम:	वीरता	Vigour	ଶକ୍ତି
तेज:	दीप्ति:	कान्ति	Brilliance	କାନ୍ତି
आध्यात्मिकम्	अध्यात्म – विषयकम्	आध्यात्मिक	Spiritual	ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ
स्वस्थम्	नीरोगम्	स्वस्थ	Healthy	ସୁସ୍ଥ
मित्र:, खग:, पूषा, रवि:, भानु:, हिरण्यगर्भ:, मरीचि:, सविता, अर्क:, भास्कर:	सूर्य:	सूरज	Sun	ଏଗୁଡ଼ିକ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ପ୍ରତିଶବ୍ଦ

वयम् अभ्यासं कुर्म: (ଆମେ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା)

१. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि निजभाषया एकपदेन लिखतु – (ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ନିଜ ଭାଷାରେ ଏକ ପଦରେ ଲେଖ)

(क) शुभं भवतु इति का वदति ?

(ख) का प्रथमं साभिनयं वदति ?

(ग) वयं प्रतिदिनं किं करवाम ?

(घ) केषु सूर्यनमस्कार: श्रेष्ठ: ?

(ङ) आध्यामिकं बलं केन वर्धते ?

२. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि निजभाषया पूर्णवाक्येन लिखतु – ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ନିଜ ଭାଷାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।

(क) सर्वे छात्रा: आचार्यां किं पृच्छन्ति ?

(ख) आचार्या कं श्लोकं पाठयति ?

(ग) सूर्यनमस्कारस्य प्रथमः मन्त्रः कः ?

- -

(घ) सूर्यनमस्कारेण कीदृशं बलं वर्धते ?

- -

३. पाठात् समुचितं पदं चित्वा अधः रिक्तस्थानानि पूरयतु – ବିଷୟ ମଧ୍ୟରୁ ଉପଯୁକ୍ତ ପଦ ବାଛି ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।

(क) वयं प्रतिदिनं .... करवाम ।

(ख) स्वस्थं .... स्वस्थं .... च प्राप्नवाम ।

(ग) एकेन .... सूर्यनमस्कारस्य उपकारविषयं वदामि ।

(घ) आदित्यस्य .... ये कुर्वन्ति दिने दिने ।

DRAFT

वयं जानीमः (ଆମେ ଜାଣିବା)

'नमः' शब्दस्य योगे चतुर्थी विभक्तिः भवति। यथा – भास्कराय नमः ।

२. पाठे विद्यमानानां नमः युक्तशब्दानां सङ्ग्रहं कृत्वा लिखतु –

यथा – मित्राय नमः ।

(क) ....

(ख) ....

(ग) ....

(घ) ....

(ङ) ....

(च) ....

(छ) ....

(ज) ....

(झ) ....

(ञ) ....

(ट) ....

३. कोष्ठके विद्यमानानां शब्दानां चतुर्थी- विभक्तेः रूपाणि प्रयुज्य वाक्यानि पुनः लिखतु -

यथा – सैनिकः (देश) जीवनं प्रयच्छति । सैनिकः देशाय जीवनं प्रयच्छति ।

(क) माता (याचक) वस्त्रं ददाति । ....

(ख) पौत्रः (पितामही) औषधं ददाति । ....

(ग) अहं (भगिनी) उपायनं ददामि । ....

(घ) पिता (सेविका) वेतनं ददाति । ....

(ङ) भ्राता (मित्र) पुष्पं ददाति । ....

(च) देवः (भक्त) आशीर्वादं ददाति । ....

(छ) आरक्षकः (चोर) दण्डं ददाति । ....

४. उदाहरणानुसारं रिक्तस्थानानि पूरयतु - (ଉଦାହରଣ ଅନୁସାରେ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)

यथा – गणेश	गणेशाय	गणेशाभ्याम्	गणेशेभ्यः
(क) भक्त –	भक्ताय	....	भक्तेभ्यः
(ख) सेविका –	....	सेविकाभ्याम्	सेविकाभ्यः
(ग) अनुजा –	अनुजायै	अनुजाभ्याम्	....
(घ) कुमारी –	कुमार्यै	कुमारीभ्याम्	....
(ङ) वन –	वनाय	....	वनेभ्यः
(च) मित्र –	मित्राय	....	मित्रेभ्यः

DRAFT

अवधेयम् (ମନେରଖିବା)

- विश्वयोगदिवसः – जगति सर्वे जनाः जूनमासस्य २१ तमं दिनाङ्कं विश्वयोगदिवसरूपेण पालयन्ति ।
- योगसूत्रम् – अस्य प्रणेता महर्षिः पतञ्जलिः अस्ति । अस्मिन् ग्रन्थे १९६ सूत्राणि सन्ति । शरीरस्य मनसः च स्वास्थ्यसम्बद्धाः विषयाः अत्र विद्यन्ते ।
- हठयोगप्रदीपिका – एषः ग्रन्थः स्वात्माराम – स्वामिना विरचितः । अस्मिन् ग्रन्थे विविधानाम् आसनानां विवरणं लभ्यते । तेषु कानिचन आसनानि अधः प्रदर्शितानि । यथा –

वज्रासनम्

पद्मासनम्

पश्चिमोत्तानासनम्

हलासनम्

ताडासनम्

उच्चैः पठतु अवगच्छतु च (ବଡ଼ ପାଟିରେ ପଢ଼ ଓ ବୁଝ) -

दा - धातुः (परस्मैपदम्), लट् - लकारः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	ददाति	दत्तः	ददति
मध्यमपुरुषः	ददासि	दत्थः	दत्थ
उत्तमपुरुषः	ददामि	दद्वः	दद्मः

दा - धातुः (परस्मैपदम्), लोट् - लकारः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	ददातु	दत्ताम्	ददतु
मध्यपुरुषः	देहि	दत्तम्	दत्त
उत्तमपुरुषः	ददानि	ददाव	ददाम

गृहकार्यम् (ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ)

१. सूर्यनमस्कारस्य द्वादशानाम् आसनानां भित्तिपत्राणि रचयतु । मन्त्रान् अपि लिखतु ।

२. प्रतिदिनं सकुटुम्बं सूर्यनमस्कारस्य अभ्यासं करोतु ।

३. विद्या विवादाय धनं मदाय शक्तिः परेषां परिपीड़नाय।
खलस्य साधोर्विपरीतमेतत् ज्ञानाय दानाय च रक्षणाय ।।
अस्मिन् श्लोके विद्यमानानि चतुर्थी - विभक्त्यन्तरूपाणि चित्वा लिखतु ।

DRAFT

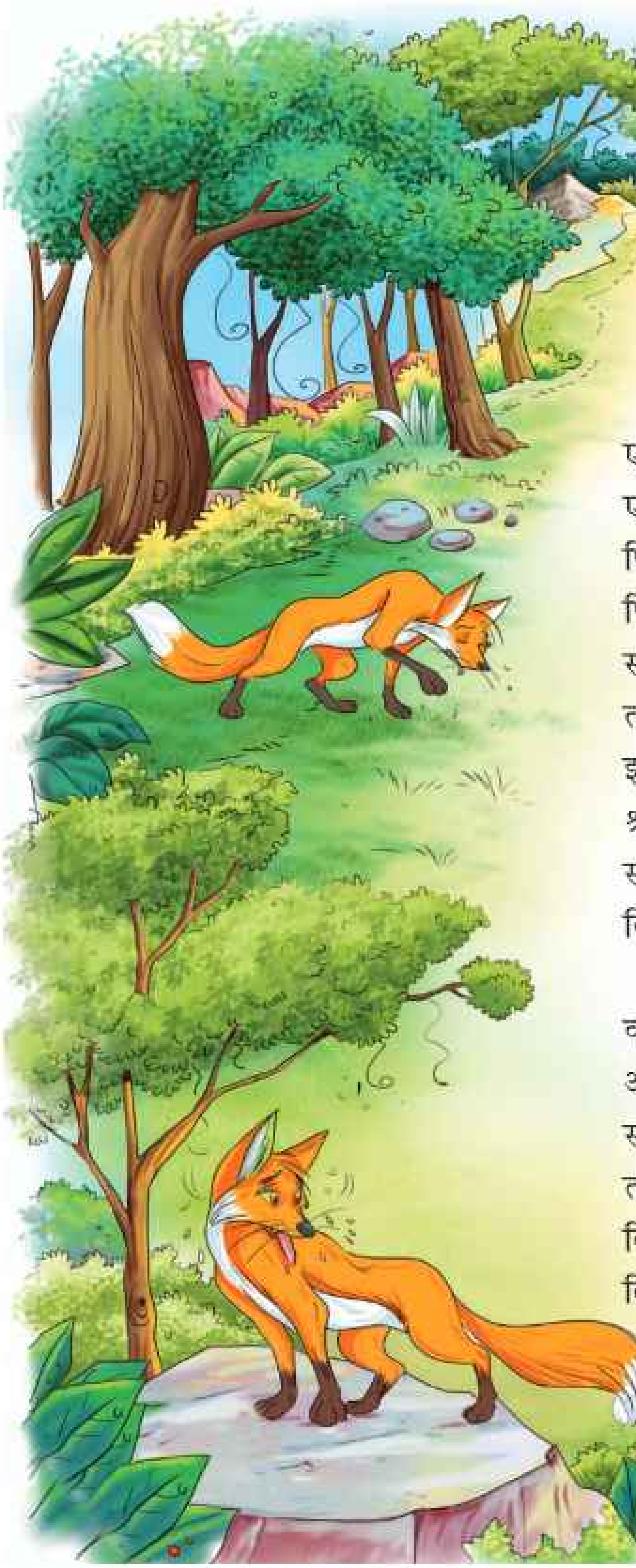

आम्लं द्राक्षाफलम्
(ଅଙ୍ଗୁର ଫଳ ଖଟା)
(गायतु अभिनयं करोतु च)
(ଗାଅ ଓ ଅଭିନୟ କର)

एकः शृगालः
एकः शृगालः वनं गच्छति ।
पिपासा, तस्य बुभुक्षा
पिपासया बुभुक्षया वनं गच्छति
सः वनं गच्छति, सः वनं गच्छति ।
तत्र गच्छति, किमपि न लभते
इतोऽपि गच्छति, किमपि न लभते
श्रान्तः जायते, खिन्नः जायते
सः श्रान्तः जायते, खिन्नः जायते
किं च करोति ? सः किं च करोति ?

वामतः पश्यति, दक्षिणतः पश्यति
अग्रतः पश्यति, पृष्ठतः पश्यति
स्वेदः जायते, तृषा जायते
तस्य स्वेदः जायते, तृषा जायते
किं च पश्यति ? सः किं च पश्यति ?
किं च पश्यति ? सः किं च पश्यति ?

पश्यति द्राक्षालतां
सः पश्यति द्राक्षाफलम्
उपरि उपरि लतासु दृश्यते च तत्फलम्
अनुक्षणं तन्मुखे रसः जायते
किं च करोति ? सः किं च करोति ?

एकवारम् उत्पतति, द्विवारम् उत्पतति
त्रिवारम् उत्पतति, पुनः पुनः उत्पतति
स्वेदः जायते, तस्य श्रमः जायते
किं कथयति ? सः किं कथयति ?

आम्लं द्राक्षाफलम् आम्लं द्राक्षाफलम्
इत्येवं कथयति, सः पलायते
इत्येवं कथयति, सः पलायते ।।

एकविशंः पाठः

(ଏକବିଂଶ ପାଠ)

सेवा हि परमो धर्मः

सत्यं, करुणा, उदारता, सेवा, परोपकारः, अक्रोधः इत्यादयः मानवीयाः गुणाः सन्ति। अद्य एतैः गुणैः सम्बद्धाम् एकां कथां पठामः।
आम्, मान्ये ! वयम् अपि पठितुम् इच्छामः।

नागार्जुनः प्रसिद्धः रसायनशास्त्रज्ञः चिकित्सकः च आसीत् । सः अहोरात्रं प्रयोगशालायां कार्यं करोति स्म । एकदा सः महाराजाय निवेदितवान् – महाराज ! मम चिकित्साकार्याय एकः सहायकः आवश्यकः इति। राजा एतद् अङ्गीकृतवान् उक्तवान् च – अस्तु, अहं व्यवस्थां करोमि । श्वः केचन योग्याः युवकाः आगमिष्यन्ति । भवान् परीक्षां कृत्वा तेषु युवकेषु कमपि योग्यं स्वीकरोतु इति ।

अन्यस्मिन् दिने द्वौ युवकौ आगतवन्तौ । नागार्जुनः द्वयोः विद्याभ्यासविषये पृष्टवान् । द्वयोः अपि विद्याभ्यासविषयः समानः एव आसीत् । तदा नागार्जुनः तौ एकं विशिष्टं रसायनं निर्माय आगच्छताम् इति सूचितवान् । तदर्थं दिनद्वयस्य अवसरं दत्तवान् । गमनसमये राजमार्गेण गच्छताम् इत्यपि सूचितवान् ।

दिनद्वयानन्तरं नागार्जुनस्य समीपे प्रथमः युवकः आगतवान् । औषधनिर्माणे किमपि कष्टं न अभवत् खलु ? इति नागार्जुनः पृष्टवान् । युवकः स्वनिष्ठां दर्शयितुं स्वगृहस्य समस्याः वर्णितवान् – पितुः उदरवेदना, मातुः ज्वरः च आसीत् । तथापि अहं तत्सर्वं परित्यज्य औषधं निर्मितवान् इति उक्त्वा नागार्जुनाय रसायनं दत्तवान् ।

तदभ्यन्तरे द्वितीयः युवकः अपि आगतवान् । सः खिन्नः आसीत् । तमपि नागार्जुनः पृष्टवान् । तदा युवकः उक्तवान् अहम् औषधं निर्मातुं न शक्तवान् इति । 'किमर्थं न शक्तवान्?' इति नागार्जुनः पृच्छति । युवकः उक्तवान् – राजमार्गे अहं कञ्चित् रोगिणं दृष्टवान् ।

तस्य परिस्थितिः शोचनीया आसीत् । अहं तं स्वगृहं नीतवान् । दिनद्वयं तस्य एव सेवायां निरतः आसम् । अद्य प्रातः सः स्वस्थः अभवत् । अहं ततः साक्षात् अत्र आगतवान् । रसायननिर्माणार्थं समयम् एव न प्राप्तवान् इति ।

तदनन्तरं नागार्जुनः द्वितीयं युवकं सहायकत्वेन स्वीकृतवान् । राजा एतं वृत्तान्तं श्रुत्वा आश्चर्यं प्रकटितवान्। सः नागार्जुनं पृष्टवान् – 'प्रथमः युवकः औषधं कृत्वा आनीतवान् । द्वितीयः तथा न कृतवान् । तथापि भवान् किमर्थं द्वितीयं चितवान् ?'

नागार्जुनः अवदत् – 'द्वितीयः अपि औषधनिर्माणे कुशलः अस्ति । किन्तु तेन समयः न प्राप्तः । यतः सः सेवायां निरतः आसीत् । तं रोगिणम् अहं पूर्वमेव मार्गे दृष्टवान् । अतः राजमार्गेण गन्तव्यम् इति अहं युवकद्वयं सूचितवान् । प्रथमः रोगिणं दृष्ट्वा अपि अग्रे गतवान् । सः यन्त्रवत् कार्यं करोति । तस्मिन् सेवायाः भावना नास्ति । सेवाभावनां विना चिकित्सकः कथं भवेत् ? अतः अहं द्वितीयस्य चयनं कृतवान् इति ।'

वयं शब्दार्थान् जानीमः (ଆମେ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥକୁ ଜାଣିବା)

शब्दः	अर्थः	हिन्दी	English	मातृभाषायाम् अर्थः
उपाधिम्	नामचिह्नम्	उपाधि को	Degree	ସମ୍ମାନସୂଚକ ପଦକୁ
पदवीम्	पदनाम	पदवी	Designation/Position	ପଦବୀ
मानवीयाः	मानवे भवितव्याः	मानवों में होने वाले	Humane	ମାନବ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ
रसायनशास्त्रज्ञः	यः औषधशास्त्रं जानाति	रसायन शास्त्र का विशेषज्ञ	Chemist &Druggist	ଔଷଧ ତିଆରି ଜାଣିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି
चिकित्सकः	भिषक्	वैद्य	Physician	ଚିକିତ୍ସକ
प्रयोगशालायाम्	अनुसन्धान – परीक्षण – कक्षे	प्रयोगशाला में	In the laboratory	ପ୍ରୟୋଗ ପରୀକ୍ଷାଗାରରେ
अङ्गीकृतवान्	स्वीकृतवान्	स्वीकार किया	Accepted	ଗ୍ରହଣ କଲେ
व्यवस्थाम्	प्रबन्धनम्	व्यवस्था को	Arrangement	ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ
अन्यस्मिम् दिने	अपरस्मिन् दिवसे	अगले दिन	On another day	ଅନ୍ୟ ଏକ ଦିନରେ
राजमार्गः	मुख्यमार्गः	राजमार्ग	Highway	ମୁଖ୍ୟରାସ୍ତା
खिन्नः	दुःखितः	दुःखी	Sad	ଦୁଃଖିତ
(अहम्) शक्तवान्	समर्थः अभवम्	(मैं) कर सका	(I) could do	ମୁଁ କରିପାରିଛି
रोगिणम्	अस्वस्थम्	रोगी को	For sick person	ରୋଗୀକୁ
शोचनीया	दयनीया	दुःखदायी	Miserable	ଦୁଃଖଦାୟକ
निरतः	लीनः	मग्न	Engrossed	ଲାଗିରହିବା
वृत्तान्तम्	घटनाम्	प्रसङ्ग को	Anecdote	ଘଟଣାକୁ
चितवान्	चयनं कृतवान्	चुना	Selected	ବାଛିଲା
यन्त्रवत्	यन्त्रम् इव	यन्त्र की भाँति	Like a machine	ଯନ୍ତ୍ରପରି
कषायम्	क्वाथम्	काढ़ा को	Herbal decoction	କଷାରସ (କ୍ୱାଥ)

अत्र इदम् अवधेयम्

- रसायनम् इति शब्दः आयुर्वेदशास्त्रे औषधम् इत्यस्मिन् विषये प्रयुज्यते ।
- क्तवतु – प्रत्ययस्य प्रयोगः भूतकालार्थे अपि भवति ।

पठ् + क्तवतु =	(पुंलिङ्गे)	पठितवान् (एकवचनम्)	पठितवन्तः (बहुवचनम्)
	(स्त्रीलिङ्गे)	पठितवती (एकवचनम्)	पठितवत्यः (बहुबचनम्)

उदाहरणानि –

सः पठितवान् ।	सा पठितवती ।
छात्रः पठितवान् ।	राधिका पठितवती ।
बालकाः पठितवन्तः ।	बालिकाः पठितवत्यः ।
त्वं पठितवान् ।	त्वं पठितवती ।
अहं पठितवान् ।	अहं पठितवती ।

वयम् अभ्यासं कुर्मः (ଆମେ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା)

DRAFT

१. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् एकपदेन पदद्वयेन वा उत्तराणि निजभाषया लिखतु – (ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ନିଜ ଭାଷାରେ ଗୋଟିଏ ବା ଦୁଇଟି ପଦରେ ଲେଖ)

(क) कः प्रसिद्धः चिकित्सकः आसीत् ?
(ख) अन्यस्मिन् दिवसे कौ आगतौ ?
(ग) कः खिन्नः आसीत् ?
(घ) रुग्णस्य परिस्थितिः कथम् आसीत् ?
(ङ) नागार्जुनः सहायकरूपेण **कं चितवान्** ?
(च) कां विना चिकित्सकः न भवति ?
(छ) नागार्जुनः युवकौ केन **मार्गेण** गन्तुं सूचितवान् ?

२. अधोलिखितानां प्रश्नानां पूर्णवाक्येन उत्तरं निजभाषया लिखतु – (ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ନିଜ ଭାଷାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣବାକ୍ୟରେ ଲେଖ)

(क) अहोरात्रं नागार्जुनः **कुत्र कार्यं** करोति स्म ?
(ख) नागार्जुनः महाराजाय किं निवेदितवान् ?
(ग) प्रथमः युवकः कथं कार्यं कृतवान् ?
(घ) द्वितीयः युवकः राजमार्गे रोगिणं दृष्ट्वा किं कृतवान् ?
(ङ) सेवायाः भावनां विना किं न भवेत् ?

गृहकार्यम् (ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ)

१. परहितार्थं सेवारतानां महापुरुषाणां जीवनकथां संगृह णातु ।

२. भवतां परिवेशे विद्यमानानाम् आयुर्वेदीयशस्यानां पदार्थानां च नामानि लिखतु ।

द्वविंशः पाठः
(ଦ୍ୱାବିଂଶ ପାଠ)

अन्त्याक्षरी क्रीड़ा

ज्ञानमालागण:	रत्नमालागण:
१. रूपयौवनसम्पन्ना विशालकुलसम्भवाः । विद्याहीना न शोभन्ते निर्गन्धा इव किंशुकाः ।। १ ।। (क्)	१. काव्यशास्त्रविनोदेन कालो गच्छति धीमताम्। व्यसनेन च मूर्खाणां निद्रया कलहेन वा ।।२।। (व्)
२. विद्या विवादाय धनं मदाय, शक्तिः परेषां परिपीडनाय। खलस्य साधोर्विपरीतमेतत्, ज्ञानाय दानाय च रक्षणाय ।। ३ ।। (य्)	२. येषां न विद्या न तपो न दानं, ज्ञानं न शीलं न गुणो न धर्मः । ते मर्त्यलोके भुवि भारभूताः, मनुष्यरूपेण मृगाश्चरन्ति ।। ४ ।। (त्)
३. तदा वृत्तिश्च कीर्त्तिश्च लक्ष्मीर्वाणी यशस्विनी । तत्त्वज्ञानं परा शान्तिर्यदा विद्या भवेत्तव ।। ५ ।। (व्)	३. विद्या नाम नरस्य रूपमधिकं प्रच्छन्नगुप्तं धनं, विद्या भोगकरी यशः सुखकरी विद्या गुरूणां गुरुः । विद्या बन्धुजनो विदेशगमने विद्या परा देवता, विद्या राजसु पूज्यते न हि धनं विद्याविहीनः पशुः ।।६।।(श्)
४. शनैः पन्थाः शनैः कन्था शनैः पर्वतलङ्घनम् । शनैर्विद्या शनैर्वित्तं पञ्चैतानि शनैः शनैः ।।७।।(न्)	४. न विद्यया विना सौख्यं नराणां जायते ध्रुवम् । अतो धर्मार्थमोक्षेभ्यो विद्याभ्यासं समाचरेत् ।। ८ ।। (त्)
५. ताराणां भूषणं चन्द्रः लतानां भूषणं सुमम्। पृथिव्या भूषणं राजा विद्या सर्वस्य भूषणम् ।। ९ ।।(ण/न्)	५. न चोरहार्यं न च राजहार्यं न भ्रातृभाज्यं न च भारकारि । व्यये कृते वर्धत एव नित्यं विद्याधनं सर्वधनप्रधानम् ।। १० ।। (न्)

रूपयौवनसम्पन्ना विशालकुलसम्भवाः ।
विद्याहीना न शोभन्ते निर्गन्धा इव किंशुकाः ।। १ ।।

पदच्छेदः – रूप–यौवन–सम्पन्नाः विशाल–कुल–सम्भवाः विद्या–हीनाः न शोभन्ते निर्गन्धाः इव किंशुकाः ।

अन्वयः – रूपयौवनसम्पन्नाः विशालकुलसम्भवाः (परन्तु) विद्याहीनाः (जनाः) निर्गन्धाः किंशुकाः इव न शोभन्ते ।

भावार्थः – येषां सुन्दररूपम् अस्ति, यौवनम् अस्ति, उत्तमे कुले जन्म अपि प्राप्तम्, किन्तु ते यदि विद्यायाः अर्जनं न कुर्वन्ति तर्हि तेषां शोभा न भवति । यथा पुष्पिताः पलाशवृक्षाः दर्शने अतीव सुन्दराः सन्ति, किन्तु तेषु सुगन्धः न भवति। जनाः तेषाम् उपयोगं न कुर्वन्ति । अतः रूपस्य यौवनस्य उच्चकुलस्य च अपेक्षया विद्या एव श्रेष्ठा ।

ଅର୍ଥ : ଗନ୍ଧହୀନ ଫୁଲରେ ଭରପୂର ପଲାଶ ଗଛପରି ସୁନ୍ଦର ରୂପ ଓ ଯୌବନର ଅଧିକାରୀ ତଥା ଉଚ୍ଚବଂଶରେ ଜାତ ହୋଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ବିଦ୍ୟାର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ଆଦରଣୀୟ ହୁଏ ନାହିଁ ।

काव्यशास्त्रविनोदेन कालो गच्छति धीमताम् ।
व्यसनेन च मूर्खाणां निद्रया कलहेन वा ।। २ ।।

पदच्छेद: – काव्य-शास्त्र-विनोदेन काल: गच्छति धीमताम् व्यसनेन च मूर्खाणाम् निद्रया कलहेन वा ।

अन्वय: – धीमतां काल: काव्यशास्त्रविनोदेन मूर्खाणां च (काल:) व्यसनेन निद्रया कलहेन वा गच्छति ।

भावार्थ: – बुद्धिमन्त: जना: काव्यानां शास्त्राणां च अनुशीलनेन समयस्य सदुपयोगं कुर्वन्ति, परन्तु मूर्खजना: शयनं कृत्वा, परस्परं कलहं कृत्वा अथवा दुर्व्यसनेन अमूल्यसमयस्य दुरुपयोगं कुर्वन्ति, अत: वयं नित्यं विद्याभ्यासेन पठनेन लेखनेन वा समयस्य सदुपयोगं कुर्म: ।

ଅର୍ଥ : ବିଦ୍ୱାନ୍‌ମାନେ କାବ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଚର୍ଚ୍ଚା କରି ସମୟର ସଦୁପଯୋଗ କରନ୍ତି ମାତ୍ର ମୂର୍ଖମାନେ ବିଳାସବ୍ୟସନ, ନିଦ୍ରା ଓ କଳିତକରାଳରେ ସମୟ ନଷ୍ଟ କରିଥାନ୍ତି ।

विद्या विवादाय धनं मदाय शक्ति: परेषां परिपीडनाय ।
खलस्य साधोर्विपरीतमेतत् ज्ञानाय दानाय च रक्षणाय ।। ३ ।।

पदच्छेद: – विद्या विवादाय धनं मदाय शक्ति: परेषाम् परिपीडनाय खलस्य साधो: विपरीतम् एतत् ज्ञानाय दानाय च रक्षणाय ।

अन्वय: – खलस्य विद्या विवादाय, धनं मदाय, शक्ति: परेषां परिपीड़नाय (च भवति)। (परं) साधो: एतद् – विपरीतं (विद्या) ज्ञानाय (धनं) दानाय (शक्ति:) रक्षणाय च (भवति)।

भावार्थ: – दुष्ट: जन: विद्याया: उपयोगं कलहार्थं करोति धनस्य उपयोगम् अहङ्कारार्थं करोति सामर्थ्यस्य उपयोगम् अन्येषां पीडनार्थं च करोति, किन्तु सज्जनस्य स्वभाव: एतस्य विपरीत: भवति । स: विद्याया: उपयोगं स्वस्य अन्येषां च ज्ञानवर्धनार्थं करोति । धनस्य उपयोगं दानार्थं करोति । सामर्थ्यस्य उपयोगं दुर्बलानां रक्षणार्थं च करोति ।

ଅର୍ଥ : ଦୁଷ୍ଟଲୋକର ବିଦ୍ୟା ବିବାଦ ପାଇଁ, ଧନ ଅହଂକାର ପାଇଁ ଓ ଶକ୍ତି ଅନ୍ୟକୁ ପୀଡ଼ା ଦେବା ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ; ମାତ୍ର ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଏହାର ବିପରୀତ ଲକ୍ଷଣ ସାଧୁମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଦେଖାଯାଏ ଯଥା - ସେମାନଙ୍କର ବିଦ୍ୟା ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ ପାଇଁ, ଧନ ଦାନ ପାଇଁ ଓ ଶକ୍ତି ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ।

येषां न विद्या न तपो न दानं ज्ञानं न शीलं न गुणो न धर्मः ।
ते मर्त्यलोके भुवि भारभूता मनुष्यरूपेण मृगाश्चरन्ति ।। ४ ।।

पदच्छेदः – येषाम् न विद्या न तपः न दानम् न ज्ञानम् न शीलम् न गुणः न धर्मः ते मर्त्य–लोके भुवि भार–भूताः मनुष्य–रूपेण मृगाः चरन्ति ।

अन्वयः – येषां (जनानां) विद्या न, तपः न, दानं न, ज्ञानं न, शीलं न, गुणः न, धर्मः (अपि) न (अस्ति), ते मर्त्यलोके भुवि भारभूताः मृगाः इव मनुष्यरूपेण चरन्ति ।

भावार्थः – ये जनाः विद्यां न अर्जयन्ति, कठिनव्रतं न आचरन्ति, दानं न कुर्वन्ति, ज्ञानं न अर्जयन्ति उत्तमचरित्रवन्तः न भवन्ति, गुणवन्तः न सन्ति, धर्माचरणं न कुर्वन्ति, ते अस्यां भूमौ भारभूताः सन्तः पशवः इव इतस्ततः भ्रमन्ति ।

ଅର୍ଥ : ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ବିଦ୍ୟା, ତପସ୍ୟା, ଦାନ, ଜ୍ଞାନ, ଉତ୍ତମସ୍ୱଭାବ, ଗୁଣ ଓ ଧର୍ମର ଅଧିକାରୀ ନୁହନ୍ତି, ସେମାନେ ପୃଥିବୀର ଭାରପରି ମନୁଷ୍ୟରୂପଧାରୀ ପଶୁତୁଲ୍ୟ ଅଟନ୍ତି ।

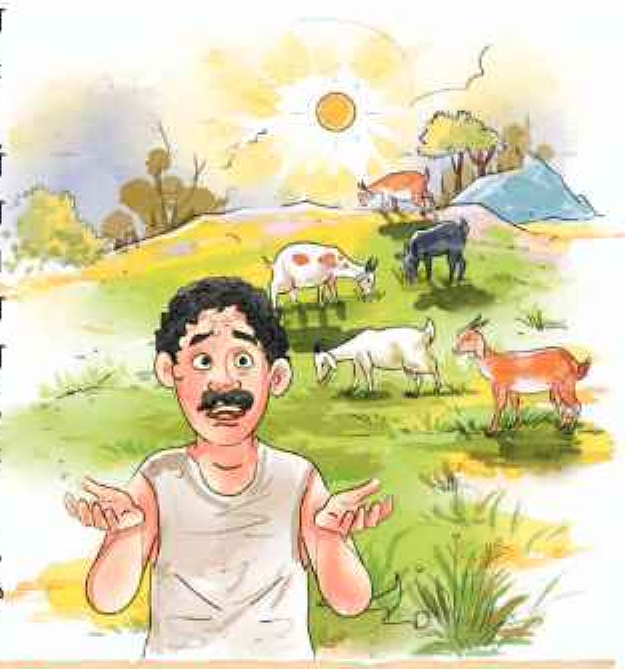

तदा वृत्तिश्च कीर्तिश्च लक्ष्मीर्वाणी यशस्विनी ।
तत्त्वज्ञानं परा शान्तिर्यदा विद्या भवेत्तव ।। ५ ।।

पदच्छेदः – तदा वृत्तिः च कीर्तिः च लक्ष्मीः वाणी यशस्विनी तत्त्वज्ञानम् परा शान्तिः यदा विद्या भवेत् तव ।

अन्वयः – यदा विद्या भवेत्, तदा तव वृत्तिः, कीर्त्तिः, लक्ष्मीः, यशस्विनी वाणी, तत्त्वज्ञानं, परा शान्तिः च (भवेत्) ।

भावार्थः – यदि त्वं विद्याम् अर्जयसि तर्हि त्वम् उद्योगं, यशः, धनं, कीर्त्तिप्रदां वाणीं, वास्तविकं ज्ञानम् उत्तमां शान्तिं च प्राप्नोषि, अतः निरन्तरं विद्यार्जनं करणीयम् ।

ଅର୍ଥ : ଯେତେବେଳେ ତୁମେ ବିଦ୍ୟା ଅର୍ଜନ କରିବ ସେତେବେଳେ ତୁମେ ବୃତ୍ତି, କୀର୍ତ୍ତି, ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଯଶସ୍ୱିନୀ ବାଣୀ, ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ଓ ପରମଶାନ୍ତି ଲାଭ କରିବ ।

विद्या नाम नरस्य रूपमधिकं प्रच्छन्नगुप्तं धनं
विद्या भोगकरी यशः सुखकरी विद्या गुरूणां गुरुः ।
विद्या बन्धुजनो विदेशगमने विद्या परा देवता
विद्या राजसु पूज्यते न हि धनं विद्याविहीनः पशुः ।। ६ ।।

पदच्छेदः – विद्या नाम नरस्य रूपम् अधिकम् प्रच्छन्न-गुप्तं धनम् विद्या भोगकरी यशः-सुखकरी विद्या गुरूणाम् गुरुः विद्या बन्धु-जनः, विदेश-गमने विद्या परा देवता विद्या राजसु पूज्यते न हि धनम् विद्या-विहीनः पशुः ।

अन्वयः – विद्या नाम नरस्य अधिकं रूपं प्रच्छन्नगुप्तं धनं (च अस्ति) । विद्या भोगकरी यशः सुखकरी (च अस्ति) । विद्या गुरूणां गुरुः (अस्ति)। विद्या विदेशगमने बन्धुजनः (भवति) । विद्या परा देवता (अस्ति) । **विद्या** राजसु पूज्यते, धनं न हि (पूज्यते) । विद्याविहीनः (जनः) पशुः **(भवति)** ।

भावार्थः – विद्या मनुष्यस्य श्रेष्ठं सौन्दर्यम् अस्ति, अदृश्यं **गुप्तं च धनम्** अस्ति । विद्या आनन्दं जनयति, कीर्त्तिं वर्धयति, सुखं **च प्रददाति** । **विद्या** गुरूणां गुरुः अस्ति । विदेशयात्रायां विद्या बन्धुः **भवति** । **विद्या प्रधाना** देवता अस्ति । राजसभासु विदुषाम् एव सम्मानः **भवति, न तु धनिकस्य** । अतः यः विद्याहीनः भवति सः पशुसमानः भवति ।

ଅର୍ଥ : ବିଦ୍ୟା ହିଁ ମନୁଷ୍ୟର ଶ୍ରେଷ୍ଠ **ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ଗୁପ୍ତଧନ,** ଆନନ୍ଦଦାୟକ, କୀର୍ତ୍ତିବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ସୁଖକାରକ ଅଟେ । ବିଦ୍ୟା ଗୁରୁମାନଙ୍କ ଗୁରୁ ଓ ବିଦେଶଯା**ତ୍ରା ସମୟରେ ବନ୍ଧୁ ତଥା** ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦେବତା ପରି ଅଟେ । ରାଜସଭାରେ ଧନୀ ନୁହେଁ ବିଦ୍ୱାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ହିଁ ସମ୍ମାନିତ ହୁଏ । ସଂ**ସାରରେ ବିଦ୍ୟାହୀନ** ବ୍ୟକ୍ତି ପଶୁ ତୁଲ୍ୟ ଅଟେ ।

शनैः पन्थाः शनैः कन्था शनैः पर्वतलङ्घनम् ।
शनैर्विद्या शनैर्वित्तं पञ्चैतानि शनैः शनैः ।।७।।

पदच्छेदः – शनैः पन्थाः शनैः कन्था शनैः पर्वत – लङ्घनम् शनैः विद्या शनैः वित्तम् पञ्च एतानि शनैः शनैः ।

अन्वयः – पन्थाः शनैः, कन्था शनैः, पर्वतलङ्घनं शनैः, विद्या शनैः, वित्तं शनैः च एतानि पञ्च (कार्याणि) शनैः शनैः (करणीयानि) ।

भावार्थः – मनुष्यः सर्वदा गमनसमये सावधानं चलेत् । वस्वस्य सीवनं जागरूकतया कुर्यात् । पर्वतस्य उपरि आरोहणं क्रमेण कुर्यात् । विद्यां धनं च निरन्तरं प्रयत्नेन अर्जयेत् । एतानि पञ्च कार्याणि शनैः अर्थात् सोपानक्रमेण एव कुर्यात् ।

ଅର୍ଥ : ଧୀରେ ଧୀରେ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ମନୁଷ୍ୟ ନିଶ୍ଚିତ ସଫଳତା ଲାଭ କରେ । ଯେପରି ଦୀର୍ଘପଥକୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଚାଲି ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳରେ ପହଞ୍ଚି ହୁଏ । ସେହିପରି ଧୀରେ ଧୀରେ କପଡ଼ାକୁ ଯୋଡ଼ି ସିଲାଇ କରି କନ୍ଥା ତିଆରି କରାଯାଏ । ପର୍ବତକୁ ମଧ୍ୟ ଅତିକ୍ରମ କରିହୁଏ । ସବୁ ବିଦ୍ୟାକୁ ଆୟତ୍ତ କରାଯାଇପାରେ ଓ ବହୁତ ଧନ ସଂଗ୍ରହ କରିହୁଏ ।

न विद्यया विना सौख्यं नराणां जायते ध्रुवम् ।
अतो धर्मार्थमोक्षेभ्यो विद्याभ्यासं समाचरेत् ।।८।।

पदच्छेदः –न विद्यया विना सौख्यम् नराणाम् जायते ध्रुवम् अतः धर्म – अर्थ – मोक्षेभ्यः, विद्याभ्यासम् समाचरेत् ।

अन्वयः – विद्यया विना नराणां सौख्यं ध्रुवं न जायते । अतः धर्म–अर्थ–मोक्षेभ्यः विद्याभ्यासं समाचरेत्।

भावार्थः – मानवानां कृते विद्यार्जनम् अत्यन्तम् अनिवार्यं भवति । यदि नराः विद्यार्जनं न कुर्वन्ति तर्हि सुखं नूनं न प्राप्नुवन्ति । अतः धर्मसाधनाय अर्थलाभाय मोक्षं प्राप्तुं च विद्याभ्यासं कुर्यात् ।

ଅର୍ଥ : ମନୁଷ୍ୟମାନେ ବିଦ୍ୟା ବିନା ପ୍ରକୃତ ସୁଖ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ଏଣୁ ଧର୍ମ ଅର୍ଥ ଓ ମୋକ୍ଷ ଲାଭ ପାଇଁ ବିଦ୍ୟା ଅଭ୍ୟାସ କରିବା ଉଚିତ ।

तारणां भूषणं चन्द्रः लतातां भूषणं सुमम् ।
पृथिव्याःभूषणं राजा विद्या सर्वस्य भूषणम् ।। ९ ।।

पदच्छेदः – ताराणाम् भूषणम् चन्द्रः लतानाम् भूषणम् सुमम् पृथिव्याः भूषणम् राजा विद्या सर्वस्य भूषणम् ।

अन्वयः – चन्द्रः ताराणां भूषणम् (अस्ति), सुमं लतानां भूषणम् (अस्ति), राजा पृथिव्याः भूषणम् (अस्ति), (परं) विद्या सर्वस्य भूषणम् (अस्ति) ।

भावार्थः – तारकाः चन्द्रेण सह शोभन्ते । लताः कुसुमैः सह शोभन्ते । राजा पृथिव्याः शोभां वर्धयति । विद्यया सर्वेषां मनुष्याणां शोभा वर्धते ।

ଅର୍ଥ : ଚନ୍ଦ୍ର ତାରାମାନଙ୍କର ଭୂଷଣ, ଫୁଲ ଲତାଗୁଡ଼ିକର ଭୂଷଣ, ରାଜା **ପୃଥିବୀର ଭୂଷଣ** କିନ୍ତୁ ବିଦ୍ୟା ସମସ୍ତଙ୍କର ଭୂଷଣ ଥାଏ ।

न चोरहार्यं न च राजहार्यं न भ्रातृभाज्यं न च भारकारि ।
व्यये कृते वर्धत एव नित्यं विद्याधनं सर्वधनप्रधानम् ।। १० ।।

पदच्छेदः – न चोर–हार्यम् न च राज–हार्यम् न भ्रातृ–भाज्यम् न च भारकारि व्यये कृते वर्धते एव नित्यम् विद्या–धनम् सर्व–धन–प्रधानम् ।

अन्वयः – (विद्याधनं) चोरहार्यं न (अस्ति), राजहार्यं न (अस्ति), भ्रातृभाज्यं न (अस्ति), भारकारि च न (अस्ति), व्यये कृते (विद्याधनं) नित्यं वर्धते एव, (अतः) विद्याधनं सर्वधनप्रधानम् (अस्ति) ।

भावार्थः – चोरः धनं चोरयितुं शक्नोति । राजा धनम् अपहर्तुं शक्नोति । भ्रातृषु धनस्य विभाजनं भवितुम् अर्हति । धनस्य व्ययेन धनं न्यूनं भवति, किन्तु विद्यारूपं धनं चोरः चोरयितुं न शक्नोति । राजा तस्य अपरहणं कर्तुं न शक्नोति।

विद्याधनस्य विभाजनं न भवति । विद्या भारयुक्ता न भवति । विद्यायाः वितरणेन विद्याधनम् अधिकं वर्धते, अतः सर्वधनेषु विद्याधनम् एव प्रमुखं धनम् अस्ति ।

ଅର୍ଥ : ବିଦ୍ୟା ସବୁ ଧନ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ, କାରଣ ଏହାକୁ ଚୋର ଚୋରିକରିପାରେ ନାହିଁ ରାଜା ହରଣ କରିପାରେ ନାହିଁ । ଭାଇ ଭଉଣୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଣ୍ଟା ଯାଇପାରେ ନାହିଁ । ଏହା ଓଜନିଆ (ବୋଝ) ନୁହେଁ ; ଏବଂ ଏହାକୁ ବ୍ୟୟ କଲେ (ସଦୁପଯୋଗ କଲେ) କ୍ରମେ ବଢ଼ିଚାଲେ ।

वयं शब्दार्थान् जानीमः (ଆମେ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥକୁ ଜାଣିବା)

शब्दः	अर्थः	हिन्दी	English	मातृभाषायाम् अर्थः
ननु	खलु	है न	Isn't it	ନିଶ୍ଚୟ
रूपयौवनसम्पन्ना:	सौन्दर्येण यौवनेन च युक्ता:	सौन्दर्य और यौवन से सम्पन्न	Handsome & Youthful	ରୂପଯୌବନର ଅଧିକାରୀ
विशालकुलसम्भवा:	महति परिवारे जाता:	विशिष्ट परिवार में जन्मे हुए	Born in a noble family	ଉଚ୍ଚକୁଳଜାତ
निर्गन्धा:	गन्धहीना:	गन्धहीन	Without fragance	ଗନ୍ଧହୀନ
किंशुका:	पलाश वृक्षा:	ढाका/हेसूका पेढ	a kind of tree	ପଳାଶଗଛ
धीमताम्	बुद्धिमताम्	बुद्धिमान् लोगों का	Of Intelligent people	ବିଦ୍ୱାନ୍‌ମାନଙ୍କର
व्यसनेन	भोगविलासेन	भोग – विलास के द्वारा	By the addiction and bad habits	ଭୋଗବିଳାସ ଦ୍ୱାରା
मदाय	गर्वाय	अभिमान के लिए	For arrogance	ଗର୍ବ ପାଇଁ
परिपीडनाय	कष्टदानाय	कष्ट देने के लिए	For troubling	ପୀଡ଼ାଦେବା ପାଇଁ
खल:	दुष्ट:	दुर्जन	Wicked	ଦୁର୍ଜନ
शीलम्	वृत्तम्	चरित्र	Character	ସ୍ୱଭାବ
मर्त्यलोके	पृथिव्याम्	संसार में	In this world	ପୃଥିବୀରେ
भुवि	भूमौ	धरती पर	On the earth	ଭୂମି ଉପରେ
भारभूता:	भारकरा:	भार	Burden	ବୋଝ ପରି
कठिनव्रतम्	दीक्षा/ सङ्कल्पपूर्वकं कर्म	कठोर नियम का पालन	Strict observance	କଠିନ ନିୟମ ପାଳନ
वृत्ति:	उद्योग:	आजीविका	Occupation	ଜୀବିକା
लक्ष्मी:	सम्पत्	सम्पत्ति	Wealth	ଧନ ସମ୍ପଦ
यशस्विनी	कीर्त्तियुक्ता	कीर्ति से युक्त	Endowed with fame	କୀର୍ତ୍ତିମତୀ
तत्त्वज्ञानम्	वास्तविकं ज्ञानम्	यथार्थ ज्ञान	Real knowledge	ଯଥାର୍ଥଜ୍ଞାନ
प्रच्छन्नगुप्तम्	आवृतं रक्षितं च	ढँका हुआ और सुरक्षित	Conceale and protected	ଗୋପନରେ ରକ୍ଷିତ
भोगकरी	भोग्यवस्तूनां प्रदात्री	सुख – सुविधाओं को देने वाली/ भोग्य वस्तुओं को देने वाली	That which gives	ସୁଖ ସୁବିଧା ଦେଉଥିବା

शब्दः	अर्थः	हिन्दी	English	मातृभाषायाम् अर्थः
यशः सुखकरी	या कीर्तिं सुखं च ददाति	ख्याति तथा सुख देने वाली	That which gives fame and happiness	ପ୍ରଶଂସା ଓ ସମ୍ମାନ ଦେଉଥିବା
विदेशगमने	अन्यदेशेषु भ्रमणसमये	विदेश जाने पर	While travelling other places	ବିଦେଶ ଭ୍ରମଣ ସମୟରେ
परा	श्रेष्ठा	श्रेष्ठ	Great	ଶ୍ରେଷ୍ଠ
विद्याविहीनः	ज्ञानरहितः	विद्या – रहित	Devoid of education	ବିଦ୍ୟାହୀନ
पन्थाः	मार्गः	पथ	The way/Route /Road	ବାଟ
कन्था	पुरातनवस्त्रैः निर्मितम् आस्तरणम्	जीर्ण – शीर्ण वस्त्रों से बनी मोटी चादर	Rug made from rags	କନ୍ଥା
वित्तम्	धनम्	धन	Money	ଧନ
सौख्यम्	सुखम्	आनन्द	Happiness	ସୁଖ
ध्रुवम्	स्थिरम्	निश्चित	Certain	ନିଶ୍ଚିତ
समाचरेत्	करणीयम्	करना चाहिए	Should do	କରିବା ଉଚିତ
अनिवार्यम्	अत्यन्तम् आवश्यकम्	अत्यन्त आवश्यक	Mandatory	ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ
ताराणाम्	नक्षत्राणाम्	नक्षत्रों का	Of the Stars	ତାରାମାନଙ୍କର
भूषणम्	अलङ्कारः	आभूषण	Ornament	ଅଳଙ୍କାର
सुमम्	कुसुमम्	पुष्प	Flower	ଫୁଲ
चोरहार्यम्	चोरेण हरणयोग्यम्	चोर के द्वारा हरण योग्य	Can be stolen by thieves	ଚୋରି କରିବା ଯୋଗ୍ୟ
राजहार्यम्	शासकेन हरणयोग्यम्	राजा के द्वारा हरण करने योग्य	Able to be grabbed by King	ରାଜାଙ୍କଦ୍ୱାରା ନେବା ଯୋଗ୍ୟ
वितरणेन	सर्वेभ्यः प्रदानेन	बाँटने से	By distribution	ବାଣ୍ଟିବା ଦ୍ୱାରା
भ्रातृभाज्यम्	भ्रातृ – भगिनीषु विभाजनयोग्यम्	भाई – बहनों में बाँटने योग्य	Fit to be distributed amongst siblings	ଭାଇଭଉଣୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଣ୍ଟନଯୋଗ୍ୟ
भारकारि	भारभूतम्	भार स्वरूप	Heavy	ଓଜନିଆବୋଝ
व्यये कृते	यदि व्ययः क्रियते	खर्च करने पर	By spending	ଖର୍ଚ୍ଚ କଲେ

शब्दः	अर्थः	हिन्दी	English	मातृभाषायाम् अर्थः
विद्याधनम्	विद्यानामकं धनम्	विद्या रूपी धन	Wealth in the form of knowledge	ବିଦ୍ୟାରୂପକ ଧନ
सर्वधनप्रधानम्	सर्वेषु धनेषु मुख्यम्	सभी प्रकार के धनों में प्रमुख	Most important amongst all kinds of wealth	ସବୁ ଧନ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ

वयम् अभ्यासं कुर्मः (ଆମେ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା)

१. अधः प्रदत्तानां प्रश्नानाम् एकपदेन उत्तरं निजभाषया लिखतु –
(ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ନିଜ ଭାଷାରେ ଏକପଦରେ ଲେଖ)

(क) विद्याहीनाः कीदृशाः किंशुकाः इव न शोभन्ते ?

(ख) धीमतां कालः कथं गच्छति ?

(ग) केषां कालः निद्रया कलहेन वा गच्छति ?

(घ) खलस्य विद्या किमर्थम् ?

(ङ) सज्जनस्य विद्या किमर्थम् ?

(च) चन्द्रः केषां भूषणम् अस्ति ?

(छ) सर्वधनप्रधानं किम् ?

२. अधः प्रदत्तानां प्रश्नानां पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखतु –
(ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ପୂର୍ଣ୍ଣବାକ୍ୟରେ ଲେଖ)

(क) निर्गन्धाः किंशुकाः इव के न शोभन्ते ?

(ख) मूर्खाणां कालः कथं गच्छति ?

(ग) दुर्जनः विद्यायाः धनस्य शक्तेः च उपयोगं कथं करोति ?

(घ) कीदृशाः मनुष्याः भुवि भारभूताः भवन्ति ?

(ङ) शनैः शनैः कानि साधनीयानि ?

३. उचितान् वाक्यांशान् परस्परं संयोजयतु -

(ସ୍ତମ୍ଭ ମେଳନ କର)

(क)	(ख)
• तदा वृत्तिश्च कीर्तिश्च	पञ्चैतानि शनैः शनैः
• खलस्य साधोर्विपरीतमेतत्	निर्गन्धा इव किंशुकाः
• शैनर्विद्या शनैर्वित्तं	यदा विद्या भवेत्तव
• विद्याहीना न शोभन्ते	न भ्रातृभाज्यं न च भारकारि
• न चोरहार्यं न च राजहार्यम्	ज्ञानाय दानाय च रक्षणाय
• विद्या राजसु पूज्यते	विद्याभ्यासं समाचरेत्
• अतो धर्मार्थमोक्षेभ्यः	न हि धनम्

DRAFT

वयं जानीमः (ଆମେ ଜାଣିବା)

विद्यायाः सन्दर्भे श्लोकाः

नास्ति विद्यासमो बन्धुर्नास्ति विद्यासमः सुहृत् ।
नास्ति विद्यासमं वित्तं नास्ति विद्यासमं सुखम् ।।
विद्याभ्यासस्तपो ज्ञानमिन्द्रियाणां च संयमः ।
अहिंसा गुरुसेवा च निःश्रेयसकरं परम् ।।
ज्ञातिभिर्वण्ट्यते नैव चोरेणापि न नीयते ।
दाने नैव क्षयं याति विद्यारत्नं महाधनम् ।।

गृहकार्यम् (ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ)

१. क, त, व, म, य इति पञ्चभिः वर्णैः श्लोकान् सङ्गृह्य स्फोरकपत्रे लिखतु, शिक्षकस्य अनुमत्या कक्षाभित्तिषु स्थापयतु ।

२. यथा अस्मिन् पाठे अन्त्याक्षरीश्लोकाः दत्ताः सन्ति तथैव विविधस्रोतोभ्यः (ग्रन्थालयः, अन्तर्जालम्, अध्यापकाः, मित्राणि इत्यन्यादिभ्यः) सुभाषितानि चित्वा अन्त्याक्षरीक्रमेण लिखतु ।

त्रयोविंशः पाठः
(ତ୍ରୟୋବିଂଶ ପାଠ)
ईशावास्यम् इदं सर्वम्

(हिरण्यकशिपोः सभा)

राजभटः – अयि भोः सावधानाः तिष्ठन्तु । राजाधिराजः राजगम्भीरः त्रैलोक्याधिपतिः देवाधिदेवः दैत्यराजः हिरण्यकशिपुः आगच्छति ।

सभासदः – विजयतां महाराज ! विजयताम् । विजयतां महाराज ! विजयताम् ।

हिरण्यकशिपुः – ह ह ह ह ..... (अट्टहासेन सह) अहम् एव सर्वशक्तिमान् अस्मि । अहम् अमरः अस्मि ।

मन्त्री – सत्यं दैत्यराज ! सुराः असुराः यक्ष–गन्धर्व–किन्नराः भवतः सर्वे भीताः तिष्ठन्ति ।

दैत्यपुरोहितः – भगवन् ! देशे सर्वत्र भवतः एव पूजा भवति । अन्यदेवतानां पूजाराधनं न भवति । इतः परं यज्ञभागादिकम् अपि देवेभ्यः न कोऽपि दास्यन्ति ।

हिरण्यकशिपुः – साधु साधु । अयि भोः मन्त्रिन् ! सर्वत्र जनाः मामेव ध्यायन्ति खलु !

मन्त्री – देव ! सर्वत्र भवतः एव नामकीर्तनं भवति, किन्तु .... (अधोमुखः मौनं तिष्ठति ।)

हिरण्यकशिपुः – (सक्रोधम्) आः ! जानामि जानामि । भवान् मम पुत्रस्य विषये वक्तुम् इच्छति खलु ।

मन्त्री – (मन्दध्वनिना) सत्यं देव !

हिरण्यकशिपुः – मम पुत्रकः एव मम शत्रुः अस्ति । कुलकलङ्कः सः प्रह्लादः अहर्निशं मम शत्रोः हरेः गुणगानं करोति ।

सेनापतिः – स्वामिन् ! गजस्य पद–दलनेन अपि सः जीवति ।

हिरण्यकशिपुः – अहो महदाश्चर्यम् !

सेनापतिः – भवदाज्ञया वयम् उत्तुङ्गशिखरात् तं पातितवन्तः । तथापि सः न मृतः ।

मन्त्री – रज्ज्वा बद्ध्वा समुद्रमध्ये क्षिप्तवन्तः । तथापि ......

हिरण्यकशिपुः – (हस्तौ मर्दयन् सक्रोधम्) आ .... किं करवाणि, किं करवाणि एतस्य ।
(किञ्चिद् विचिन्त्य) अस्तु तावत् । उपायः मया चिन्तितः द्रक्ष्यामि सः कथं जीविष्यति ।
(इति वदन् सभातः निर्गतः ।)

(सर्वे निष्क्रान्ताः)

हिरण्यकशिपुः – अयि भोः अनुजे ! होलिके !! होलिके !!! कुत्र असि त्वम् ? इत इतः ।

होलिका – प्रणमामि भ्रातः ! कथं मां स्मरसि ? किमर्थं दुःखितः ? किं कारणम् अस्य दुःखस्य ? वद भ्रातः ! वद ।

हिरण्यकशिपुः – अनुजे ! त्वं जानासि एव, मम पुत्रः एव मम शत्रुः जातः । (क्षीणस्वरेण सर्वं वृत्तान्तं कथयति)

होलिका – भ्रातः ! अलं चिन्तया, ब्रह्मणः वरप्रसादात् अग्निः मां न दहति, अहं दाहयामि प्रह्लादम् । आश्वस्तो भव ।

(होलिका प्रह्लादकक्षं प्रविशति)

प्रह्लादः – (होलिकां दृष्ट्वा) पितृष्वसः ! (आलिङ्गति)

होलिका – अयि भोः प्रह्लाद ! आगच्छ, आवां क्रीड़िष्यावः ।

प्रह्लादः – (सहर्षम्) बाढम् ।

होलिका – प्रथमं त्वं माम् अन्विष्यसि।

प्रह्लादः – (सहर्षम्) साधु ।

(होलिका प्रह्लादस्य नेत्रयोः पट्टिकां बध्नाति । किञ्चित् दूरे अग्निं प्रज्वालयति) स्वयम् अग्नौ उपविश्य करतलध्वनिना आह्वयति ।

होलिका – अत्र, अहम् अत्र अस्मि, इत इतः ।

प्रह्लादः – अहो तापम् अनुभवामि खलु अहम् ।

(प्रह्लाद : अग्निकुण्डस्य समीपं गच्छति ।

(होलिका तम् अङ्के स्वीकरोति ।)

होलिका – ह ..... ह .... ह .... प्रह्लाद !

अहं तव मृत्युः अस्मि ।

अहं त्वाम् अग्नये दास्यामि ।

प्रह्लादः – (करौ बद्ध्वा हरिं स्मरति)

ॐ नमो नारायणाय,

ॐ नमो नारायणाय,

ॐ नमो नारायणाय ....

(नारायणस्य कृपया प्रह्लादः रक्षितः भवति। ब्रह्मणः वरस्य दुरुपयोगकारणात् अग्निः होलिकाम् एव दहति । होलिका अग्निदाहात् आर्तनादं कुर्वती प्राणान् त्यजति ।)

दैत्याः – अहो ! किमेतत् ? होलिका एव दग्धा ।

(ततः **प्रविशतः प्रह्लादः** हिरण्यकशिपुः च)

प्रह्लादः – ॐ नमो नारायणाय, ॐ नमो नारायणाय ......

हिरण्यकशिपुः – (सक्रोधं दन्तान् विघट्टयन्) आः, नारायण ! नारायण ! दर्शय, कुत्र अस्ति तव नारायणः ?

प्रह्लादः – तात ! श्रीहरिः तु सर्वत्र अस्ति ।

हिरण्यकशिपु – किं ते हरिः अत्र अस्ति ? तत्र अस्ति ? सोपानेषु अस्ति ? अथवा अस्मिन् स्तम्भे अस्ति ?

प्रह्लाद – नूनं हरिः सर्वत्र अस्ति । अस्मिन् स्तम्भे अपि अस्ति ।

हिरण्यकशिपुः – आः, मूढ ! पश्य, पश्य, अनेन खड्गेन स्तम्भं भङ्क्ष्यामि ।

प्रह्लादः – ॐ नमो नारायणाय, ॐ नमो नारायणाय, ॐ नमो नारायणाय ....

(हिरण्यकशिपुः स्तम्भं प्रहरति । महता गर्जनेन नृसिंहः स्तम्भात् बहिः आगच्छति)

नृसिंहः – (क्रोधेन सिंहगर्जनं कुर्वन्) रे पापात्मन् ! अद्य तव मृत्युः सन्निहितः । कालोऽहं तव ।

हिरण्यकशिपुः – (आदौ आश्चर्येण पश्यति पुनः कथयति) आः, असत्यवादिन् । अहं ब्रह्मदेवात् वरं प्राप्य अमरः अस्मि । त्वाम् एव मृत्युलोकं प्रेषयिष्यामि ।

(तस्मिन् सन्ध्याकाले नृसिंहः हिरण्यकशिपुं केशेषु गृहीत्वा कर्षति)

नृसिंहः – रे मूर्ख ! अधम ! त्वं ब्रह्मदेवात् वरं प्राप्तवान् असि, तं वरम् अनुल्लङ्घ्य अहं त्वां मारयिष्यामि ।

(राजभवनस्य अन्तः बहिः च एतयोः मध्ये विद्यमानायां देहल्यां तं गृह्णाति)

मूढ ! पश्य, न त्वमसि भुवि, न च स्वर्गे ;
न वा पाताले, न च आकाशे ;
न गृहाभ्यन्तरे, बहिर्भागे वा ;
नायं दिवसो, न वा रात्रिः ;
नाहं मनुष्यो, न च पशुः ;
न अस्त्रेण, न च शस्त्रेण
निजनखैः तव वक्षःस्थलं
विदीर्य हनिष्यामि ।

हिरण्यकशिपुः – (भीतः) **प्रभो ! क्षमस्व मां, क्षमस्व ।**

नृसिंहः – अधम ! न तेऽपराधः क्षम्यः । (सिंहगर्जनं कुर्वन् हिरण्यकशिपोः वक्षःस्थलं भिनत्ति)

अध्यापिका – एवम् ईश्वरः सर्वत्र अस्ति इति बालः प्रह्लादः दर्शितवान् । अत एव उच्यते,

ईशावास्यम् इदं सर्वम् इति ।

वयं शब्दार्थान् जानीमः (ଆମେ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥକୁ ଜାଣିବା)

शब्दः	अर्थः	हिन्दी	English	मातृभाषायाम् अर्थः
ईशावास्यम्	ईश्वरेण व्याप्तम्	ईश्वर से व्याप्त	Pervaded by God	ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟାପ୍ତ
राजगम्भीरः	राजसु गम्भीरः	राजाओं में कुशलतम	The best amongest the kings	ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରାଜା
कश्चन	कोऽपि जनः	कोई व्यक्ति	Someone (M)	ଜଣେ
विजयताम्	जयतु	विजयी होवे	Let (him) be victorious	ଜୟ ହେଉ
सर्वशक्तिमान्	सर्वसामर्थ्यवान्	सबसे अधिक शक्तिशाली	All powerful	ସର୍ବଶକ୍ତିଶାଳୀ
यक्षाः	कुबेरस्य अनुचराः	यक्षाः	Yakshas (type of Demi-Gods)	ଯକ୍ଷମାନେ
गन्धर्वाः	दिव्यगायकाः	गन्धर्व	Gandharvas (type of Demi - Gods)	ଦିବ୍ୟଗାୟକ ଗନ୍ଧର୍ବମାନେ
किन्नराः	किम्पुरुषाः (देवानां जातिविशेषः)	किन्नर	Kinnaras (type of Demi - Gods)	କିନ୍ନରମାନେ
यज्ञभागः	हविः	यज्ञ – आहुति	Yajna offering	ଯଜ୍ଞରେ ସମର୍ପିତ ଦ୍ରବ୍ୟ
आराधनम्	पूजनम्	पूजा	Worship	ପୂଜନ
दास्यन्ति	दानं करिष्यन्ति	देंगे	Shall give	ଦେବେ
ध्यायन्ति	ध्यानं कुर्वन्ति	ध्यान करते हैं	Meditate	ଧ୍ୟାନ କରନ୍ତି
नामकीर्तनम्	नामस्तुतिः	नाम जपना	Singing the name in praise	ନାମ ଜପ
सक्रोधम्	कोपेन सह	क्रोध सहित	With Anger	ରାଗରେ
खलु (अव्ययम्)	ननु	निश्चित रूप से	Indeed	ନିଶ୍ଚୟ
कुलकलङ्कः	कुलापवादयुक्तः	वंश को कलंकित करने वाला	One who brings ill-fame to the family	ବଂଶର କଳଙ୍କ
अहर्निशम्	अहोरात्रः	दिन – रात	Day and night	ଦିନରାତି
पद – दलनेन	पदकुट्टनेन	पैरों के द्वारा कुचलने से	Stamped (by foot)	ପାଦରେ ଦଳିଦେବା ଦ୍ୱାରା
उत्तुङ्गशिखरात्	उन्नतपर्वतस्य अग्रभागात्	ऊँचे पर्वत के शिखर से	From the peak of a high mountain	ଉଚ୍ଚ ପର୍ବତ ଶିଖରରୁ

शब्दः	अर्थः	हिन्दी	English	मातृभाषायाम् अर्थः
रज्ज्वा	रज्जुद्वारा	रस्सी के द्वारा	by the rope	ଦଉଡ଼ି ଦ୍ୱାରା
बद्ध्वा	निबध्य	बाँधकर	Having tied	ବାନ୍ଧି
क्षिप्तवन्तः	त्यक्तवन्तः	फेंक दिया	(They) Threw	ଫିଙ୍ଗିଦେଲେ
विचिन्त्य	चिन्तनं कृत्वा	सोचकर	Having thought	ଚିନ୍ତାକରି
द्रक्ष्यामि	अवलोकयिष्यामि	देखूँगा	Shall see	ଦେଖିବି
निष्क्रान्तः	निर्गतः	निकल गया	Went out	ବାହାରିଗଲେ
वृत्तान्तम्	वार्ताम्	वृत्तान्त वा घटना को	Account/ Anecdote	ଘଟଣା
अलं चिन्तया	चिन्तां मा कुरु	चिन्ता मत करो	Do not worry	ଚିନ୍ତା କର ନାହିଁ
पितृष्वसः	पितुः भगिनि !	हे बुआ !	Hey Paternal Sister !	ପିଉସୀ !
बाढम्	निश्चयेन	अवश्य	Certainly	ହଁ
अन्विष्यसि	मार्गयिष्यसि	ढूँढोगे	(You) Shall search	ଖୋଜିବୁ
करतलध्वनिना	तालिकावादनेन	ताली बजा करके	Clap sound	ତାଳିମାରି
इतः इतः	अनेन मार्गेण	इस ओर	This way	ଇଆଡ଼େ
आर्तनादम्	चीत्कार – क्रन्दनम्	चिल्लाकर रोना	Cry for help	କରୁଣ ଚିତ୍କାର
भङ्क्ष्यामि	भग्नं करिष्यामि	तोड दूँगा	(I) shall break	ଭାଙ୍ଗିବି
सन्निहितः	समागतः	पास आया	Came near	ପାଖକୁ ଆସିଲା
कालोऽहम्	यमः अहम्	मैं मृत्यु हूँ	I am death	ମୁଁ ମୃତ୍ୟୁ
मृत्युलोकम्	यमपुरम्	यमलोक	Realm of death	ଯମପୁର
कर्षति	आकर्षति	खींचता हैं	Pulls	ଟାଣୁଛି
देहल्याम्	द्वारतले	देहरी में	Threshold	ଏରୁଣ୍ଡି
निजनखैः	स्वस्य करजैः	अपने नाखूनों से	By own nails	ନିଜ ନଖରେ
अधम !	हे क्षुद्रजन !	हे नीच !	of Low calibre person	ଅଧମ !
क्षम्यः	सोढव्यः	क्षमा करने योग्य	Worthy of forgiving	କ୍ଷମାଯୋଗ୍ୟ
वक्षः स्थलम्	उरःस्थलम्	छाती	Chest	ଛାତି
भिनत्ति	विदीर्णं करोति	चीरता हैं	Tears apart	ଚିରିଦେଲେ ।

वयम् अभ्यासं कुर्मः (ଆମେ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା)

१. अधः प्रदत्तानां प्रश्नानाम् एकपदेन निजभाषया उत्तराणि लिखतु –
(ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ନିଜଭାଷାରେ ଏକପଦରେ ଉତ୍ତର ଲେଖ)

(क) दैत्यराजः कः ? ---------------------

(ख) के हिरण्यकशिपुं ध्यायन्ति ? ---------------------

(ग) किं देवेभ्यः न दास्यन्ति ? ---------------------

(घ) कस्य दलनेन अपि सः जीवति ? ---------------------

(ङ) राक्षसाः कुतः प्रह्लादं पातितवन्तः ? ---------------------

(च) हिरण्यकशिपुः कस्मात् वरं प्राप्तवान् ? ---------------------

(छ) हरिः कुत्र अस्ति इति कः वदति ? ---------------------

२. अधः प्रदत्तानां प्रश्नानां पूर्णवाक्येन निजभाषया उत्तराणि लिखतु –
(ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ନିଜ ଭାଷାରେ ଲେଖ)

(क) के भीताः तिष्ठन्ति ?

(ख) प्रह्लादः अहर्निशं किं करोति ?

(ग) प्रह्लादं कथं समुद्रे क्षिप्तवन्तः ?

(घ) नृसिंहः कथं बहिः आगच्छति ?

(ङ) हिरण्यकशिपुः केन स्तम्भं भङ्क्ष्यामि इति वदति ?

(ङ) शनैः शनैः कानि साधनीयानि ?

DRAFT

वयं जानीमः (ଆମେ ଜାଣିବା)

१. भारतीयज्ञानपरम्परायां संस्कृतवाङ्मयस्य विशेषतः पुराणानां महती भूमिका वर्तते । प्रधानतया अष्टादश पुराणानि सन्ति ।

मद्वयं भद्वयं चैव ब्रत्रयं वचतुष्टयम् ।
अनापलिंगकूस्कानि पुराणानि प्रचक्षते ।।

* मद्वयम्	–	१. मत्स्यपुराणम्	२. मार्कण्डेयपुराणम्
* भद्वयम्	–	३. भागवतपुराणम्	४. भविष्यपुराणम्
* ब्रत्रयम्	–	५. ब्रह्मपुराणम्	६. ब्रह्माण्डपुराणम्
		७. ब्रह्मवैवर्तपुराणम्	
* वचतुष्टयम्	–	८. वायुपुराणम्	९. वराहपुराणम्
		१०. वामनपुराणम्	११. विष्णुपुराणम्
* अनापलिङ्गकूस्कानि	–	१२. अग्निपुराणम्	१३. नारदपुराणम्
(अ–ना–प–लिङ्ग–		१४. पद्मपुराणम्	१५. लिङ्गपुराणम्
कू–स्कानि)		१६. गरुडपुराणम्	१७. कूर्मपुराणम्
		१८. स्कन्दपुराणम्	

गृहकार्यम् (ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ)

१. माता – पित्रोः शिक्षकस्य च साहाय्येन मानवानां षोडश – संस्काराणां नामानि लिखतु ।

२. पुराणेभ्यः कामपि एकां कथां संगृह्य लिखतु कक्षायां श्रावयतु च ।

३. कक्षायाः सर्वे छात्राः मिलित्वा अस्य नाटकस्य अभिनयं कुर्वन्तु ।

४. विषयात् दश (१०) अकारान्त पुंलिङ्ग शब्दान् संगृह्य लिखतु ।

DRAFT

चतुर्विंशः पाठः

(ଚତୁର୍ବିଂଶ ପାଠ)

सूक्तिमाला

(सूक्तयः अस्माकं जीवने मार्गदर्शनं कुर्वन्ति, संस्कृतसाहित्ये सूक्तीनां भाण्डागारः अस्ति । सूक्तिः इति सुन्दरं वचनम्)

माता भूमिः पुत्रोऽहं पृथिव्याः ।। १ ।।

पदच्छेदः – माता भूमिः पुत्रः अहम् पृथिव्याः ।

अन्वयः – भूमिः माता (अस्ति) अहं पृथिव्याः पुत्रः (अस्मि) ।

भावार्थः – पृथ्वी अस्मान् माता इव लालयति पालयति च । अतः भूमिः अस्माकं सर्वेषां माता अस्ति । वयं सर्वे अस्याः पृथिव्याः सन्तानाः स्मः । एषा सर्वदा पूज्या अस्ति ।

ଅର୍ଥ : – ପୃଥିବୀ ଆମର ମାଆ ଏବଂ ଆମେ ପୃଥିବୀର ସନ୍ତାନ ।

न रत्नमन्विष्यति, मृग्यते हि तत् ।। २ ।।

पदच्छेदः – न रत्नम् अन्विष्यति मृग्यते हि तत् ।

अन्वयः – रत्नं न अन्विष्यति, तत् मृग्यते हि।

भावार्थः – हीरकादीनि रत्नानि ग्राहकस्य अन्वेषणं न कुर्वन्ति अपितु ग्राहकाः एव रत्नानाम् अन्वेषणं कुर्वन्ति । तथैव अस्मासु यदि गुणाः सन्ति तर्हि गुणज्ञाः स्वयमेव अस्मान् अन्विष्य आगच्छन्ति ।

ଅର୍ଥ : – ରତ୍ନ କାହାରିକୁ ଖୋଜେ ନାହିଁ ବରଂ ସମସ୍ତେ ତା'କୁ ଖୋଜନ୍ତି ।

शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनम्।। ३ ।।

पदच्छेदः – शरीरम् आद्यम् खलु धर्मसाधनम् ।

अन्वयः – शरीरं खलु आद्यं धर्मसाधनम् ।

भावार्थः – यदि अस्माकं शरीरं स्वस्थम् अस्ति तर्हि वयं स्वकर्तव्यस्य पालनं कर्तुं शक्नुमः, अतः अस्माभिः स्वशरीरस्य रक्षा सर्वथा करणीया यतः शरीरम् एव धर्मपालनस्य प्रथमं साधनम् अस्ति ।

ଅର୍ଥ : – ଶରୀର ହିଁ ସମସ୍ତ ଧର୍ମ ସାଧନ (କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ) ର ମୂଳ ଅଟେ ।

क्षणशः कणशश्चैव विद्यामर्थं च साधयेत् ।। ४ ।।

पदच्छेदः – क्षणशः कणशः च एव विद्याम् अर्थम् च साधयेत् ।

अन्वयः – क्षणशः (एव) विद्यां कणशः एव अर्थं च साधयेत् ।

भावार्थः – ज्ञानं प्राप्तुं समयस्य निरन्तरम् उपयोगः करणीयः। एकस्य अपि क्षणस्य नाशः न करणीयः । एवम् एव यदि कोऽपि धनस्य सङ्ग्रहं कर्तुम् इच्छति तर्हि सः निरन्तरं रूप्यकस्य सङ्ग्रहणं कुर्यात् । **'क्षणत्यागे कुतो विद्या, कणत्यागे कुतो धनम्।**

ଅର୍ଥ : ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବିଦ୍ୟା ଓ ଧନକୁ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ସଂଗ୍ରହ କରିବା ଉଚିତ ।

सुखार्थिनः कुतो विद्या, कुतो विद्यार्थिनः सुखम् ।। ५ ।।

पदच्छेदः – सुखार्थिनः कुतः विद्या कुतः विद्यार्थिनः सुखम् ।

अन्वयः – सुखार्थिनः विद्या कुतः (भवेत्), विद्यार्थिनः सुखं कुतः (भवेत्) ।

भावार्थः – यः सदैव सुखम् इच्छति, परिश्रमं न करोति, अलसः अस्ति, सः कथं विद्यां प्राप्तुं शक्नोति ? अतः यः ज्ञानं लब्धुम् इच्छति सः आलस्यं सुखं च त्यक्त्वा निरन्तरं विद्यार्जनं कुर्यात् ।

ଅର୍ଥ : – ସୁଖ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ବିଦ୍ୟା ଏବଂ ବିଦ୍ୟା କାମନା କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ସୁଖଲାଭ କରିପାରେ ନାହିଁ ।

गुणाः पूजास्थानं गुणिषु न च लिङ्गं न च वयः ।। ६ ।।

पदच्छेदः – गुणाः पूजास्थानम् गुणिषु न च लिङ्गम् न च वयः ।

अन्वयः – गुणिषु गुणाः (एव) पूजास्थानं (भवन्ति) लिङ्गं च न (भवति) वयः च न (भवति) ।

भावार्थः – गुणानां सर्वदा एव आदरः भवति । गुणवान् जनः पुरुषः स्त्री वा भवेत्, बालः वृद्धः वा भवेत्, सः सर्वदा पूजनीयः एव भवति । आदरस्य कृते लिङ्गम् आयुः वा महत्त्वपूर्णं न भवति ।

ଅର୍ଥ : – ଗୁଣଗୁଡ଼ିକ ସବୁବେଳେ ଆଦରଣୀୟ । ଗୁଣୀବ୍ୟକ୍ତିର ଲିଙ୍ଗ ଓ ବୟସ ବିଚାରଣୀୟ ନୁହେଁ ।

मा ब्रूहि दीनं वचः ।। ୭ ।।

पदच्छेदः – मा ब्रूहि दीनम् वचः ।

अन्वयः – (त्वं) दीनं वचः मा ब्रूहि ।

भावार्थः – समाजे सर्वविधाः जनाः भवन्ति । केचित् साहाय्यं कुर्वन्ति । केचित् केवलं विकत्थनं कुर्वन्ति, अतः स्वाभिमानी जनः यस्य कस्यापि पुरतः साहाय्यस्य याचनां न कुर्यात् ।

ଅର୍ଥ – କେବେହେଲେ ଅନ୍ୟ ନିକଟରେ ନିଜର ଅଭାବ, ଅସୁବିଧା ଦର୍ଶାଇ ଦୟନୀୟ ଭାବେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ଅନୁଚିତ ।

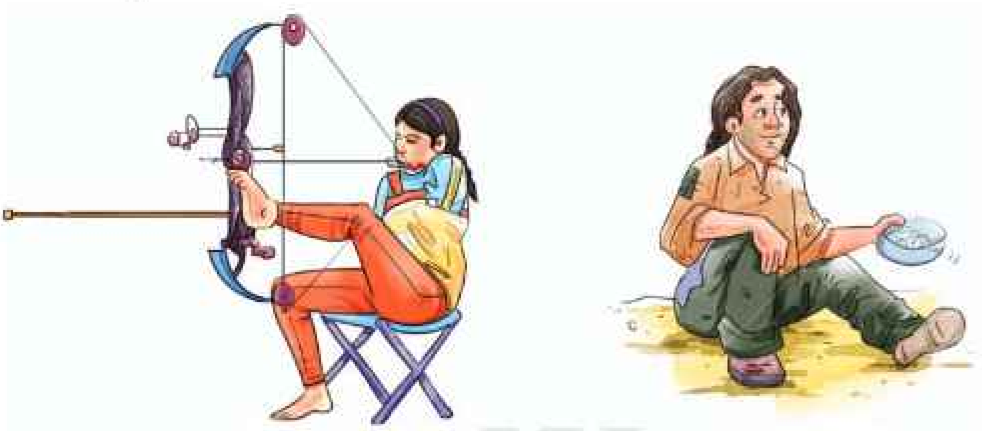

यस्तु क्रियावान् पुरुषः स विद्वान् ।। ୮ ।।

पदच्छेदः – यः तु क्रियावान् पुरुषः सः विद्वान् ।

अन्वयः – यः तु क्रियावान् पुरुषः सः विद्वान् (भवति) ।

भावार्थः – अर्जितस्य ज्ञानस्य जीवने आचरणेन, व्यवहारे च प्रयोगेण हि मनुष्यः वास्तविकः विद्वान् भवति न तु केवलम् अध्ययनेन । विद्या अनुकूल–कर्मणा विना व्यर्था भवति । 'ज्ञानं भारः क्रियां विना ।

ଅର୍ଥ – ପାଠପଢ଼ି ତା'କୁ ଜୀବନରେ ଆଚାର ବ୍ୟବହାରରେ ପ୍ରୟୋଗ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ହିଁ ପ୍ରକୃତ ବିଦ୍ୱାନ୍ ଅଟେ ।

शीलं परं भूषणम् ।। ९ ।।

पदच्छेद: – शीलम् परम् भूषणम् ।

अन्वय: – शीलं परं भूषणम् (अस्ति) ।

भावार्थ: – मनुष्यस्य आचरणम् एव श्रेष्ठम् आभूषणम् अस्ति । सदाचारं विना अन्ये गुणा: निरर्थका: भवन्ति ।

ଅର୍ଥ – ବ୍ୟକ୍ତିର ସତ୍‌ସ୍ୱଭାବ ହିଁ ତା'ର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଳଙ୍କାର ଅଟେ ।

हितं मनोहारि च दुर्लभं वच: ।। १० ।।

पदच्छेद: – हितम् मनोहारि च दुर्लभम् वच: ।

अन्वय: – हितं मनोहारि च वच: दुर्लभं (भवति) ।

भावार्थ: – केचन हितकारकं वचनं वदन्ति किन्तु तत् कठोरतया वदन्ति । केचन मनोरञ्जकं वाक्यं वदन्ति किन्तु तत् हितकारकं न भवति । तादृशं वचनं दुर्लभं भवति यत् हितकारकम् अपि स्यात्, मनोरमम् अपि स्यात् ।

ଅର୍ଥ – ହିତକର ଓ ମନୋହର କଥା ଏକତ୍ର ଦୁର୍ଲଭ ଅଟେ ।

वयं शब्दार्थान् जानीमः (ଆମେ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥକୁ ଜାଣିବା)

शब्दः	अर्थः	हिन्दी	English	मातृभाषायाम् अर्थः
अन्विष्यति	अन्वेषणं करोति	ढूँढ़ता हैं	Searches	ଖୋଜେ
मृग्यते	अन्विष्यते	ढूँढ़ा जाता हैं	Searches	ଖୋଜାଯାଏ
आद्यम्	प्रथमम्	पहला	First	ପ୍ରଥମ
धर्मसाधनम्	येन धर्मसिद्धिः भवति	धर्म सिद्धि का साधन	Instrument for performing Dharma	ଧର୍ମର ଉପାଦାନ
क्षणशः	क्षणे क्षणे	प्रत्येक पल में	Every moment	ପ୍ରତିକ୍ଷଣ
कणशः	कणे कणे	प्रत्येक कण में	In every object and particle	ଗୋଟି ଗୋଟି କରି
अर्थम्	वित्तम्	धन को	Wealth	ଧନ
साधयेत्	सम्पादयेत्	अर्जन करना चाहिए	Should accomplish	କରିବା ଉଚିତ
सुखार्थिनः	सुखम् इच्छतः	सुख चाहने वाले का	Of the seekers of enjoyment	ସୁଖ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର
पूजास्थानम्	श्रद्धायोग्यम्	वन्दनीय	Worthly of worship	ଆଦରଣୀୟ
वयः	अवस्था	आयु	Age	ବୟସ
मा	न	मत	Do not	ନୁହେଁ
ब्रूहि	वद	बोलो	May you tell	କୁହ
दीनम्	दैन्यम्	दयनीय	Helpless	ଦୟନୀୟ
विकत्थनम्	गर्ववाणी	मिथ्या आत्म – प्रशंसा	Boasting	ଆତ୍ମ ପ୍ରଶଂସା
क्रियावान्	क्रियाशीलः	सक्रिय	Action - oriented	ସକ୍ରିୟ
शीलम्	आचरणम्	चरित्र	Character	ସ୍ୱଭାବ

वयम् अभ्यासं कुर्मः (ଆମେ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା)

१. अधः प्रदत्तानां प्रश्नानाम् एकपदेन निजभाषया उत्तरं लिखतु -
ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ନିଜ ଭାଷାରେ ଗୋଟିଏ ପଦରେ ଲେଖ ।

(क) आद्यं धर्मसाधनं किम् ? ------------------

(ख) कीदृशं वचः मा ब्रूहि ? ------------------

(ग) श्रेष्ठम् आभूषणं किम् अस्ति ? ------------------

(घ) सर्वेषां मनुष्याणां माता का अस्ति ? ------------------

(ङ) रत्नानाम् अन्वेषणं के कुर्वन्ति ? ------------------

२. पाठस्य आधारेण अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि निजभाषया पूर्णवाक्येन लिखतु -
(ବିଷୟ ଆଧାରରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ନିଜ ଭାଷାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।)

(क) कः विद्वान् अस्ति ? ------------------

(ख) गुणिषु पूजास्थानं किम् ? ------------------

(ग) कः विद्यां न प्राप्नोति ? ------------------

(घ) मनुष्यः विद्याम् अर्थं च कथं साधयेत् ? ------------------

(ङ) कीदृशं वचनं दुर्लभम् ? ------------------

३. उचितान् वाक्यांशान् परस्परं संयोजयन्तु -
(ସ୍ତମ୍ଭ ମେଳନ କର)

(क)	(ख)
(क) क्षणशः कणशः साधयेत्	शरीरम्
(ख) सर्वश्रेष्ठम् आभूषणम्	गुणाः
(ग) रत्नं न अन्विष्यति, तत्	दुर्लभम्
(घ) आद्यं धर्मसाधनम्	शीलम्
(ङ) हितकारकं मनोहारि च वचः	विद्याम् अर्थं च
(च) पूजास्थानम्	मृग्यते

DRAFT

४. पाठात् अधोलिखितानां पदानां समानार्थकपदानि चित्वा लिखतु –
(ବିଷୟମଧ୍ୟରୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପଦଗୁଡ଼ିକର ସମାନାର୍ଥକ ପଦ ବାଛି ଲେଖ ।)

(क) सुतः --- पुत्रः ---

(ख) प्रथमम् --------

(ग) धनम् --------

(घ) तनुः --------

(ङ) वचनम् --------

(च) आचरणम् --------

वयं जानीमः (ଆମେ ଜାଣିବା)

DRAFT

१. **मकारलेखनम् –** यदा 'म' कारात् (म्) **परं व्यञ्जनवर्णः** भवति, तदा 'म' कारस्य (म्) स्थाने अनुस्वारः (ं) लेखनीयः । यदा 'म' **कारात् (म्) परं** स्वरवर्णः भवति, तदा 'म' कारः (म्) एव लेखनीयः ।

यथा – पुस्तकम् पठति – पुस्तकं पठति ।
पुस्तकम् अपठत् – पुस्तकम् अपठत् ।

२. **सूक्तिः** – सु + **उक्तिः** । **शोभना** + उक्तिः = सूक्तिः इति कथ्यते । एतासु सूक्तिषु जीवनमूल्यानि सन्निहितानि भवन्ति । **एताः सूक्तयः** अस्मान् जीवने उन्नत्यर्थं प्रेरयन्ति । संस्कृतसाहित्यम् एताभिः सूक्तिभिः परिपूर्णम् अस्ति ।

३. **अत्र एताः सूक्तयः विविधेभ्यः ग्रन्थेभ्यः संगृहीताः । तेषां ग्रन्थानां संक्षिप्तः परिचयः अत्र दीयते –**

- **अथर्ववेदः –** अथर्ववेदः, चतुर्षु वेदेषु अन्यतमः अस्ति । अस्मिन् विविधाः स्तुतयः, अर्थशास्त्रं, चिकित्साशास्त्रं, तन्त्रविद्या, विज्ञानं, दर्शनं च वर्णितमस्ति ।
- **कुमारसम्भवम् –** महाकविः कालिदासः अस्य ग्रन्थस्य रचयिता । कुमारसम्भवे शिवस्य पार्वत्याः च विवाहस्य, कुमारस्य कार्तिकेयस्य च जन्मनः कथा वर्णिता अस्ति ।
- **पञ्चतन्त्रम् –** अस्य नीतिग्रन्थस्य लेखकः विष्णुशर्मा अस्ति । अस्मिन् ग्रन्थे पञ्च प्रकरणानि सन्ति । यत्र पशुपक्षिणां कथामाध्यमेन नैतिकशिक्षा प्रदत्ता ।

- **उत्तररामचरितम् –** संस्कृतनाटकेषु सुप्रसिद्धस्य अस्य नाटकस्य रचयिता महाकविः भवभूतिः अस्ति । अस्मिन् नाटके भगवतः श्रीरामस्य राज्याभिषेकोत्तरस्य जीवनस्य चरितं वर्णितम् अस्मि ।
- **नीतिशतकम् –** उज्जयिन्याः नृपः भर्तृहरिः संस्कृतस्य महान् कविः आसीत्। सः त्रीणि शतककाव्यानि रचितवान् । तेन रचितं नीतिशतकं नीतिशास्त्रस्य प्रसिद्धः ग्रन्थः अस्ति ।
- **किरातार्जुनीयम् :** संस्कृतकाव्यपरम्परायां किरातार्जुनीयम् इति विशिष्टं महाकाव्यम् अस्ति । सुप्रसिद्धः महाकविः भारविः अस्य लेखकः अस्ति । अस्मिन् ग्रन्थे किरातवेशधारिणः शिवस्य

गृहकार्यम् (ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ)

१. एतादृशीनां प्रेरणादायिकानां पञ्चानां सूक्तीनां सङ्ग्रहणं करोतु ।
२. स्वमातृभाषायां प्रसिद्धाः कतिचन सूक्तीः लिखतु ।
३. एताः सूक्तीः पठित्वा भवतां मनसि कः विचारः उत्पद्यते इति स्वभाषया लिखतु ।
४. एताः सूक्तीः कण्ठस्थीकृत्य कक्षायां श्रावयतु ।

DRAFT

ସପ୍ତମଶ୍ରେଣୀ ପାଠ୍ୟ ଖସଡ଼ା

୧. ଅର୍ଦ୍ଧବାର୍ଷିକବୋଧ ଆକଳନ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଥମ ପାଠରୁ ଦ୍ୱାଦଶ ପାଠ, ଅଷ୍ଟାଦଶ ପାଠ ଓ ନବଦଶପାଠ ।

୨. ବାର୍ଷିକବୋଧ ଆକଳନ ନିମନ୍ତେ ତ୍ରୟୋଦଶରୁ ସପ୍ତଦଶ ପାଠ, ବିଂଶପାଠରୁ ଚତୁର୍ବିଂଶ ପାଠ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।

आदर्शप्रश्नपत्रम्
(अर्धवार्षिक - परीक्षा)

सप्तम श्रेणी
- संस्कृतम् -

समय : 1 hr — पूर्णसंख्या - 50

1. मातृभाषया अर्थं लिखत - [1 × 5 = 5

भ्राता, विपणिः, मार्जनी, रज्जुः, श्वश्रूः

2. संस्कृतेन लिखत - [1 × 5 = 5

ସୂର୍ଯ୍ୟ, କଢ଼, ଗାଈ, ବୋହୂ, ଦହି ।

3. कोष्ठकमध्यात् निर्वाच्य शून्यस्थानं पूरयत - [1 × 5 = 5

(ज, रि, नुः, न, णी)

वा ...., ...म्बूः, त ...., ज ....नी, सर ..... ।

4. शुद्धपदं लिखत - [1 × 5 = 5

(क) स ता वि, (ख) ण तिः प्र, (ग) मा ता जा,

(घ) नी ले ख, (ङ) ला बुः अ

5. निर्देशानुसारं शुद्धशब्दरूपं लिखत - [1 × 5 = 5

(क) गज - प्रथमा - बहुवचने -

(ख) कवि - द्वितीया - एकवचने -

(ग) फल - तृतीया - बहुवचने -

(घ) छात्रा - चतुर्थी - एकवचने -

(ङ) नदी - सप्तमी - एकवचने -

DRAFT

6. कोष्ठकस्थानां पदानां साहाय्येन वाक्यानि रचयत - [1 × 5 = 5

नर्तकी	पर्णानि	ददाति
वृक्षात्	मञ्चे	निर्माति
राष्ट्रपतिः	लेखनीभिः	नृत्यति
छात्राः	पुरस्कारं	पतन्ति
सः	मूर्तिं	लिखन्ति

7. एकपदेन उत्तरं लिखत - [1 × 5 = 5

(क) कः पर्वतराजः ?

(ख) कः भारतमातुः चरणौ प्रक्षालयति ?

(ग) कृषकबान्धवाः भारतभूमिं कैः सिञ्चन्ति ?

(घ) केषां धवलं यशः राष्ट्रध्वजस्य मध्ये विलसति ?

(ङ) सूर्यः कं विना नित्यं सञ्चरति ?

8. पूर्णवाक्येन निजभाषया उत्तरं लिखत - [5

अन्ते सर्वे किं गीतं गायन्ति ?

विज्ञानस्य केषु क्षेत्रेषु भारतीयैः यशः प्राप्तम् ?

9. एकपदेन उत्तरं लिखत - [1 × 5 = 5

(क) पुरुषेण कति दोषाः हातव्याः ?

(ख) सर्वे केन तुष्यन्ति ?

(ग) जलबिन्दुनिपातेन कः पूर्यते ?

(घ) आलस्यं केषां महान् रिपुः भवति ?

(ङ) नरः कतिभिः वकारैः पूजितः भवति ?

DRAFT

10. भावार्थं निजभाषया लिखत - [5

षड्दोषाः पुरुषेणेह हातव्या भूतिमिच्छता ।

निन्द्रा तन्द्रा भयं क्रोध आलस्यं दीर्घसूत्रता ।।

अथवा

अष्टादशपुराणेषु व्यासस्य वचनद्वयम्।

परोपकारः पुण्याय पापाय परपीड़नम् ।।

आदर्शप्रश्नपत्रम्

(वार्षिक - परीक्षा)

सप्तमश्रेणी
- संस्कृतम् -

DRAFT

समय : 1 hr   पूर्णसंख्या - 50

1. एकपदेन उत्तरं लिखत - [1 × 5 = 5

(क) सूर्य: कदा उदेष्यति ?

(ख) पवनेन किं दोलायितं भविष्यति ?

(ग) धर्मपद: कस्य पुत्र: ?

(घ) विवेकानन्द: बाल्ये कीदृश: आसीत् ?

(ङ) धेनुं कदाचित् का: दशेयु: ?

2. पूर्णवाक्येन उत्तरं निजभाषया लिखत - [2 × 5 = 10

(क) शास्त्रेषु सर्वेषां कृते किम् उक्तम् ?

(ख) कुपित: नृप: किम् आदिशत् ?

(ग) राम: शय्यां त्यक्त्वा किं कथयति ?

(घ) मातु: वचनेन माधव: किं कृतवान् ?

(ङ) पवनकारणत: मार्गे किं भवेयु: ?

3. एकपदेन उत्तरं लिखत - [1 × 5 = 5

(क) के पूजास्थानम् ।

(ख) कीदृश: पुरुष: विद्वान् ?

(ग) किं परं भूषणम् ?

(घ) कस्य विद्या विवादाय ?

(ङ) का राजसु पूज्यते ?

4. निजभाषया द्वयोः अर्थं लिखत - **[2 × 5 = 10**

(क) रूपयौवनसम्पन्नाः विशालकुलसम्भवाः ।
विद्याहीना न शोभन्ते निर्गन्धा इव किंशुकाः ।।

(ख) काव्यशास्त्रविनोदेन कालो गच्छति धीमताम् ।
व्यसनेन च मूर्खाणां निद्रया कलहेन वा ।।

(ग) दृष्टिपूतं न्यसेत् पादं वस्त्रपूतं जलं पिबेत् ।
शास्त्रपूतं वदेद् वाक्यं मनः पूतं समाचरेत् ।।

5. बन्धनीमध्यात् शुद्धपदं चित्वा शून्यस्थानं पूरयत - **[1 × 5 = 5**

(क) सःसत्वरं प्रान्तरं .... । (गच्छेः, गच्छेत्, गच्छेयुः)

(ख) मम माता .... स्म । (वदन्तु, वदति, वदेः)

(ग) कीर्तिः यस्य स .... । (जीवन्ति, जीवति, जीवेयुः)

(घ) वयं सानन्दं प्रसादं .... । (खादिष्यन्ति, खादिष्यामि, खादिष्यामः)

(ङ) धर्मपदः आत्मनः परिचयम् .... । (अचिन्तयत्, अददात्, अगच्छत्)

6. निर्देशानुसारं शुद्धपदं कोष्ठकमध्यात् चित्वा शून्यस्थानं पूरयत - **[1 × 5 = 5**

(क) एषः .... । (भ्राता, भातरौ, भ्रातरः)

(ख) सा .... । (कूपी, कूप्यौ, कूप्यः)

(ग) राजा ..... ददाति । (हस्तः, हस्तम्, हस्तेन)

(घ) एतानि .... । (फलम्, फले, फलानि)

(ङ) ताः .... । (वधूः, वध्वौ, वध्वः)

7. कोष्ठकस्थानां पदानां साहाय्येन वाक्यानि रचयत - [1 × 5 = 5

माता	प्रणामम्	पूजयति
छात्र: ध्वजाय	आज्ञा	पालनीया
गुरूणाम्	गुहायां	वसन्ति
सिंहा:	मालया	करवाम
वयं	सूर्यनमस्कारं	अर्पयति

8. शुद्धपदं लिखत - [1×5=5

थि व्या: पृ, मि य त्रा, ष औ धम्, नि या द्र ।

DRAFT

उत्कलवन्दना

जय जय उत्कल- जननि ! समुज्ज्वल-
कीर्त्ति-किरीटिनि ! वन्द्ये ।
भातितरामयि जगति कलमयि !
ना तनुकान्तिमनिन्द्ये !
गायति ते जयगीतम् ।।
निखिल-महीतल- मविरल-मङ्गल-
मञ्जुल-ताल-समेतम् ।
उन्नत-भूधर- पीनपयोधर
शोभिनि ! निर्झरहारे !
ह्रद-नद-शालिनि ! मन्दिरमालिनि !
शैवलिनी-मधुधारे ।
ताल-तमाल- सुरद्रुम-मण्डल-
मण्डित-सागर-तीरे !
राजति सुन्दर- नीलवनाम्बर-
मयि ! तव कान्त - शरीरे ।।
श्यामल-शाद्वल तल्प-विलासिनि !
तव करुणाऽमृत-वन्या -
मग्ना अनुपद- मनुपमसम्मद-
भाजो वयमति धन्याः ।
तव शुभकर्मणि तव चिर-शर्मणि
तव चरणार्च्चन-कार्ये
भवतु निकामं मतिरस्माकं
लग्ना सन्तत-मार्य्ये !

सौजन्यम् - लोकसुश्रीः

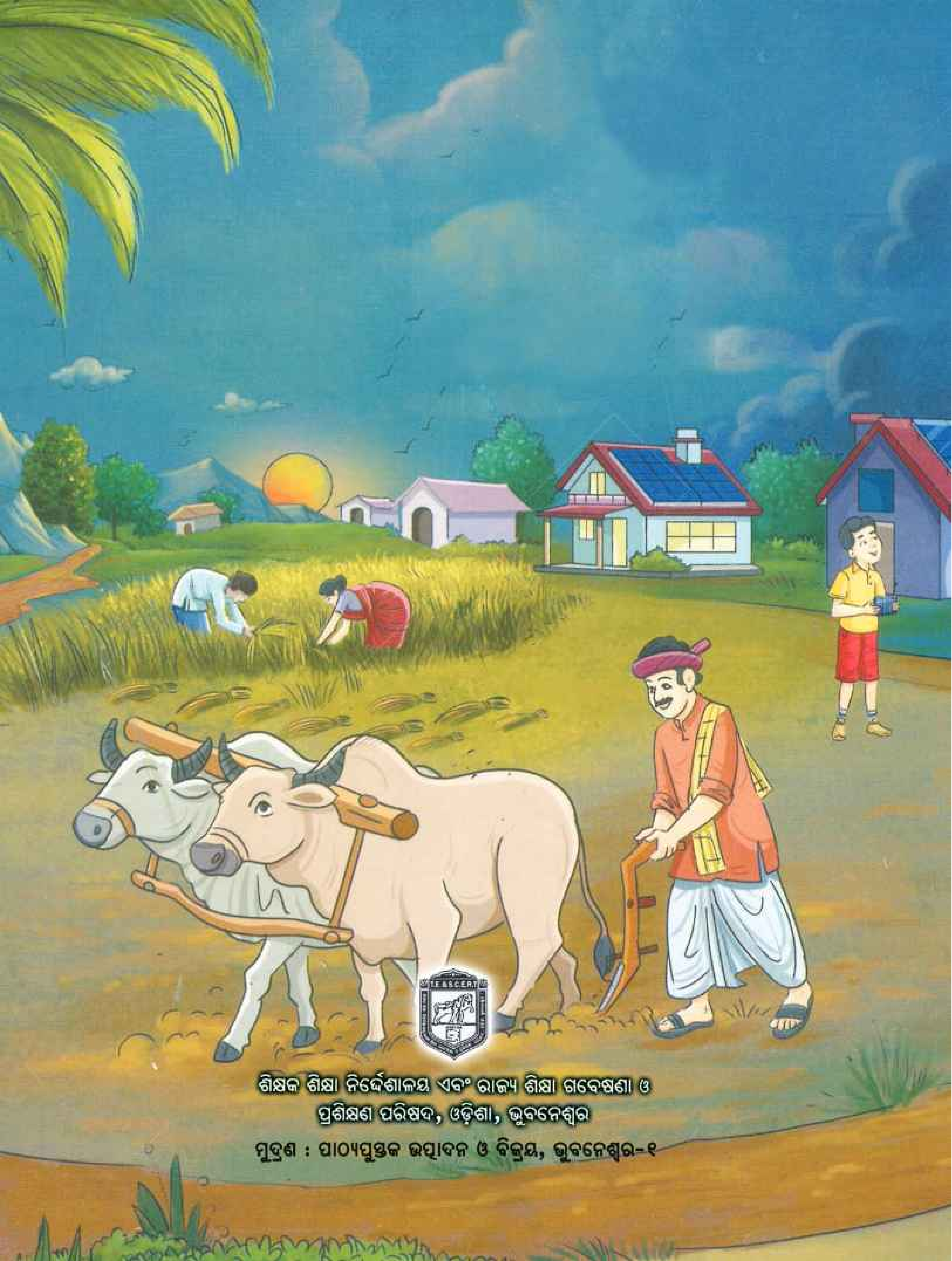

ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷା ନିର୍ଦ୍ଦେଶାଳୟ ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଗବେଷଣା ଓ
ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ପରିଷଦ, ଓଡ଼ିଶା, ଭୁବନେଶ୍ୱର
ମୁଦ୍ରଣ : ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଉତ୍ପାଦନ ଓ ବିକ୍ରୟ, ଭୁବନେଶ୍ୱର-୧